

**”Hvilke faktorer
fremmer eller hemmer
at fosterbarn får vurdert sin situasjon med henblikk på adopsjon,
(lov om barneverntjenester § 4-20).”**

Svanhild Alver
Masteroppgave i barnevern
Vår 2009

Senter for barnevernsstudier
Det psykologiske fakultet / Universitetet i Bergen

Forord

Har du jobb i barneverntjenesten, har du ofte barnevern som livsstil. På dagtid er en på jobb, på kveldstid surrer tankene med bearbeidelser og forberedelser. Om natta løses problemene, de en kan løse selv.

Tid er alltid et begrenset gode. Å ivareta alt, alle og seg selv har vært utfordrende i en fase med mastergradsoppgaveskriving. Takk til Guro og Tord som aldri har tvilt på mora si, gode kollegaer som har stilt seg til disposisjon for undersøkelse og kjekke medarbeidere som i perioder har måttet tåle en fraværende sjef.

Jeg vil takke veilederen min, dr. psychol og forskningsleder ved NOVA Elisabeth Backe-Hansen, som på alvor kom inn i prosessen seint - men godt.

Den jeg vil takke mest, er min gode venninne Ann Nilsen, professor i sosiologi, UIB. Tiden på kjøkkenet med deg var uvurderlig.

til Filipa

Nordnes
06.05.2009

Svanhild Alver

Sammendrag

14 medarbeidere på syv ulike barneverntjenestesteder ble i 2008 intervjuet om hva de opplevde som hemmende eller fremmende for at fosterhjemsplasserte barn kan få sin situasjon vurdert opp mot lov om barneverntjenester § 4-20 – adopsjon. Informantenes synspunkter ble fortolket i lys av barnevernets kontekstuelle sammenheng.

Den kontekstuelle sammenhengen var her faktorer hentet fra egen arbeidshverdag etter 20 år i feltet, disse blir presentert i studien. Faktorer var knyttet til lovverk, organisasjon og personer.

Kjernespørsmålet var ikke spørsmålet om fosterbarn skal adopteres eller ikke, men om barn skal få vurdert sin situasjon etter kriteriene i § 4-20: Er det til dette barnets beste at det blir adoptert, eller vil det være til dette barnets beste å fortsatt være fosterbarn? Hva hindrer eller fremmer at barna får sin situasjon vurdert?

Fremmende vil det være at fosterbarn etter gitte kriterier kan ha en selvskreven rett til å få sin sak vurdert, jfr nyere forskningsresultater og barnekonvensjonens artikkel 3 – ”Barnets beste”. Så får resultatet av vurderingen være avgjørende for om det fremmes adopsjonssak for fylkesnemnda eller ikke. Fremmende er det også at barneverntjenestens medarbeidere er grunnleggende opptatt av at fosterbarn må trygges.

Hemmende er det at barnevernsmedarbeidere og tjenestesteder, som må initiere denne type vurderinger, ikke er en ensartet gruppe. De har ulike personlige og profesjonelle preferanser, og der er ulikheter i kompetanse og ressurser. Dermed kan de ikke foreta den type beslutninger alene, dersom barn skal få like tjenester uavhengig av tjenestested eller kommune.

Hemmende blir det også at det ikke er departementale krav eller handlingsveiledere til denne type vurderinger, slik det er til de fleste andre av tjenestens lovpålagte oppgaver. I dette perspektivet er Barne- og likestillingsdepartementet, i kraft av sin autoritet, et hinder for at fosterbarn kan få sin situasjon vurdert etter lov om barneverntjenester § 4-20. *Fratakelse av foreldreansvar. Adopsjon.*

Innholdsfortegnelse:

1 Innledning.....	1
1.3 Studiens disposisjon	4
2 Begreper og perspektiver.....	5
2.1 Hva er adopsjon.....	5
2.2 Adopsjon av fosterbarn i andre land.....	7
2.3 Omfang av fosterbarn og adopterte barn i Norge	10
2.4 Grunnleggende begreper: ”Det biologiske prinsipp” og ”barnets beste”.....	12
2.4.1 ”Barnets beste”	12
2.4.2 Det biologiske prinsipp.....	14
2.5 Lovverk	16
2.5.1 Barnekonvensjonen i kontekst.....	16
2.5.2 Lov om barneverntjenester i kontekst.....	20
2.6 Høyesterett.....	23
2.7 Staten.....	25
2.8 Kort om organisering av kommunal barneverntjeneste	27
2.9 Barn, foreldre og fosterforeldre	29
2.10 Tilknytningsteori og nyere forskning om fosterbarn	31
2.10.1 Tilknytningspsykologi.....	32
2.11 Beslutningsarbeid og legitimitet.....	34
2.12 Oppsummering	37
3. Metode.....	38
3.1 Problemstilling og avgrensninger.....	38
3.2 Kvalitativ forskning.....	40
3.3 Tre modeller for innhenting av data	41
3.4 Etikk	42
3.5 Utvalg	43
3.6 Intervju	44
3.7 Analyse og tolkning av empirisk materiale	47
3.8 Analyseredskap	48
3.9 Generalisering / overførbarhet.....	49
3.10 Validitet og reliabilitet.....	50
4 Analyse.....	51
4. 1 Analyse intervju	52
4.1.1 Stat v/ direktorat og departement.....	52
4.1.2 Fylkesnemnd og rettsinstanser.....	54
4.1.3 Egen organisasjon.....	58
4.1.4 Fosterhjem	60
4.1.5 Kompetanse	62
4.1.6 Egne preferanser	65
4.1.7 Media.....	67
4.1.8 Publikum	69
4.2 Fosterbarn det refereres til.....	71
4.3 Vignetter	73
4.3.1 Oppsummering vignetter	75
5. Oppsummerende avslutning	76
5.1 Sluttord	79
Vedlegg: Intervjuguide.....	85

1 Innledning

Etter å ha arbeidet i den kommunale barneverntjenesten i en årrekke, har jeg undret meg over at få adopsjonssaker fremmes for fylkesnemndene. Jeg har tidligere vært med å fremme adopsjonssaker for klientutvalg og for fylkesnemnd. Disse barna fikk en ny og god foreldretilknytning, og har ikke lenger status som barn under offentlig omsorg.

Den kommunale barneverntjenesten har ansvar for oppfølging av fosterbarn. Tjenesten har også ansvar for, som første instans, å utrede en adopsjonssak og å oversende den til behandling i den lokale fylkesnemnda.¹ Dersom ikke barneverntjenesten tar dette initiativet, kan ikke andre fremme en slik sak. I dag finnes det lite eller ingen kunnskap eller forskning om hva som initierer denne type vurderinger og utredninger. Av lovverket leser vi at det er fylkesnemnda som har ansvar for beslutning etter lov om barneverntjenester § 4-20, men det er den kommunale barneverntjenesten som kan og skal utrede, forberede sak og gi sin innstilling knyttet til lovens kriterier:

§ 4-20. Fratakelse av foreldreansvar. Adopsjon.

Har fylkesnemnda vedtatt å overta omsorgen for et barn, kan fylkesnemnda også vedta at foreldreansvaret i sin helhet skal fratras foreldrene. Blir foreldreansvaret fratatt foreldrene slik at barnet blir uten verge, skal fylkesnemnda snarest ta skritt til å få oppnevnt ny verge for barnet.

Når det er fattet vedtak om fratakelse av foreldreansvar kan fylkesnemnda gi samtykke til adopsjon i foreldrenes sted.

Samtykke kan gis dersom

a) det må regnes som sannsynlig at foreldrene varig ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg eller barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet og

b) adopsjon vil være til barnets beste og

c) adoptivsøkerne har vært fosterforeldre for barnet og har vist seg skikket til å oppdra det som sitt eget og

d) vilkårene for å innvilge adopsjon etter adopsjonsloven er til stede.

Når fylkesnemnda gir samtykke til adopsjon skal departementet utstede adopsjonsbevillingen.

Færre fosterbarn blir adoptert av sine fosterforeldre nå enn tidligere. I 1996 falt det en dom om samværsnekt og fratakelse av foreldreansvar i Menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg (Adele Johansen-saken). Domstolen kom til at det norske vedtaket stred mot det som normalt skulle være målet etter en omsorgsovertagelse, nemlig gjenforening av barn og foreldre. Den mente at mor ikke hadde fått tilstrekkelig anledning til å

kvalifisere seg for at omsorgen eventuelt kunne tilbakeføres.

I ettertid synes denne saken å ha skapt presedens for ikke å reise sak om omsorgsovertagelse og fratakelse av foreldreansvar nærmest samtidig. Videre synes det som om terskelen for å reise sak om fratakelse av foreldreansvar generelt har blitt høyere. ”Fratakelse av foreldreansvar er i følge menneskerettighetsdomstolen bare berettiget i ekstraordinære tilfeller og kan bare rettferdiggjøres hvis tiltakene er motivert av et dominerende hensyn til barnets beste.” (Ofstad Skaar 2004:177) Tall fra statistisk sentralbyrå² har vist et fallende antall adopsjoner de siste 30 årene, uten at dette i særlig grad har blitt gjenstand for diskusjon, hverken fra faglig eller politisk hold.

Media har gjennom mange artikler og nyhetspresentasjoner understreket betydningen av biologiske bånd. Dette er gjort ved å fokusere foreldres sorg og fortvilelse i saker der omsorgen for barna har blitt overtatt av det offentlige, jfr ”Svanhild-saken”. Dette var en omsorgsovertagelsessak fra 2003 der mor, Svanhild Jensen, tapte saken i tre rettsinstanser, og pressen i ettertid tok selvkritikk for ensidig dekning (Henriksen, Aftenposten 21.03.04). I prinsippet en annen diskusjon, men samtidig en diskusjon som gjenspeiler medias holdning til å skille barn og foreldre, og at dette kan være et overgrep fra myndighetenes side.

På en annen side viser en rekke undersøkelser at adoptivbarn klarer seg bedre enn fosterbarn (Backe-Hansen 2000:39), og adopterte barn har også egne stemmer: ”*Vi som er adopterte, bryter med forestillinger om de biologiske båndes betydning. Vi er slektsforskernes store skrekk fordi vi bryter den biologiske rekka, konkluderer Geir Follevåg.*” (Andersen, Dagbladet 16.01.06).

Fosterbarn er en sårbar gruppe barn, som har levd i en omsorgssviktsituasjon i kortere eller lengre tid før omsorgsovertagelsen³. Som fosterbarn i det norske barnevernet er der tre måneders gjensidig oppsigelsestid av fosterhjemskontrakten. Dette kan hindre en gjensidig tilknytning mellom barnet og fosterforeldrene. Fosterbarnet vil være avhengig

¹ Lov om barneverntjenester § 7-10. *Barneverntjenestens innledning til sak*

²SSB se statistikkapittel

av å få etablert en viss grad av tilknytning for å få en god utvikling, mens fosterforeldrene som voksne i større grad kan velge i hvilken grad de ønsker emosjonell tilknytning til fosterbarnet. En adopsjon kan legge til rette for en langt mer betingelsesløs kjærlighet til barnet enn en fosterhjemplassering kan, ved at en da vil inkludere barnet i fremtidsplaner uten trussel om tap. For barnet kan etablering av en trygg tilknytning danne grunnlag for senere god psykisk helse:

”Et utrygt spedbarn kan for eksempel være mer sårbart for stressende livshendelser. Men i fravær av betydelig truende opplevelser senere i oppveksten og isteden en gjennomgripende erfaring med emosjonell trygghet, vil det kunne utvikle seg i en heldig retning. Et annet utrygt spedbarn vil derimot, med det samme utgangspunktet, vil lett kunne utvikle seg i en mer negativ retning, under forutsetning av at en senere erfaring med emosjonell trygghet uteblir.” (Smith 2006:152)

Hva kan være med å forklare det synkende antall adopsjonssaker og at lovens § 4-20 i liten grad blir brukt? Skivenes (2002:5) spør i sin evaluering av barnevernslovgivningen:

”Er det slik at lovgiver ikke har inkludert og diskutert de sentrale argumentene som er på feltet, og skyldes dette at lovgivningsprosedyrene ikke sikrer at relevante hensyn blir inkludert og reflektert over? Samtidig kan det være at lovgiver har gode grunner for lovens prinsipper og bestemmelser, men at normer og verdier står mot hverandre.”

For å søke å belyse dette vil jeg henvende meg til den kommunale barneverntjenesten med følgende problemstilling knyttet til Lov om barneverntjenester § 4-20:

”Hvilke faktorer fremmer eller hemmer at fosterbarn får vurdert sin situasjon med henblikk på adopsjon (lov om barneverntjenester § 4-20).” Dette danner min problemstilling og er utgangspunktet for undersøkelsen.

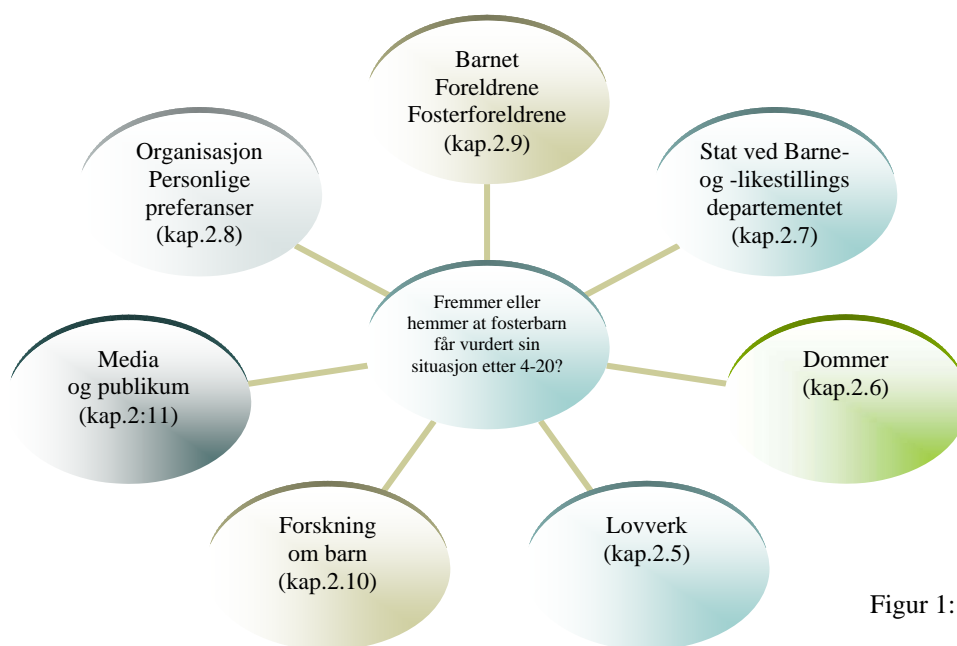
Formålet med studien er da å fordype meg i hvordan barneverntjenesten vurderer adopsjon for fosterbarn.. Videre har jeg et ønske om å belyse tema på en slik måte at det kan være et bidrag til videre diskusjoner og forskning. Fosterbarn i denne sammenheng vil være barn som ennå ikke har fylt atten år.

³Lov om barneverntjenester § 4-12. Vedtak om å overta omsorgen for et barn

1.3 Studiens disposisjon

Jeg starter med en teoridel der jeg redegjør for mine kategorier eller det som kan forstås som kontekstuelle forhold i barnevernets beslutningshverdag. Videre redegjør jeg for mine metodiske tilnærminger, for så å presentere mine funn og fortolkning av disse. Jeg har valgt en eksplorerende innfallsvinkel fordi det i dag foreligger lite eller ingen forskning om hva som initierer denne type vurderinger og utredninger i den kommunale barneverntjenesten. Likevel synes det klart at denne type beslutninger ikke skjer i et sosialt vakuum. Dermed er det duket for en kvalitativ studie.

Jeg har brukt et semistrukturert intervju der jeg har forhåndsbestemt kategorier ut fra forhold jeg erfaringsmessig er kjent med at påvirker barneverntjenestens beslutninger. Dette vil være personer, media, barnevernfaglig teori, lovverk, rundskriv, dommer, organisasjon og kurators personlige preferanser. Kategoriene vil også være til hjelp for analysen. Jeg har intervjuet 14 medarbeidere, fra 7 ulike tjenestesteder i den kommunale barneverntjenesten.

Figur 1: Kontekstuelle forhold

Kategoriene danner studiens teoretiske bakteppe. Jeg vil også kort avklare sentrale begreper som "barnets beste" og "det biologiske prinsipp". For å gi det hele en tydelig ramme vil jeg kort presentere adopsjonsstatistikk og vise til land vi kan sammenligne oss med.

2 Begreper og perspektiver

For å kunne belyse problemstillingen er det nødvendig å presentere et rammeverk, dvs. regelverk, barnefaglig teori og forskning. Jeg vil forklare hva adopsjon er, tallfeste adopsjoner og gjennomgå relevant lovverk, særlig vil jeg diskutere FNs barnekonvensjon ettersom den danner grunnlag for hvordan en beslutningstager skal forholde seg til barn.. Jeg vil si noe om barnevernets organisering og dets ressurser. Ny forskning om adopsjon vil kort bli presentert, og også hva som skjer i land vi kan sammenligne oss med. Avslutningsvis vil barnevernets legitimitet vil bli drøftet, sammen med barnevernet som beslutningstager.

Dette rammeverket er der for den enkelte barneverntjeneste, og det er også rammeverket for min studie. For å forstå studien og også informantene i kontekst, synes dette å være tydeliggjørende bakgrunnsinformasjon.

2.1 Hva er adopsjon

"Adopsjon er et skifte av det juridiske foreldreskapet til et barn⁴." I Norge i dag finnes der fire ulike innfallsvinkler til det å adoptere et barn: Stebarnsadopsjon, utenlandsadopsjon, samtykkeadopsjon (ved fødsel) og fosterbarnsadopsjon med eller uten samtykke. Utfallet er det samme, men de ulike innfallsvinklene er knyttet til ulike prosesser før en adopsjon finner sted. (Statistisk Sentral Byrå, [SSB] adopsjoner etter adopsjonstype) Stebarnsadopsjoner, samtykkeadopsjoner (ved fødsel) og fosterbarnsadopsjoner er eldre fenomener, mens adopsjon av utenlandske barn først startet for alvor i Norge på 1960 tallet.

En adopsjon er et faktum når adopsjonsbevilgning er gitt. Adopsjon bryter alle familie rettslige bånd til biologisk familie⁵.

Det er i alle adopsjonssaker lagt til barneverntjenesten å vurdere eventuelle adoptivforeldres skikkethet. I utenlandsadopsjonene går man på hjemmebesøk, intervjuer og skriver sosialrapporter som skal oversendes til Barne-, Ungdoms- og

⁴ Wikipedia

⁵ Adopsjonsloven § 13

familieetaten (Bufetat) og videre til barnets opprinnelsesland for endelig godkjenning.⁶ For stebarnsadoptionsene er det likeså, med unntak av opprinnelsesland, men her skal også barnet gis anledning til å uttale seg dersom det er mulig, og i alle fall om barnet er over syv år. Her gjelder det dessuten at den ene foreldren må være død, eller foreldren gir fra seg, fradømmes⁷ eller er uten foreldreansvar, for så å samtykke til at en adopsjon finner sted. For fosterbarnsadoptionsene gjelder tilsvarende, men her skal altså barnets foreldre gi fra seg eller fratras foreldreansvaret, i tillegg skal barnets tilknytning til fosterforeldrene utredes og de skal være skikket. Barn over 12 år må gi sitt samtykke. Samtykkeadopsjoner som gjelder nyfødte er svært sjeldne, ca en prosent av alle adopsjoner pr. år⁸. Her er reglene som ved utenlandsadopsjoner.

I de saker der foreldreansvaret er fratatt foreldrene i fylkesnemnda⁹ etter lov om barneverntjenester § 4-20, vil også beslutninger om adopsjon fattes av nemnda. Adopsjonsbevilgning gis så av departementet uten mulighet til etterprøving av fylkesnemndas vedtak¹⁰. Barnet og dets fosterforeldre kan selvsagt ytre ønske om at en adopsjonsprosess skal igangsettes, men det vil være barneverntjenesten som på selvstendig grunnlag tar beslutningen om at så skal skje.

Slik er barneverntjenesten en initiativtaker. Uten at tjenesten starter sitt utredningsarbeid og eventuelt skriver sine saksfremlegg til fylkesnemnda som endelig beslutningstager, vil det ikke bli en adopsjon. Barneverntjenesten og dens medarbeidere har dermed en nøkkelrolle i saker om fosterbarnsadoptsjon.

For de førstnevnte adopsjonsprosessene søker eventuelle kommende adoptivforeldre om adopsjon gjennom en prosess der de blir vurdert som adoptivforeldre. De søker om adopsjon av et barn fra utlandet, et stebarn eller et norsk nyfødt barn. Barneverntjenesten er her forpliktet til å sette i gang utredningsprosessen etter de retningslinjer staten har gitt. Adopsjonsbevilgning blir gitt av departementet med mulighet til etterprøving

⁶ Q-1045 ”Retningslinjer for saksbehandling ved søknad om innenlands- og utenlandsadoptsjon og særlig skjønnsutøvelse ved innenlandsadoptsjon” BLD, med endringer 19.05 2006

⁷ Lov om barn og foreldre § 34

⁸ SSB, se statistikkapittel

⁹ Adopsjonsloven § 1 og lov om barneverntjenester § 4-20, begge med endringer i kraftsatt 01.01.2006

For fosterbarnsadopsjon stiller det seg annerledes. I saker der foreldre gir adopsjonssamtykke vil prosessen være den samme, med det tillegg at adoptantene vil være barnets fosterforeldre. Disse må søke adopsjonen og vil bli utredet av barneverntjenesten om skikkethet for dette spesielle barnet. For barn over 18 år, kan fosterforeldre søke adopsjon, fosterbarnet må ønske adopsjon og barnets biologiske foreldre gis uttalerett, da kan adopsjon innvilges. Adopsjonsbevilgning blir også her gitt av departementet.

Barneverntjenesten forvalter lov om barneverntjenester. Hvilken holdning den enkelte tjeneste har til adopsjon av fosterbarn, vil ha betydning for om saker vurderes opp mot lovens paragraf 4-20 eller ikke, og som en følge av dette, om adopsjonsprosesser blir igangsatt.

2.2 Adopsjon av fosterbarn i andre land

Norge forholder seg gjerne til andre land i Skandinavia, England og USA når det gjelder internasjonal kunnskap om barnevernets virksomhet. De skandinaviske land fordi de har relativt sammenlignbare forhold, England og USA fordi mye forskning og metodemessig utviklingsarbeid er gjort der.

I Danmark kan foreldre overføre foreldreansvaret til fosterforeldrene. I adopsjonslovgivningen finnes en mulighet for tvangsadopsjon, men kun i ganske særlige tilfelle. I Sverige kan foreldreansvaret overføres til fosterhjemmet i spesielle saker, særlig der barnet er lite, plasseringen har vart i mer enn tre år og vil bli langvarig. Adopsjon kan forekomme, mens tvangsadopsjon ikke er mulig. På Island kan foreldreansvaret fratras. Der er ikke bestemmelser for adopsjon i Islandsk barnevernlov, men adopsjon kan finne sted, som hovedregel etter samtykke fra foreldrene. Finland har lignende regler og tvangsadopsjon kan finne sted når det foreligger særdeles viktige grunner (retssikkerhed i anbringelsessager 2005). I England har de som i USA, noe jeg vil komme tilbake til, fått ny lovgivning: ”*Adoption and Children Act 2000*”. Målsettingen er å øke antall adopsjoner av fosterbarn. (Kinderstart 2008)

¹⁰ Ot.prp. nr. 76 (2005-2006)

Ingen av disse landene har eksakt lik barnevern eller adopsjonslovgivning, men mange av elementene i lovgivningen er de samme. Det biologiske prinsipp og tesen om til barnets beste er de viktigste fellesnevnerne. Videre gjelder at hjelptiltak i hjemmet selvsagt skal prøves før alvorlige inngrep som omsorgsovertagelse.

Fratakelse av foreldreansvar i den hensikt å frigi barnet for adopsjon, synes det å ha vært lite forsket på, særlig gjelder dette de ulike lands terskler for å fremme slike saker. På en annen side finnes det en rekke undersøkelser av fosterbarn og tilsvarende av adopsjon.

USA har senket terskelen for bruk av adopsjon. Dette skjedde ved lov under president Clinton: "*The Adoption and Safe Families Act (ASFA)*" (1997). Intensjonen var å bedre ivareta fosterbarn med spesielle problemer og skaffe dem permanente omsorgsbaser, dvs. tilbakeføre dem til biologiske foreldre eller frigi dem for adopsjon. Dette var da en reaksjon på at loven "*Adoption Assistance and Child Welfare Act of 1980*" i for sterk grad vektla tilbakeføring av barn, også til voldelige og neglisjerende foreldre. Det ble ved ny lov bl.a. satt en tidsfrist om at barn som hadde vært 15 måneder i fosterhjem skulle frigis for adopsjon ved at foreldre frivillig skulle gi fra seg eller fratras foreldreansvaret. Det ble også overført betydelige midler fra den amerikanske staten til lokale statlige myndigheter CPS (*Child Protective Services*) for å sikre gjennomføring av de nye bestemmelsene:

"Too many caseworkers have misapplied principles of family preservation or reunification. The result: Children are maintained in or returned to hellish living environments where they suffer further severe, sometimes lethal, harm . . . Too much deference to parental rights has sometimes led child welfare agencies and courts to delay resolving cases, giving unfit parents inordinately long periods of time to remedy their various 'problems.' In these cases, children spend critical childhood years in limbo, sometimes in unsafe foster homes, and many of them come away from the experience emotionally scarred by the instability of multiple temporary placements." Davidson (1999)

I et utdrag fra Arizona department of Economic Securitys internett sider finner man for eksempel at barn i sin "omsorgsplan" har fått en målsetting som innebærer adopsjon:

"In Arizona as of March 31, 2008, there were 9,721 children who were placed in out-of-home care due to abuse, neglect or abandonment. Of these: 5,146 children had a case plan goal of "return to family" (more than 50%). About 3,100 children were placed with relatives. Approximately 48 percent of these children are over 9 years old, 40 percent are white, 35 percent are Hispanic, 13 percent are African American and 7 percent are American Indian. Of the total

number of children in out-of-home care, about 1,954 had a case plan goal of adoption. Many are adopted by relatives or foster parents.” (Adoption home 2009, forsiden¹¹)

Her er også kritikere, fratakelse av foreldreansvar og adopsjon er dramatisk. Kritikken er at advokater og dommere påstås å ha for lite barnefaglig kompetanse, der kan ha vært for lite satsing på forebyggende tjenester, adopsjonsprosessen er langsom og byråkratisk m.m.

Det danske sosialministeriet nedsatte et utvalg i 2005, der mandatet var å fremskaffe en oversikt og gjennomgang av relevant internasjonal forskning om hvordan plasserte barn skulle sikrest en bedre oppvekst. Forskerne gjennomgikk 3.300 referanser og resultatene ble sammenholdt med tidligere forskningsoversikter. De leverte rapporten ”Adoption som innsats” i 2007:

”Evalueringen viser, at de bortadopterte barn hurtig genvinner det tabte mht. fysisk utvikling. Det samme billede tegner sig for børnenes kognitive utvikling. Uanset om man sammenligner adoptivbørnenes skoleresultater med barn, der er blevet tilbage på en institution, hos en plejefamilie eller hos den biologiske familie, er det generelle mønster, at de adopterede barn profiterer af det nye miljø hos adoptionsforældrene. De har færre indlæringsvanskeligheder, der er færre, der dumper i skolen, og de klarer sig bedre i diverse færdighedstest (fx IQ-test). Resultaterne viser endvidere, at de adopteredes selvværd – uanset målemetode – gennemgående er bedre end de tilbageblevnes. Deres adfærdsmæssige og mentale problemer er ligeledes mindre end hos jævnaldrende børn, der vokser op hos plejeforældre, på en institution eller hos de biologiske forældre.” (Christoffersen, Hammen, Andersen & Jeldtoft 2007:8)

Dette er et stort og omfattende forskningsprosjekt, som også behandler tema som ”åpen adopsjon” og spørsmål som når en plassering må anses som permanent. Funnene i rapporten er entydige, adopterte barn profiterer på det nye miljøet hos adoptivforeldrene. De klarer seg bedre enn barn i institusjon, i fosterhjem eller barn som har blitt tilbake i sin biologiske familie. Likevel, selv om der er store likheter er der også ulikheter knyttet til kontekstuelle forhold for de barna undersøkelsene omfatter, en skal derfor være forsiktig med å trekke entydige konklusjoner fra en kontekst til en annen.

¹¹ (<https://www.azdes.gov/dcyf/adoption/>)

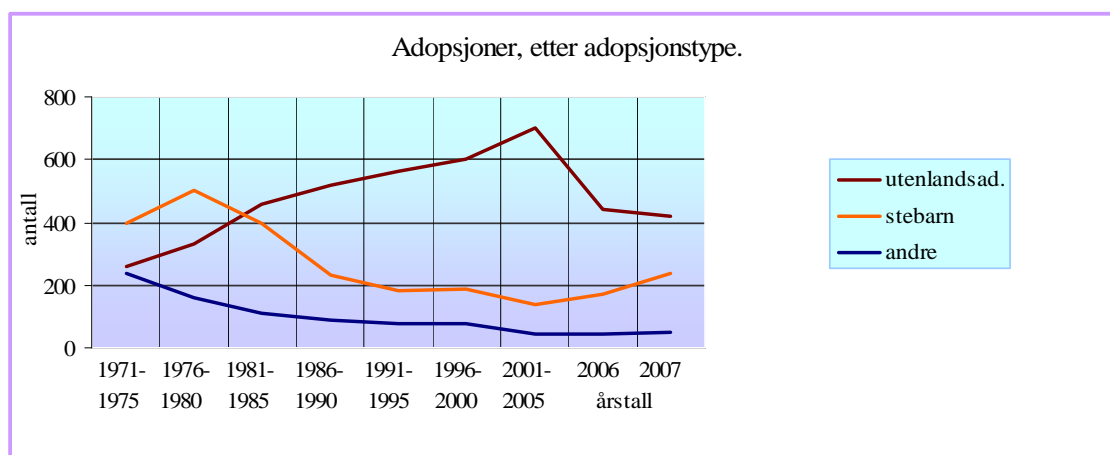
2.3 Omfang av fosterbarn og adopterte barn i Norge¹²

Til sammen var 7292 barn plassert i fosterhjem¹³ i løpet av 2006. Fra statistisk sentralbyrå (SSB) sine sider får en oversikt over hvilke kategorier fosterhjem barna var plassert i, men ikke tall om varigheten av plasseringen. I gruppen 13 til 17 år finner en det største antallet, noe som kan indikere at barna ble flyttet i fosterhjem sent, eller at det er svært få tilbakeføringer. Tallmaterialet fra SSB sier imidlertid ikke noe om hvor mange av barna som har vokst opp eller skal vokse opp i fosterhjemmet.

FOSTERHJEM OG BARNETS ALDER						
Tiltak	I alt	0-2 år	3-5 år	6-12 år	13-17 år	18-22 år
Fosterheim (utanom familien)	3 628	131	329	1 345	1 381	442
Fosterheim (familieplassering)	1 326	45	110	492	579	100
Forsterka fosterheim (utanom familien)	2 093	102	201	845	820	125
Forsterka fosterheim (familieplassering)	245	11	21	100	100	13

Figur 2: Fosterhjem og barnets alder, SSB 2006

Fra adopsjonsstatistikken sees en generell nedgang i adopsjonstypen ”andre”. ”Andre” er her hovedsakelig fosterbarnsadopsjoner, noe som fremgår av figur 4. Fra statistikken kan en lese om en nedgang på 70 tallet, som stabiliserer seg noe på 80 tallet før den igjen på 90 tallet synker for å igjen stabilisere seg på fra år 2000.

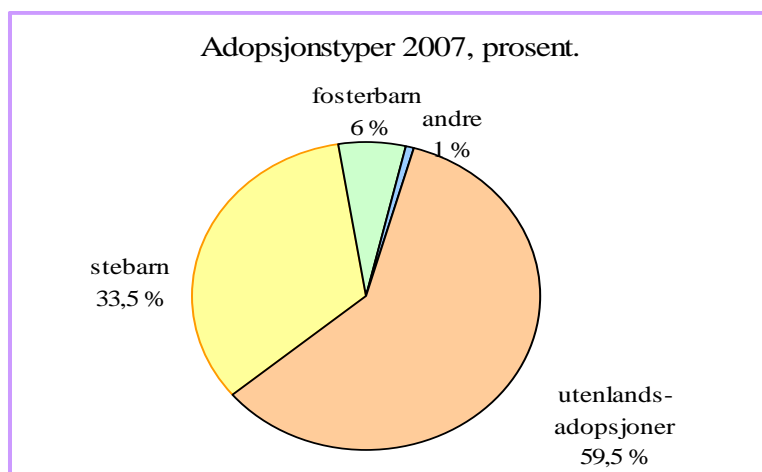

Figur 3: Adopsjoner etter adopsjonstype, SSB 2007

¹² Alt statistisk materiale er her innhentet fra Statistisk sentralbyrå 2006 og 2007 (<http://www.ssb.no>)

¹³ Lov om barneverntjenester §§ 4-22. Fosterhjem og 4-15. Valg av plasseringssted i det enkelte tilfelle

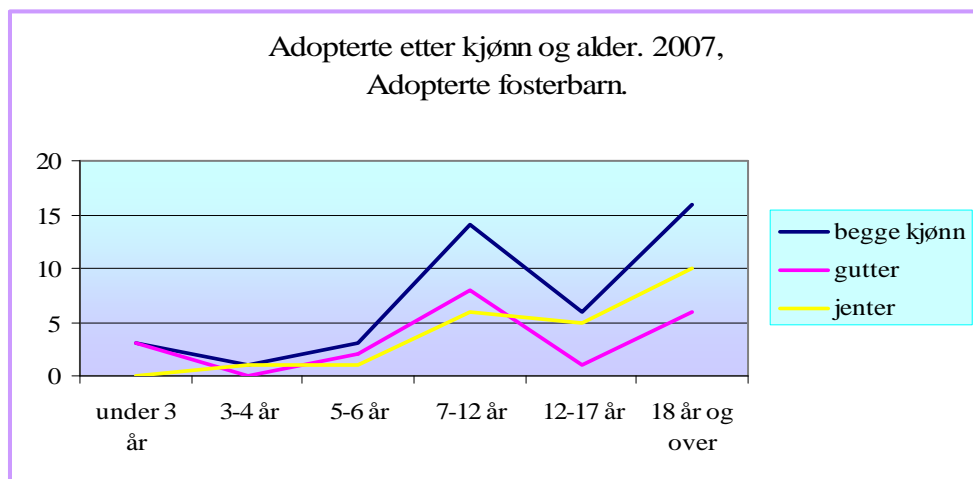
At utenlandsadopsjonene har gått dramatisk ned skyldes iflg. SSB at færre barn fra Kina frigis for utenlandsadopsjon. Fra samme kilde opplyses det økende antall stebarnsadopsjoner bl.a. kan forklares med at adoptivforeldren er partner i partnerskap. I 2007 ser en at fosterbarnsadopsjoner utgjør ca 6 % av det totale antall adopsjoner. I denne figuren er gruppen fosterbarn skilt ut fra den hovedgruppen gruppen ”andre” i forrige figur.

Figur 4: Adopsjoner etter adopsjonstype i prosent, SSB 2007

47 barn inngår i gruppen fosterbarn, mens gruppen ”andre” her nok vil innbefatte samtykkeadopsjonene for nyfødte. Der er ikke statistisk materiale som skiller mellom hvor mange av fosterbarna som har blitt adoptert på grunnlag av samtykke eller tvangsvedtak i nemnd.

Figur 5 viser at det er aldersspesifikke ulikheter i barnas alder ved adopsjon. I tvangssaker etter § 4-20 har barna vært fosterhjemsplassert i flere år før det eventuelt blir reist en sak om adopsjon.

Figur 5: Adopterte etter kjønn og alder, SSB 2007

Det er også vært å merke seg at adopsjonsraten øker når barna har blitt atten år. Her er også kjønnsforskjeller mellom gutter og jenter, men det er et lite materiale, og dermed vanskelig å tolke. Det finnes ikke offentlig statistikk over fylkesnemndsbehandlingene i denne type saker, og det er dermed ikke mulig å vite hvor mange av disse barna som har fått sin sak behandlet i nemnd.

I alt var det da 7292 fosterbarn i Norge i 2007, av disse ble 47 adoptert, dvs. 0,64 %.

2.4 Grunnleggende begreper: ”Det biologiske prinsipp” og ”barnets beste”

Skal man si at noe er grunnleggende i vår barnelovgivning, så er det tesene om barnets beste og om det biologiske prinsipp. Disse går som røde tråder gjennom lovverket, og er også et produkt av våre verdier og allmenne oppfatninger. Jeg vil kort gjøre rede for begrepene.

2.4.1 ”Barnets beste”

Barnets beste er et komplisert begrep, men en forstår det slik at barneverntjenesten er forpliktet til å gjøre en konkret vurdering av hva som er til barnets beste i hver enkelt sak. Der foreligger vurderingsplikt for myndigheter og organisasjoner som handler i forhold til barn.

I art. 3 nr. 1 i barnekonvensjon står det:

”Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn”.

I barneloven er prinsippet slått fast i de innledende føresegner,¹⁴ og i lov om barneverntjenester står prinsippet i § 4-1. Hensynet til barnets beste:

”Ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.”

Her er lovgiver klar på at det inngår i barnets beste at det skal være stabilitet og kontinuitet i omsorgen, og at dette skal vurderes særlig. I sin doktoravhandling

diskuterer Marit Skivenes (2002:3) tesen ”til barnets beste”, og finner i liten grad entydige svar. Faktorer som kultur, religion, filosofi og normativ teori gir ulike standarder og hun tilføyer:

”...også i de positivistiske funderte vitenskaper – retninger innenfor psykologi og medisin – foregir også å besitte hva som er best for barn. Forskjeller i oppfatninger om hva som er best for barn går ikke bare mellom disipliner, men også innad i hver enkelt disiplin.”

Spørsmålet blir gjerne når er nok ”nok”, eller hva kan barnet tåle? Hvor lenge er det tilrådelig å avhjelpe en dårlig omsorgssituasjon med hjelpetiltak, når er det dokumentert at hjelpen ikke fører til endring eller vesentlig lindring for barnet? Det er ulike oppfatninger om når barneverntjenesten skal overta omsorgen for et barn, når videre hjelpetiltak er nytteløse og når foreldres behov overskygger barnets. I en flerspråklig brosjyre/ veileder fra 2001, utgitt av Barne- og familie departementet står det:

”Et overordnet prinsipp for barnevernets arbeide er at de tiltak som settes i verk skal være til barnets beste. Hvis barn og foreldre har motstridende interesser, er det derfor hensynet til barnet som skal være avgjørende. Dette er nedfelt i barnevernloven. Barnevernet skal likevel alltid prøve å få foreldrene til å samarbeide om de tiltak som planlegges” (Barnevernet til barnets beste, BLD 19.11.2001)

Barn trenger individuelle omsorgsordninger som er tilpasset deres alder og behov. Barneombudet mener derfor at det er barnets beste som skal være førende for hvilke løsninger en finner for det enkelte barn. (Barneombudet 30.03 2008)

Bunkholdt (2006) sier at det overordnede begrepet for å forstå eventuelle faglige uenigheter er *tilknytningspsykologi*, og at: *”I daglig arbeid må barnevernsarbeidere derfor ta stilling til hva de mener er riktig for det enkelte barnet – ut fra en vurdering om det er stabilitet eller kontinuitet som skal være utslagsgivende for beslutning og handling.”* Bunkholdt (2006:102) Stabilitet er her knyttet til forutsigbare og gode omsorgsbetingelser, mens kontinuitet er knyttet til skadeligheten av at barnet flyttes fra sin omsorgsbasis selv om omsorgsbetingelsene ikke er gode nok. I dette med mer kan en slå fast at det er ut i fra individuelle forutsetninger en skal gjøre vurderingen i hver enkelt sak. Denne vurdering må tas ut fra den faktiske situasjon barnet befinner seg i og barnets særegenhet, inkludert barnets medvirkning. Ut fra dette må beslutningstager spå

¹⁴ Lov om barn og foreldre § 48. *Det beste for barnet*

i fremtid, og for å kunne gjøre det, er det rimelig å benytte seg av barnefaglig kompetanse.

Barnets beste vil dermed alltid være gjenstand for nøye overveiinger og diskusjon. Barnets beste i barnevernet, vil ofte handle om kompromisser ettersom det her i realiteten handler om det nest beste eller hva som er minst skadelig, nemlig hva som er best for barnet når deler eller hele foreldrefunksjonen har sviktet. "Barnets beste" er dermed gjenstand for store diskusjoner, og er vanskelig eller kanskje umulig å oppnå full enighet om.

2.4.2 Det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp er en del av en politisk og ideologisk holdning, som i utgangspunktet gir foreldre rett til barnet og barnet rett til foreldre. Innenfor barneretten er det en juridisk betegnelse og et fundament.

"Gjennom å få barn viderefører mennesket sine gener og sikrer dermed etterslekten. Dette biologiske faktum er akseptert som et grunnlag for den rettslige reguleringen av forholdet mellom foreldre og barn. Retten til å stifte familie, med alt det dette innebærer, er en av de universelle menneskerettighetene."

"Det biologiske prinsipp er kommet klart til uttrykk i forarbeidene både til barneloven og barnevernloven selv om vi ikke finner det uttalt i teksten. Det kan anses å være en del av vår samfunnsordning at foreldre oppdrar sine egne barn." (NOU 2000:12, kapittel 5. 5 Det biologiske prinsipp).

Selv om prinsippet som utgangspunkt synes ubestridelig, kan det likevel utledes mange diskusjoner knyttet til familien som konstruksjon og dens funksjon osv. Storfamilie, slekt og klan, disse kan være delegert større eller mindre oppgaver i oppfostringen av barn. Videre kan en også trekke inn diskusjonen om genteknologi, kunstig befruktning, bruk av surrogatmødre som kan bryte regelen om blodsband, men som gir rettigheter til foreldreskap. Det er også her verd å nevne pater est regelen både i eldre barnelovgivning og § 3¹⁵ i dagens barnelov. Disse diskusjonene kan jeg ikke ta med videre, men her er mange tankekors knyttet til biologi.

¹⁵ Lov om barn og foreldre § 3. Farskap eller medmorskap etter ekteskap

Barnets biologiske foreldre er som hovedregel barnets psykologiske foreldre. Hvordan dette skjer og hvordan det kan svikte, vil jeg komme tilbake til under kapittelet om tilknytning. Videre er det ikke slik at vi velger vår familie, og det biologiske prinsipp handler ikke om emosjoner. Noen mennesker velger bort sin opprinnelses familie, kanskje til fordel for en ny familie. For andre, som ikke alltid velger selv, spesielt fosterbarn -kan familietilhørighet være komplisert. Hvem er ens familie, den biologiske, fosterfamilien eller begge?

”Flytting i offentlig regi innebærer derfor en finstemt endring av relasjoner over tid, på måter som er langt mer subtile enn det som kan utledes av lovens vektlegging av det biologiske prinsippet og rettighetene til den eller de som har foreldreansvaret for et barn. I den jevne samhandlingen rundt og med barnet er det disse subtile og kanskje lite verbaliserte endringene og bevegelsene aktørene vil reflektere over og forholde seg til, snarere enn de juridiske rettighetene som særlig tilhører foreldrene.” Backe-Hansen (2003: 17)

Det pågår en rekke diskusjoner om gyldigheten av det biologiske prinsipp, særlig er dette knyttet til barnevernssaker. Disse er også grunnet i nyere forskning om fosterbarn, som jeg vil komme tilbake til. Det biologiske prinsipp, kan komme i konflikt med hva som er til barnets beste. Særlig er dette knyttet til sterk vektlegging av foreldres rettigheter i barnevernssaker. Dette blir også kommentert av barne- og likestillingsminister Huitfeldt til VG (26.10.08).

”Den utilsiktede virkningen av flere hjemmebaserte tiltak og krav til dokumentasjon, har vært at noen omsorgsovertakelser har kommet for sent. Slik har det biologiske prinsipp fått en sterkere vekt, uten at det nødvendigvis har vært et uttalt politisk mål. Der det er motsetninger mellom barnets behov for trygghet og omsorg og foreldrene behov og ønsker, må vi i større grad enn i dag sette barnets behov foran foreldrenes.”¹⁶

At Huitfeldt uttaler seg i så pass tydelige ordelag, kan åpne opp for at barnet kan få en styrket rettslig stilling i saker der barnets beste kommer i konflikt med det biologiske prinsipp. Dette kan gjøres ved lovendring og/ eller gjennom departementale rundskriv som gjerne utdyper og presiserer lovverk.

2.5 Lovverk

Det er flere lovverk som griper direkte inn i en adopsjonsprosess. Jeg vil her presentere barnekonvensjonen og lov om barneverntjenester, som i denne sammenheng er særlig sentrale.

2.5.1 Barnekonvensjonen i kontekst

Barnekonvensjonen ble vedtatt av FNs generalforsamling 20.11.1989 og trådte i kraft 2.09.1990. Den ble ratifisert av Norge i 1991 og implementert i norsk lov i 2003. Barnekonvensjonen er tilpasset barnets situasjon, og definerer barn som personer under 18 år.

Konvensjonen har fire grunnprinsipper (Høstmælingen 2004:53); ikke diskriminering (art.2), barnets beste (art.3)¹⁷, barnets rett til liv og utvikling (art.6) og barnets rett til å delta og å bli hørt (art.12)¹⁸. Videre hviler den på tre pilarer ”protection, provision, participation” – beskyttelse, ytelse, deltagelse.

Barnekonvensjonen synes nå å være implementert i norsk lovverk både etter monolittisk og dualistisk skole (Vandale & Wouter 2003:376), dvs. både implementert i norsk lov og inkorporert i særlover som har direkte betydning for barn. Dersom barnekonvensjonens bestemmelser kommer i konflikt med aktuell særlov, gjelder barnekonvensjonen. Konsekvenser av dette er at en gjennom rettspraksis viser til konvensjonen når dette fremmer kravet til aktuell part.

Konvensjonen er et produkt av at synet på barn har blitt endret, fra å være familiens eiendom, til å bli sett som en særegen gruppe og med særegen karakteristikk (Verhellen 2000:13). Barn anses å være autonome individer. Barnekonvensjonen er et produkt av vestlig tenkning, en del av internasjonalt samarbeid med utspring i de forente nasjoners pakt av 1945, konvensjonsvern og internasjonale menneskerettigheter (Høstmælingen 2004).

¹⁶ <http://www.regjeringen.no/nn/dep/bld>

¹⁷ Barnekonvensjonen: Artikkel 3, 1. - *Barnets beste*.

¹⁸ Barnekonvensjonen: Artikkel 12, 1 - *Barnets rett til å gi uttrykk for sin mening*

Forskning utvikler hele tiden nye teorier om barn og barndom. Archard (2004), viser blant andre til Farson`s (1974) ”*Birthrights*” og Holt`s (1974) ”*Escape from Childhood*”. Både Farson og Holt trakk en linje mellom to ulike type rettigheter barn kan ha, nemlig rettigheter som skal garantere barn spesifikke former for behandling slik som helsestell, utdanning og frihet fra vold og overgrep, og på den andre siden rettigheter som krever egenaktivitet i form av at barnet må foreta selvstendige valg og handlinger. Dette er rettigheter som bl.a. omfatter valgdeltagelse, arbeid, reise, eiendomsrett, velge hvem som skulle være dets verge/omsorgsperson og det å gjøre seksuelle valg. Barn skal ha samme rettigheter og beskyttelse som voksne. At samfunnet definerer barn til å være hjelpeløse og voksne som hjelpere, bidrar til at voksne vil være autoritære overfor barnet, noe de overnevnte forfattere så som undertrykkende.

Archard (2004) viser også til dem han mente stod for det han kaller ”*the caretakers-thesis*”. Her råder den oppfatning at barn ikke kan treffe autonome beslutninger, at selvbestemmelse er for viktig til at det kan overlates til barnet selv. Caretakerne viser til moderne politisk filosofi, John Stuart Mill, som sa at alle voksne kan fatte rasjonelle autonome beslutninger, at en må få bestemme over eget liv så lenge det ikke går utover andre. Unntatt for slik selvbestemmelse var bl.a. hjerneskadete og sterkt mentalt forstyrrede mennesker. Her skal andre skulle gripe inn og beslutte for dem. Dette kalles også paternalisme. Synspunktet gjelder da også for barn. Ulikheten er her at barn er under utvikling og vil bli voksne.

Voksne må flg. dette synet gjøre valg for barn. Den gode caretaker velger ikke for barnet hva som er best for barnet her og nå, men velger ut fra det som blir ansett å være til beste for den voksne som barnet vil bli. Barn må ivaretas, bare slik vil de utvikle seg til å bli trygge og likeverdige voksne. Barn trenger øvelse i å sette seg mål og gjøre valg under veiledning og beskyttelse.

Når en veier disse to retningene opp mot hverandre synes det rimelig at en ser dem i en historisk kontekst eller som sosiale konstruksjoner. Caretaker-tesen bygger på tradisjonelle verdier, der barnet er knyttet til familien. Den synes å bygge på det patriarkalske familiesynet, men ser i tillegg barndom som noe unikt. I de store

diskusjonene fra 1960 og 1970 -tallet, jfr Farson (1974) og Holt(1974) i Archard (2004), ser en i sterk grad barnet som et eget individ. Kampen mot undertrykking skulle også komme barnet til gode. På dette grunnlag skulle barnet gis ny status og få fulle menneskerettigheter. Det synes i liten grad å være tatt hensyn til barnets sårbarhet, avhengighet og behov for kontinuerlig læring, oppfølging og beskyttelse. Likevel, ved at barnet blir satt på dagsorden, selv på en noe ekstrem måte, åpnes diskusjonen om barnet som et eget individ og med egne rettigheter. Barnekonvensjon synes å være et produkt av disse ideene.

Archard (2004) deler barnets rettigheter opp i moralske og legale rettigheter. De moralske rettighetene er historisk fundert og danner fundamentet for barnets legale rettigheter. Barnets rettigheter er spesielle, på den ene side spesialiserte for barns særlige behov og på den andre side, tilnærmet lik voksnes. Barnekonvensjonen tydeliggjør at barn har særinteresser som gruppe, men samtidig individuelle interesser. Barnekonvensjonen gir barn rettigheter i begge henseende. De tar høyde for at barn har behov for og krav til omsorg og beskyttelse, mens de på den andre siden gjør barnet til subjekt ved at de fremmer barns rett til deltagelse og til å legge frem sitt syn.

Fra konvensjonens barndom ligger der et grunnleggende motsetningsforhold, ikke bare konvensjonen versus andre interesser, men også innbakt i konvensjonen selv. Begge interessene kan ivaretas hver for seg, både barns rett til beskyttelse og barns rett til deltagelse. I dagens situasjon sier blant andre Opdal (2002) at det synes å være en allmenn enighet om at barn har rett på beskyttelse og velferd, men at det råder større usikkerhet når det gjelder barnets rett til deltagelse. Han spør seg selv om konvensjonen er det han kaller et paradoks av et dokument. Det er vanskelig, når en som voksen har levd lenger, har erfaringer, har kunnskap om barn – psykologiske og samfunnsmessige, å ikke bli paternaliserende, også i situasjoner der en har retten til barns deltagelse skarpt for øye. En vil også tenke slik at dersom beskyttelsen skal være effektiv, må noen ha makt til å gripe inn i det øyeblikk behovet skulle være tilstede.

Et sentralt tema i adopsjonsprosessen er barnets rett til deltagelse. Mitt utgangspunkt for studien var adopsjon av barn med vedtak om langvarig plassering, der meningen er at barnet skal vokse opp i fosterhjemmet. Men, kan og skal de delta i en beslutningsprosess, i tilfelle, - når og hvordan? Det er likevel klart at uten opplysning

om adopsjon som mulighet, kan de ikke tilkjenne sine meninger. Når en på vegne av stat eller kommune er satt til å ivareta barnet og dets interesser, krever det en annen type tydelighet. Et grunnleggende element er vårt syn på barn, konvensjonen har gjennom sine artikler gjort barn til subjekt. Smith (2002:74) oppsummerer dette:

“We should view children as articulate and competent enough to express their views in a way which respects their agency and participation rights, recognises the central importance of cultural and social contexts, but not regard children as the passive subjects of social processes.”

I dette perspektivet synes det rimelig at barn, på samme måte som de er gjort kjent med at de er fosterbarn, også kan inviteres inn i en eventuell diskusjon om adopsjon, tilpasset alder og modenhetsnivå. Det forutsetter imidlertid at de blir gitt informasjon om adopsjon som mulighet.

Menneskerettsloven¹⁹ inkorporerer flere sentrale menneskerettskonvensjoner i norsk rett. I dette kan ulike hensyn komme i konflikt, for eksempel barns interesser og foreldres interesser: Kirsten Sandberg skriver i sin artikkel (Sandberg 2004:327) *”Artikkel 8²⁰ (menneskerettsloven) om retten til familieliv, beskytter etter sin ordlyd foreldrene i vel så stor grad som barna, men EMD (den europeiske menneskerettsdomstol) har uttrykkelig lagt vekt på barnets beste i disse dommene.”* Med dette viser hun at EMD har lagt større vekt på barnets interesser enn foreldrenes der disse har stått i konflikt. Dette knytter hun videre opp mot artikkel 3 nr 1 i barnekonvensjonen, der barnets beste skal være det grunnleggende hensyn ved alle handlinger som angår barn.

Sandberg (2004) viser også at det i selve barnekonvensjonen er artikler som i særlige tilfelle blir en kontradiksjon. Et eksempel er barnekonvensjonens artikkel 16²¹ om barns rett til et familieliv, der hun i dette også inkluderer barnets sosiale familie: *”I forhold til tilbakeføringsaker vil det kunne føre til at utgangspunktet snus, barnet kan ha en rett til å bli der det er, og at det er en tilbakeføring som begrunnes.”*

¹⁹ NOU 2005:111.2 Menneskerettsloven

²⁰ Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter Artikkel 8, Retten til respekt for privatliv og familieliv

²¹ Barnekonvensjonen: Artikkel 16, Privatliv, ære, omdømme

Et kjernesporsmål som dermed ikke er grundig nok debattert og definert vil da kunne være; hva er egentlig familie, igjen tilbake til biologiske bånd, og hvem opplever barnet selv inngår i gruppen av mennesker som ivaretar funksjoner for barnet som nærhet og omsorg. Gjerdevik (2005) skriver i sin masteroppgave etter å ha intervjuet 8 fosterbarn mellom 18 og 19 år om identitet: *”Likevel kan det faktisk at flere av mine informanter baserer sin identitet på fosterfamilien og at biologiske bånd i liten grad vektlegges, være med på å underbygge at dette ikke er så sentralt som vi gjerne tror.”* Barnekonvensjonen kan slik utfordre både menneskerettslov og lov om barneverntjenester i forhold til diskusjonen om det biologiske prinsipp.

Avslutningsvis og oppsummeringsmessig må barneverntjenesten i saker om adopsjon av fosterbarn, være særlig oppmerksom på barnets mulighet til forståelse og til deltagelse. Barnets emosjonelle opplevelse av hvem som er familie²² bør tillegges vekt, enten det er biologisk familie, fosterfamilie eller begge deler.

2.5.2 Lov om barneverntjenester i kontekst

Barneverntjenesteloven regulerer det norske barnevernet. Alle aktiviteter er hjemlet der, loven inneholder materielle og prosessuelle regler. Materielt er *hva* som kan eller skal gjøres og prosessuelt er *hvordan* det skal gjøres.

Den første barnevernsloven kom i 1953. I de materielle reglene skiller den seg lite fra dagens barnevernlovgiving, lov om barneverntjenester av 1992. Ny lov tydeliggjorde i større grad barnet som barnevernets primærklient, den ga også rom for tvangstiltak mot ungdom. De største endringene synes imidlertid å være knyttet til prosessuelle regler: Rettsikkerheten skulle sikres bedre gjennom forhandlingsmøte og beslutning i de nyopprettede fylkesnemndene for sosiale saker.

I Norge i dag blir barn regnet som rettssubjekter. Dvs. at barn har egne rettigheter og at der i visse tilfeller kan sette begrensninger for foreldrenes rettigheter. Eksempler på dette er barneloven fra 1981²³, FNs barnekonvensjon art. 3 og i lov om barneverntjenester: § 6-3, Barns rettigheter under saksbehandlingen:

²² Barnekonvensjonen: Artikkel 9 - *Foreldreomsorg/ikke-atskillelse fra foreldre*

²³ Barneloven: § 31. *Rett for barnet til å vere med på avgjerd*

”Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Et barn kan opptre som part i en sak og gjøre partsrettigheter gjeldende dersom det har fylt 15 år og forstår hva saken gjelder. Fylkesnemnda kan innvilge et barn under 15 år partsrettigheter i særskilte tilfeller. I sak som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker, skal barnet alltid regnes som part.”

Lovmakerne er imidlertid tydelige på at det er foreldrenes ansvar å selv sørge for sine barn. Skivenes (2004:20) viser til NOU (1985:157):

”Det er et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at foreldrene selv sørger for sine barn. Selv om det påvises svikt hos foreldrene i deres forhold til barna – kanskje problemer av alvorlig karakter – er utgangspunktet derfor at problemene primært bør søkes bedret ved hjelpetiltak. Et annet utgangspunkt vil bryte radikalt med de rådende verdisynspunkter, og forutsetter en helt annen samfunnsstruktur enn vi har i dag.”

I dette beveger en seg inn i rettferdighetsbegrepene og rettferdighet for hvem. Hvem velges dersom det er uoverstigelige interessekonflikter mellom barnets og foreldrenes behov, hvem definerer interessekonflikten og ut fra hvilket grunnlag defineres de ulike interessentenes behov?

Kapittel 4 i lov om barneverntjenester beskriver de tiltak som kan iverksettes og hvilke kriterier som må være innfridd før tiltak kan utløses. §§ 4-12²⁴ og 4-8²⁵ fratar foreldre daglig omsorg for barnet, og lovens § 4-15²⁶ setter krav til plasseringsstedet, matching og planer for videre oppfølging. I denne sammenheng er 3. ledd i denne paragrafen spesielt interessant:

”Allerede ved omsorgsovertakelsen skal barneverntjenesten vedta en plan for barnets omsorgssituasjon. Senest to år etter fylkesnemndas vedtak skal barneverntjenesten vedta en plan for barnets framtidige omsorgssituasjon som ikke skal endres uten at forutsetningene for den er falt bort.”

Omsorgsplaner er dermed lovpålagte og kommunene er rapporteringspliktig overfor fylkesmannen. Omsorgsplaner blir laget for de fleste barn under offentlig omsorg, innholdsmessig kan kvaliteten diskuteres, men planen skal følge fylkesnemndas vedtak

²⁴ Lov om barneverntjenester § 4-12. Vedtak om å overta omsorgen for et barn.

²⁵ Lov om barneverntjenester § 4-8. Forbud mot flytting av barn, eller vedtak om omsorgsovertakelse, når barnet bor utenfor hjemmet.

²⁶ Lov om barneverntjenester § 4-15 Valg av plasseringssted i det enkelte tilfelle.

(Tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten BLD 2006). For mange av barna blir det i planene gjort eksplisitt at barnet skal vokse opp i fosterhjemmet.

I lovens § 4-20 om fratakelse av foreldreansvar med påfølgende adopsjon, gis et sett av kriterier som må være vurdert innfridd, før en oversender en sak om adopsjon til nemnd:

- a) Det må regnes som sannsynlig at foreldrene varig ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg eller barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet og*
- b) adopsjon vil være til barnets beste og*
- c) adoptivsøkerne har vært fosterforeldre for barnet og har vist seg skikket til å oppdra det som sitt eget og*
- d) vilkårene for å innvilge adopsjon etter adopsjonsloven er til stede.*

Om en operasjonaliserer disse kriteriene vil en se at det handler om fortid, nåtid og fremtid:

”a” etterspør foreldrenes omsorgsevne i et fremtidsperspektiv når den viser til begrepet varig. Skal en være helt på den sikre siden i en sannsynliggjøring av begrepet varig, må foreldrene være døde. Samtidig sies ikke dette, så en må da anta at varighetsbegrepet også inkluderer foreldre som er i live, men at de vil være ute av stand til å dra omsorg for barnet. Skal en sannsynliggjøre dette, vil en måtte sannsynliggjøre psykiske permanente skader, rusproblematikk i seg selv vil i seg selv neppe være nok, om det ikke kan dokumenteres at endringspotensialet er minimalt. Videre vil en diskusjon om hvilket tidsperspektiv som gjelder for ”varig”, særlig sett i forhold til varigheten av barndom vil dette være interessant.

Videre etterspørres barnets *tilknytning* til fosterfamilien, dette kan i en aktuell sak kunne dokumenteres, eller i juridisk terminologi; bevises. Dette vil være en beskrivelse av en her og nå situasjon. Det krever likevel grunnleggende kunnskap fra utrederens side om hva tilknytning er.

Mer problematisk vil det være å gi en vurdering av hvilke skader barnet kan pådra seg om det blir flyttet på nytt. Her må en i vurderingen ta utgangspunkt i dette barnets personlige forutsetninger og egenart.

Dermed står en, både i forhold til foreldres endringspotensial og barnets eventuelle skader, igjen med to spørsmål om prognose. Prognose er vanskelig i spørsmål som ikke kan besvares med eksakt viten, dermed må en på bakgrunn av tidligere erfaringer, teori og forskning sannsynliggjøre hva som kan komme til å skje. Dette må så fylkesnemnda, og eventuelt senere retten, ta stilling til.

"b" etterspør hva som er barnets beste. Her vil en igjen måtte ta utgangspunkt i her og nå situasjonen, og knytte dette til de valgalternativer en står overfor både kortsiktig og langsiktig. En vurdering av dette barnet spesielt knyttet til relevant teori og forskning om barn. Barnets beste må her også sees i forhold til barnets tilknytning.

"c" og "d" synes på mange måter å være de enklere spørsmålene som skal besvares. Det vil være vanskelig å tenke seg at det fremmes en adopsjonssak uten at disse punktene i utgangspunktet er innfridd. Dvs. at fosterforeldre skal gjennomgå en utredning knyttet til adopsjon, slik som andre adopsjonssøkere, og i tillegg skal adopsjonssøkers reelle omsorgskompetanse i forhold til dette spesielle barnet også utredes.

Når det gjelder kriteriene i a, første punktum b og c synes de å være knyttet opp mot fortid, og kan synliggjøres eller bevises gjennom utredningsarbeidet. For a, annet punktum og b krever dette at en må sannsynliggjøre også i et fremtidsperspektiv.

Dermed blir de tre viktigste tema skadevurdering, tilknytning og hva som er til barnets beste.

2.6 Høyesterett

Domsavsigelser og premisser for disse, skaper presedens for lignende saker. Domsavgjørelsene regnes som prinsipielle. I saker med lignende problemstillinger vil partens advokater i rettssak gjerne referere fra disse, slik at de kan legges til grunn for beslutningen som skal tas av den aktuelle rett.

Høyesterett har gjennom tidene hatt ulike holdninger til adopsjonsspørsmålet, og siste sak vil til enhver tid gjenspeile Høyesteretts holdning. 10.01.2001, nr. 376/1999 gjaldt saken et barn på 7 år som hadde vært plassert siden hun var 15 mndr. Til tross for at rettens sakkyndige anbefalte adopsjon, konkluderte Høyesterett med å ikke gi adopsjon, og utvidet i tillegg samvær for mor. Dette ble begrunnet i mors positive utvikling, og det vist til; ”praksis etter EMK artikkel 8 - Adele Johansen-saken i 1996 og Söderbäck v. Sverige i 1998 - der det sies at slike vedtak bare bør anvendes i "exceptional circumstances", Høyesterett (10.02.2001). I senere sak; Høyesteretts dom 20.04.2007, opprettholder Høyesterett enstemmig fylkesnemndas vedtak om å frata foreldrene foreldreansvaret for en nå ni år gammel gutt og gi samtykke til adopsjon av ham.

”Høyesterett opprettholdt enstemmig fylkesnemndas vedtak om å frata foreldrene foreldreansvaret for en nå ni år gammel gutt og gi samtykke til adopsjon av ham. Dette var en stadfestelse av tingrettens dom, mens lagmannsretten var kommet til motsatt resultat.

Det sentrale spørsmålet var om vilkåret i barnevernloven § 4-20 tredje ledd bokstav b – at ”adopsjon vil være til barnets beste” – var oppfylt.

*Forholdet mellom generelle erfaringer om barnets beste – blant annet fra barnepsykologisk eller barnepsykiatrisk forskning – og spesielle hensyn er drøftet i flere høyesterettsavgjørelser. **Den sakkyndige for Høyesterett i denne saken uttrykte som en generell erfaring at fosterhjemsforhold ikke er å foretrekke når det gjelder langvarig plassering av barn som er kommet til fosterhjemmet før de har etablert tilknytning til noen biologisk forelder; her er adopsjon det beste for barnets utvikling.** Høyesterett uttalte at en slik generell, men nyansert, erfaring må veie tungt, likevel slik at individuelle momenter – som kan tale mot eller for adopsjon – må vurderes opp mot de generelle erfaringene. Høyesterett mente videre at det neppe kan utledes mer av praksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol enn at adopsjon krever særlig tungtveiende grunner.*

Etter adopsjon får ikke de biologiske foreldrene lenger noe rettslig krav på samvær. Med henvisning til en drøftelse i St.meld. nr. 40 for 2001–2002 anførte den biologiske moren at samtykke til adopsjon ikke kan gis når det, som her, er ønskelig med samvær med biologiske foreldre. Høyesterett uttalte at verken lovens ordlyd eller høyesterettspraksis taler for at adopsjon er utelukket i slike tilfeller; spørsmålet om samvær må inngå i en helhetsvurdering av barnets beste.

I den konkrete saken hadde guttens første levemåneder vært meget vanskelige. Han ble født syv uker for tidlig, ble fem måneder gammel innlagt på sykehus med hjerneblødning, foreldrene var rusmisbrukere, og det var mistanke om barnemishandling. Guttens sårbarhet og behov for trygghet talte for at han ble adoptert av fosterforeldrene, som ble utelukkende positivt omtalt av sakkyndige og rettsinstanser. Høyesterett så det ikke som tvilsomt at de ville være åpne for

samvær med biologisk familie også etter en adopsjon.” (Høyesterett 20.04.2007)
(Min utheving.)

I denne dommen gis barnets beste avgjørende betydning. For å definere barnets beste støtter Høyesterett seg til sakkyndig som vektlegger barnets tilknytning og nyere forskning om at adoptivbarn klarer seg generelt bedre enn fosterbarn.

2.7 Staten

Barne- og likestillingsdepartementet representerer i denne sammenheng staten. Departementet har utgitt en rekke rundskriv og veiledere som er knyttet opp mot loven. Rundskrivene gir retningslinjer for prosedyrer og rutiner i det praktiske barnevernsarbeidet. Disse er til dels svært detaljerte, og de er nyttige redskaper for dem som arbeider i feltet.

I et brev til landets kommuner, fylkesmenn, nemnder og fylkeskommuner fra 07.11.96 blir det gitt presiseringer knyttet til menneskerettsdomstolens dom av 1996, Barnevernsaken Johansen mot Norge: *”Barne- og familiedepartementet mener så langt at dommen ikke nødvendiggjør endringer i gjeldende barnevernlov. Det framgår av dommen at det ikke var regelverket, men praktiseringen av dette, som var konvensjonsstridig.”* Rundskrivet viser videre til at det etter dette var kommet endringer i barnevernloven, og at rettsikkerheten var styrket gjennom opprettelse av fylkesnemndene. Det ble også vist til at det måtte gå en viss tid mellom en sak om omsorgsovertagelse og en sak om fratakelse av foreldreansvar. Den biologiske foreldren må bli gitt tid og anledning til å kvalifisere seg for omsorgsoppgaven. Dette ble fra barneverntjenestene, som leste skrevet, tolket slik at ansvar og omsorg ikke kunne fratas foreldre samtidig, men ta det burde gå ca to år før en eventuelt gi til sak for fratakelse av foreldreansvar etter omsorgsovertagelsen.

Statens rundskriv for barnevernet er oftest kalt Q med et påfølgende nummer. Etter en gjennomgang av samtlige rundskriv finner en adopsjon omskrevet i: Q-1045, 2002, *”Retningslinjer for saksbehandling ved søknad om innenlands- og utenlandsadopsjon og særlig om skjønnsutøvelse ved innenlandsadopsjon”* (gjelder stebarnsadopsjon) og i *”Endring av barnevernloven § 4-20 og adopsjonsloven § 1 - adopsjon mot foreldrenes vilje.”* (gjelder endring av prosedyre) Disse rundskrivene

kjennetegnes av at de er knyttet til særlige og avgrensede problemstillinger, og at de ikke presenterer adopsjon i en sammenheng knyttet til fosterbarn. Dersom en benytter disse har en allerede gjort en vurdering av adopsjon, og vil trenge handlingsveileder for henholdsvis behandling av søknad om adopsjon, eller kunnskap om fylkesnemnda versus departementets rett til å gi adopsjonsbevilgning.

Rundskriv som omhandler interne rutiner og oppfølging av fosterhjemsarbeidet har generelt hatt få føringer om adopsjon, men der har vært noen: I Q-0836, *fosterhjem, med endringer* gitt i Q-9/00 (19.6.2000) står det etter søking på begrepet adopsjon i dokumentet, om foreldres forvaltning av foreldreansvaret; ”... *foreldreansvaret på en for barnet uheldig måte, bør det heller vurderes om foreldreansvaret skal fratras foreldrene etter § 4-20.*” Dette ga barneverntjenesten en konkret handlingsveiledning til å vurdere adopsjon for enkelte barn i situasjoner der foreldre hadde foreldreansvar, men håndterte det på en slik måte at barnet ble skadelidende.

I stortingsmelding St.meld. nr. 40, (2001-2002) Om barne- og ungdomsvernet, er Barne- og likestillingsdepartementet diskuterende i forhold til å åpne for en diskusjon om adopsjon som barneverntiltak, jfr BLD, Høringsnotat om endringer 23.10.08,²⁷ men likevel tydelig i sin mening og konklusjon om adopsjon av fosterbarn. Utsagnet er klippet fra diskusjonen om å kunne gi biologiske foreldre samvær etter en adopsjon under kapittel 9.9.3 ”*Adopsjon som barneverntiltak*”:

*”Slik Barne- og familiedepartementet ser det, er det ut frå den kunnskapen ein har om dette spørsmålet i dag, ikkje godt nok grunnlag for å opne for ei endring som inneber høve til å fastsetje ein samværsrett for biologiske foreldre etter at adopsjonen er gjennomført. Etter Barne- og familiedepartementet sitt syn er det fleire viktige innvendingar mot å innføre ein rett til samvær etter ein adopsjon. **Den viktigaste innvendinga er at ei slik endring kan føre til ein auke i talet på adopsjonar etter barnevernlova. Slik departementet ser det, er dette ikkje ei ønskjeleg utvikling.** Adopsjon mot viljen til dei biologiske foreldra er særdeles inngripande både overfor barnet og foreldra. Det vil det framleis vere sjølv om det skulle innførast ein samværsrett for biologiske foreldre i somme av sakene.”*
(Min utheving.)

Q-0896 ble i 2004 avløst av Q-1072B: *Retningslinjer for fosterhjem*. Her er ikke adopsjonsmuligheten nevnt. Når en søker i dette dokumentet på tema adopsjon av fosterbarn, er dette et ikke-tema. Dermed har det skjedd en endring.

I *Rutinehåndbok for kommunenes arbeid med fosterhjem* Q-1102 (Barne- og likestillingsdepartementet 2006), som er dagens handlingsveileder, er heller ikke adopsjon av fosterbarn nevnt.

Oppsummeringsmessig har det de siste år og frem til nå, vært gitt klare føringer på at adopsjon av fosterbarn ikke blir sett som ønskelig, og i klartekst er dette å lese i stortingsmelding nr. 40. Det synes likevel å kunne gå mot et skifte ved at sittende barne- og likestillingsminister Anniken Huitfeldt i sin artikkel om utfordringer i barnevernet fra 5.6.2008 vil se nærmere på spørsmålet om adopsjon som barnvernstiltak:

”Jeg vil nå se nærmere på den kunnskap vi har innhentet om adopsjon som tiltak i barnevernet, særlig hvordan dette påvirker barnet. Vi må tørre å stille spørsmål om vi i større grad skal bruke adopsjon som tiltak i barnevernet. Jeg vil derfor vurdere om det er behov for lovendringer på dette området”. (Barne- og likestillingsdepartementets nettside)

Dette følges opp i høringsnotat – forslag til endringer i lov 17. juli nr. 100 om barneverntjenester, kapittel 6: *Forslag om økt bruk av adopsjon som barneverntiltak* 23.10.2008, der det blant annet står følgende:

”Selv om det ikke er mulig å gi en uttømmende oversikt over alle momenter i barnets beste-vurderingen, mener departementet at det kan være hensiktsmessig å utarbeide retningslinjer til bruk for kommunene ved vurderingen av om en sak om samtykke til adopsjon bør fremmes for fylkesnemnda.”

Barneombudet, som fri og uavhengig instans, støttet initiativet fra Anniken Huitfeldt. (Dagsavisen 10.6.08²⁸)

2.8 Kort om organisering av kommunal barneverntjeneste

Hver kommune i Norge har en barneverntjeneste, ett eller flere tjenestesteder, men med stor variasjon i størrelse, ressurser og bredde / dybde kompetanse. Hvert tjenestested har sin leder, leder har særlige fullmakter i henhold til lov. På større tjenestesteder er der gjerne en ledergruppe, bestående av leder og avdelingsledere. Kommunens ansvarsområde står beskrevet i lovens § 2-1. Posisjonering av ressurser er gjerne knyttet

²⁷ Barne- og likestillingsdepartementet, 23.10.2008 *Høringsnotat – forslag til endringer i om barneverntjenester*

²⁸ <http://www.dagsavisen.no/meninger/article353939.ece>

opp til statistiske data om klienttetthet og innbyggertall. Det er kommunestyrene som vedtar tjenestens budsjett og kan legge føringer for ulike satsningsområder. Det er rådmann eller kommunaldirektører som er øverste administrative leder, men er uten leders vedtaksfullmakter.

Kommunens oppgaver, slik de er definert i loven er å utføre de oppgaver etter loven som ikke er lagt til et statlig organ:

- a) gi råd og veiledning*
- b) treffe vedtak i henhold til loven, eventuelt innstille til vedtak, jf. annet ledd,*
- c) forberede saker for behandling i fylkesnemnda,*
- d) iverksette og følge opp tiltak*

Arbeidsmengde defineres i forhold til de meldinger som kommer inn. Det er ikke uvanlig at en kurator i barnevernet har mellom 20 og 30 saker. Sakene vil ha stor variasjon i trykk og arbeidsmengde. I tillegg deltar barneverntjenestens medarbeidere i skolenes helseteam, LST arbeid (kriminalitetsforbygging), kommunens overgrepsteam og andre råd og utvalg.

Statens barnevern ved Bufetat og fylkesmann (bvl. § 2-3), har ansvar for kontroll, tilsyn, informasjons og utviklingsarbeid og skal bistå kommunene. Konkret skal Bufetat;

- a) etter anmodning fra kommunen bistå barneverntjenesten i kommunene med plassering av barn utenfor hjemmet,*
- b) ha ansvar for rekruttering og formidling av fosterhjem,*
- c) ha ansvar for at fosterhjemmene får nødvendig opplæring og generell veiledning.*

Slik er det staten som har ansvar for rekruttering av fosterhjem, mens det er kommunen som skal finne ut om et hjem matcher barnets behov og endelig velge fosterhjem for et aktuelt barn. Barna som skal plasseres har svært ulike behov, som igjen knytter seg til personlighet, skader og alder. Barneverntjenesten skal også følge opp barnet i fosterhjemmet med jevnlig kontakt, i tillegg vurderes kontinuerlig behov for veiledning og ulike forsterkningstiltak, samt oppfølging av biologiske foreldre inkludert utredning av tilbakeføringssaker og samværssaker. Lov om barneverntjenester pålegger barnevernet å følge utviklingen hos både barn og foreldre²⁹

²⁹ Lov om barneverntjenester § 4-16. *Oppfølging av vedtak om omsorgsovertakelse:*

De fleste som arbeider i tjenesten har treårig sosialfaglig høyskole³⁰. Mange har i tillegg relevant etterutdanning og videreutdanning på universitets nivå. Videreutdanningene er ofte knyttet til bruk av spesiell metodikk, for eksempel nettverksarbeid, Marte Meo, miljøarbeid osv., mens noen har videreutdanning i generelt barnevernsarbeid. Mange har flere spesialiseringer, og også etter hvert utdanning på mastergradsnivå. Sakene er kompliserte og det er nødvendig med både bredde- og dybdekompetanse. En skal ha inngående kunnskap om barn og situasjoner som fører til omsorgssvikt, en skal kunne drive og ha kjennskap til metodisk endringsarbeid og ikke minst skal en ha kunnskap om aktuelle samarbeidspartnere og hva de kan tilføre. Barnevernets ansatte har store og kompliserte arbeidsoppgaver, og ansatte opplever at det ofte kan være språk mellom behov og ressurser. (Ostling til tidsskriftet "Fontene" 18.12.2008³¹)

2.9 Barn, foreldre og fosterforeldre

De fleste momentene som omhandler barn og foreldre, og som er relevant i denne sammenheng, er behandlet i tidligere kapitler. Det er likevel viktig å understreke at barnet er barnverntjenestens primær klient, og barnevernets evne til å være i en god dialog med barnet får konsekvenser for kvaliteten i oppfølging av barnet. Biologiske foreldre er part i enhver sak som omhandler barnet, noe som ikke gjelder fosterforeldre. Fosterforeldre er fra barnverntjenesten delegert myndighet til å fatte beslutninger knyttet til daglige gjøremål.

Fosterforeldre har ingen rettslig stilling i en barnevernssak, men er gitt uttalerett i saker om tilbakeføring³² og adopsjon. De fleste fosterhjem er kommunale, og er som regel engasjert som oppdragstakere for kommunen. Statlige fosterhjem får i større grad et ansettelsesforhold³³, noe som har betydning for pensjon og lignende. Oppdragene for kommunale fosterhjem betales ulikt. Grunnsatser er arbeidsgodtgjørelse og utgiftsdekning, fastsatt av Kommunenes Sentralforbund. I tillegg ytes det forhøyet arbeidsgodtgjørelse etter satser, eller lønnsgodtgjøring når barnets behov krever at en av fosterforeldrene skal være hjemmeværende. Etter en eventuell adopsjon vil

³⁰ SSB, <http://www.ssb.no/emner/03/03/barnevernp/>

³¹ <http://www.frifagbevegelse.no/fontene/article3999934.ece>

³² Lov om barnverntjenester § 4-21. *Oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse.*

³³ Barne- og likestillingsdepartementet, 23.10.2008 *Høringsnotat – forslag til endringer i lov om barnverntjenester.*

adoptivforeldre motta offentlige ytelser på linje med alle andre foreldre. Som en del av dette kan de også motta ytelser fra barneverntjenesten om nødvendig.

Veiledning av fosterforeldre gis i ulik grad, knyttet til barn og fosterforeldres behov og tjenestestedets ressurser og kompetanse. Oppfølging er hjemlet i lov og rundskriv. Mange fosterforeldre får et eksemplar av ”Fosterhjemshåndboka” når de starter oppdraget. Håndboka er opplysende og omfattende, den har også et kapittel om adopsjon og betenkeligheter ved en adopsjon; ”er det til beste for barnet at alle bånd til foreldre brytes, arverettigheter og bistand fra hjelpeapparatet.” M. Johanson og M. Sundt (2007:195)

Forholdet mellom fosterforeldre og barneverntjeneste er regulert av fosterhjemsavtalen (BFD 1999). Avtalen beskriver hva parter forplikter seg til, og blir underskrevet av begge ved inngåelse. Den inneholder også frist for oppsigelse av fosterhjemforholdet:

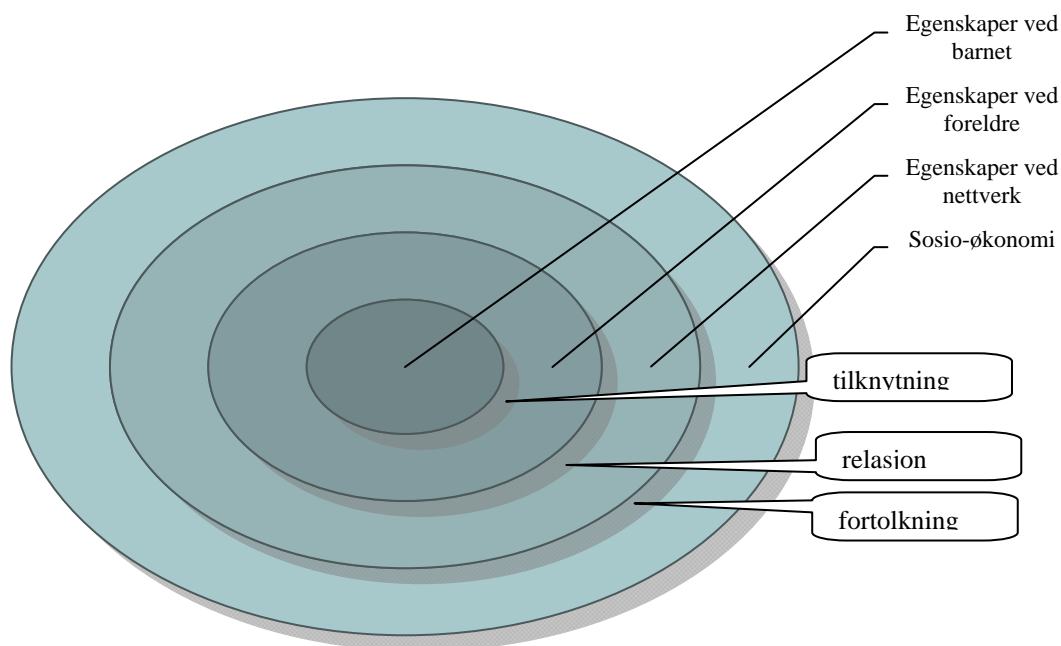
”Fosterforeldrene og barneverntjenesten kan med en gjensidig frist på 3 måneder skriftlig si opp denne avtalen. Dersom fosterforeldrene sier opp avtalen og ønsker at plassering skal opphøre, skal de så langt det er mulig la barnet bo hos seg til annen omsorgsplassering er skaffet.”

Det er mange årsaker til oppsigelse. Forhold i fosterhjemmet, tilbakeføring av barnet eller at forholdene for fosterbarnet ikke er tilfredsstillende.

Foreldre har anledning til å be om tilbakeføring etter § 4-21, denne skal forberedes og legges frem for nemnd. Disse forberedelsene medfører blant annet samtaler med barn og fosterforeldre. Foreldre har anledning til å kreve ny tilbakeføringssak etter 12 mnd, i tillegg kan det kreves samværssaker. Nemndas slutning kan ankes til tingretten, videre kan en be om ta saken behandles av lagmannsrett og også av Høyesterett. Det samme gjelder for samvær. Det har vært foreslått at det skal gå 24 mnd mellom hver gang sak blir ført. Dette er blitt avvist.³⁴ For mange fosterfamilier og også fosterbarn, vil det at det stadig er en sak under arbeid, føre til belastninger og uttrygghet.

2.10 Tilknytningsteori og nyere forskning om fosterbarn

Barneverntjenesten utreder barns omsorgssituasjon på ulike nivåer; barnets fungering, foreldres fungering, interne kommunikasjonsmønstre og familiens sosioøkonomiske fungering, slik figur 5 illustrerer. Det er ofte i familier med dysfunksjonelle kommunikasjonsmønstre en finner de familier som vanskeligst kan nyttiggjøre seg hjelpetiltak. Dvs. i de innerste sirkler.

Figur 5: Ulike utredningsområder

Dette handler i hovedsak om hvordan foreldre oppfatter barnet, hvordan barnets signaler blir fortolket og hvordan foreldre handler ut fra dette. Videre sees dette i sammenheng med hvordan barnet forholder seg til omsorgspersoner og andre, hvordan foreldre forholder seg i parforhold, i relasjon til nettverk og hvordan de fortolker omgivelsene. Tenkningen kan forstås slik at foreldres rusmisbruk eller psykiske lidelse ikke er et problem i seg selv for omsorgsutøvelsen, men når det fører til at foreldre ikke er i stand til tolke barnets signaler adekvat og handle ut fra dette, da er det et problem.

Barn som blir plassert i fosterhjem har vært utsatt for ulike former for omsorgssvikt før plassering. Dette gjør barnet sårbart og gir risikofaktorer som vil følge barnet videre.

³⁴ Innst. O. nr. 2 (2005-2006) *Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om lov om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven mv. (saksbehandlingsregler for fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker mv.)*

Risikofaktorene vil variere i forhold til barnets egenskaper og tidligere opplevelser, og vil gjerne være knyttet til trygghet, relasjon, stabilitet og tilhørighet.

Et kjernetema i situasjoner der det skal fattes beslutninger om barnets videre omsorgssituasjon, er da kvaliteten på barnets tilknytning til sine omsorgspersoner. Dette gjelder både i vurderinger etter barnevernslovens § 4-12 og etter § 4-20.

2.10.1 Tilknytningspsykologi

Tilknytningspsykologi integrerer fem teorier: Etologi, psykoanalytisk teori, objektrelasjonsteori, systemteori, kognitiv teori og utviklingspsykologi. (K. Killèn 2008)

Kvello 2007:140 definerer både tilknytning og bonding:

”Tilknytning (attachment); barnets tilknytning til den voksne, det vil si den grad av trygghet og tillit til den andre. Tilknytningsstil viser både til en tilstand av å være tilknyttet og til kvaliteten ved individets tilknytning. Bonding; den voksnes tilknytning til barnet, det vil si interesse for og omsorg for barnet”.

Havik (Havik, Larsen og Nordstoga 2004:71) kaller John Bowlby tilknytningspsykologiens nestor og hun refererer oppsummeringsmessig til ham;

”et barn har en biologisk medfødt tendens til å knytte seg til den personen som drar omsorg for det, fordi dette har vært hensiktsmessig i et evolusjonært utviklingsperspektiv. I dette perspektivet er tilknytningens funksjon å sikre overlevelse, ved at barnet søker nærhet til sin omsorgsperson når det opplever fare. Bowlby postulerer videre at barnet knytter seg til den personen som over tid har omsorgen for det, uavhengig av biologiske bånd og uavhengig av i hvilken grad og på hvilken måte denne personen ivaretar barnets materielle og emosjonelle behov.”

Lars Smith (2002:201) understreker dette når han blant annet sier at tilknytning forstås som et organiserende begrep: *”Da er det snakk om et målkorrigert system, med beskyttelse som biologisk funksjon og nærhet til primære omsorgspersoner som innstilt mål.”*

Dette tilsier at barnet knytter seg til en omsorgsperson uansett. Det trenger ikke å være en biologisk forelder. Det at barnet tilknytter seg, sier lite om kvaliteten i omsorgen eller tilknytningen. Her viser Havik (2004:72) videre til Ainsworth (1978) (*strange*

situation) som gjennom en rekke forsøk klassifiserer fire ulike hovedtyper tilknytningsatferd. Dette klassifiseringssystemet har vært fulgt opp av en rekke forskere. I Norge er dette utfyllende fulgt opp og beskrevet av bl.a. Killèn (1994 og 2000). Hun sier også at tiknytningsteori må integreres i forebyggende arbeid, men at tilknytningsteorien også har begrensninger:

”Den ligger lite vekt på individuelle forskjeller. Den fokuserer ikke mye på foreldres evne til forandringer. Her må vi trekke på annen kunnskap, kunnskap om foreldrenes modenhet og psykiske helse.” (Killèn 2000:58)

Dette understøttes også av andre forfattere (Smith 2002), og er også barnevernets praksis i sine undersøkelser.

Det er alltid vanskelig å spå i fremtid, men systematiske observasjoner av barnets tilknytning er et redskap for å kunne predikere hvordan barnets gitte indre arbeidsmodeller³⁵; hvordan en forholder seg til seg selv, til andre og hva som skjer i samspill, disse følger barnet inn i voksenlivet:

”Tidlig omsorg gir altså føringer for kvalitativt ulike tilknytningsformer og for grunnleggende og implisitte antagelser av hva og hvem man er, hva man kan, og hva som kan forventes av andre. Slike grunnleggende antagelser gir i sin tur ulike betingelser for barnets videre emosjonelle og kognitive utvikling.” (Havik, Larsen og Nordstoga 2004:71)

Et viktig moment er her at dersom barnet skal etablere en trygg tilknytning må denne være vedvarende. (Smith 2002)

Heldigvis trenger ikke tilknytningskader være helt uopprettelige, Havik (2004:77) viser til andre undersøkelser³⁶ der foreldre kan bli hjulpet til større sensitivitet i omsorgsutøvelsen *”økte sannsynligheten for at barnet endret sin tilknytningskategori fra utrygg til trygg.”* Hun mener at dette også vil kunne skje ved langvarige fosterhjems plasseringer.

For fosterbarn som andre barn må det altså være slik at de instinktivt vil og må søke tilknytningspersoner. Dermed må barneverntjenesten legge til rette for at så skal skje. En del av dette vil være valg av fosterhjem³⁷, veiledning og støtte for å oppnå at fosterhjemmet blir en trygg base for barnet, og at fosterforeldrene også knytter seg til barnet på en god måte, bonding.

³⁵ John Bowlby (1982, 1988)

³⁶ Bakermans - Kranenberg (2003)

³⁷ Lov om barneverntjenester § 4-15, 1. ledd. *Valg av plasseringssted i det enkelte tilfelle.*

I en artikkel i tidsskriftet "Norges barnevern" spør Backe-Hansen (2000:36): "Adopsjon som barnverntiltak: Faglig godt men likevel ikke ønsket?" Hun viser til en rekke forskningsprosjekt som viser at adopsjon av fosterbarn er et godt barneverntiltak. Hun beskriver videre verdimesse dilemma knyttet opp til barns rett til foreldre på den ene siden og biologiske foreldres rett til barn på den andre side. Konklusjonen er:

"For det første bør vi i større grad tenke oss adopsjon som en mulighet i saker der barn allerede har vært lenge i fosterhjem, hvor målsettingen er langvarig plassering og hvor kontakten med foreldrene er blitt redusert over tid. Kontakten kan opprettholdes selv om barnet blir adoptert. At ikke dette er ønskelig i alle slike saker, forhindrer ikke at muligheten ikke bør vurderes. For det andre bør det vurderes om ikke adgangen til å reise sak om tilbakeføring etter den har vært prøvet i hele rettsapparatet bør innskrenkes., eller om foreldrene i så fall må betale kostnadene selv, med sikte på å redusere de konfliktene barna da trekkes inn. For det tredje bør § 4-15, tredje ledd i lov om barneverntjenester brukes mer aktivt for å lage planer for barnets tid under omsorg. For det fjerde bør fosterforeldre kunne gis partsrettigheter ved slike plasseringer."

Dermed peker hun på at adopsjon vil være et tiltak for noen av barna som er under barnevernets omsorg, og i tillegg viser hun noen muligheter som, i slike prosesser, kan medvirke til bedre ivaretagelse av barnets interesser. Verdikonfliktdiskusjonen vil jeg ta med videre inn i neste kapittel.

2.11 Beslutningsarbeid og legitimitet

Dette siste avsnittet i teoridelen er knyttet til at barneverntjenesten må beslutte å vurdere barnets situasjon i henhold til § 4-20. En slik beslutning er avgjørende for barnets fremtid. Skal de ulike barneverntjenester, først vurdere om en sak skal vurderes etter § 4-20, eventuelt utrede saken for oversendelse til nemnd, må barneverntjenesten ha en oppfatning av at den beslutning en ber om er legitim.

Legitimitet er en subjektiv opplevelse knyttet til anerkjennelse av politisk makt og myndighetenes rett til å styre.³⁸ Tiltak etter lov om barneverntjenester er legale, ved at vedtak om tiltak er hjemlet i norsk lovgivning. Samtidig stilles det spørsmål ved barneverntjenestens legitimitet. Dette kan komme til uttrykk gjennom artikler i aviser, på internett, i TV og radioprogram. Media kalles gjerne den fjerde statsmakt,³⁹ særlig i sin rolle som kritiker og overvåker. "Det har derfor stor betydning for barnevernets legitimitet hvordan mediene fremstiller tjenesten." (Veland 2004:203) Legitimitets-

³⁸ Wikipedia

³⁹ Wikipedia

problematikk kan knyttes til at beslutningen griper inn i folks private sfære og komplekse vurderingstema ligger forut for beslutningen. Komplekse vurderingstema finnes i lovens materielle som regler innehar begreper som omsorgssvikt, tilknytning og til barnets beste, alle begreper som må operasjonaliseres og fortolkes for at de skal kunne gi mening.

Mange forfattere er opptatt av dette som et dilemma, for eksempel Skivenes (2002) og Eriksen (2001:118): *"Det generelle problemet med inngrep i intimsfæren er at tilfellene som skal reguleres er unike i sin karakter, og at det er vanskelig å etablere eksakte standarder og klare kriterier for lovanvendelse"*

Befringutvalget stiller seg særlig kritisk til barnevernets beslutningsatferd (NOU 2000:12, 8.2.6): *"Utenlandsk og til dels norsk forskning om beslutningsprosesser, gir grunn til å reise sterk tvil om i hvilken grad beslutningene i barnevernet preges av vitenskaplighet og rasjonalitet."*, men de sier også samtidig; *"vi vil også gjenta at barnevernet i tillegg til å være basert på adferds-, samfunns- og rettsvitenskap, også er og bør være en verdibasert tjeneste."*

Når vurderingstemaene er komplekse kan beslutningene styrkes av at beslutningslinjer følger prosedyrer. For forvaltningens ansatte kan tydelige beslutningslinjer f.eks. i rutinehåndbøker, være en rettesnor for utredningsarbeid og vurdering av ulike tiltak. Dette gjør beslutningslinjene kontrollerbare, og kan samtidig gi tjenesten beslutningstrygghet. Utfyllende saksbehandlingsregler finnes i en viss utstrekning i departementale rundskriv Når tvangssaker skal behandles i nemnd, er lovens prosessuelle regler tydeligere, jfr kapittel 7 i loven: *Saksbehandling for fylkesnemnda*.

Skivenes og Eriksen (2001:112) tar til orde for viktigheten av deliberative fora der barnevernet blir diskutert. Deliberasjon er; *"en kognitiv prosess for å vurdere argumenter for å finne riktige (rettferdige) løsninger og for å danne oppfatninger om hva som er til felles beste."* På systemnivå synes dette uproblematisk og svært ønskelig, men i forhold til enkeltindivider knytter det seg flere etiske avveiiinger. Barneverntjenesten har i dag metoder som familieråd og lignende som til dels kan ivareta deliberative prosesser i enkeltsaker, og videre forhandlingsmøtet i fylkesnemnda som også har deliberative elementer.

Likevel, barnevernet er undergitt strenge regler for taushetsplikt, og det medfører straffeansvar om denne brytes i enkeltsaker. Dette gjelder også for fylkesnemnda, der bare nemnda, partene og deres advokater har anledning til å være tilstede. Imidlertid kan det være slik at om en for eksempel legger ut saker på nett, som er deliberasjonsforum, vil en oppnå det at publikum vil få langt mer innsikt i barnevernets beslutningsprosesser og beslutnings grunnlag enn hva som er tilfelle i dag, men en vil samtidig langt på vei måtte ekskludere individer fra beskyttelsen som ligger i taushetspliktbestemmelser. På denne måten finnes det neppe en klar mening om hva som rett og galt, en vil heller si at en beveger seg i et komplisert farvann der det er mange hensyn som må tas. *"These discrepantcies between the ideal of publicity and the practice of secrecy are not necessarily evidences of failure of moral nerve"* (Gutman og Thompson 1966:96).

Under en fylkesnemndsbehandling får sakens parter anledning til å uttale seg og der er rom for drøftninger, samtidig som nemnda er et besluttende organ. Her er fra den private parts side også vanligvis sterke emosjoner knyttet til mulig tap av barnet, tap av nettverk, tap av identitet og anseelse osv. I dette perspektivet må det også fremgå at i nemnda blir ens mangler og svakheter som omsorgsperson, knyttet til rusproblematikk, psykiske forstyrrelser, sykdom eller annet tematisert. Dette medfører at partens advokat, nemnd og nemndsleder må utjevne og justere balansen mellom offentlig og privat part. Så selv med god tilrettelegging, vil det være vanskelig å innfri krav til fornuftig argumentasjon knyttet til kognitiv og rasjonell argumentering når enkeltsaker skal behandles.

Slik kan barneverntjenestens legitimitetsproblem være knyttet til komplekse vurderingstema, taushetsplikt i enkeltsaker og manglende deliberasjonsfora.

I en sak om adopsjon vil første beslutning i en lenger beslutningsrekke være om en sak skal utredes etter § 4-20. For min studie er dette da beslutningsproblemet jfr modellen *"beslutningstrekanten"* Backe-Hansen (2004:27).

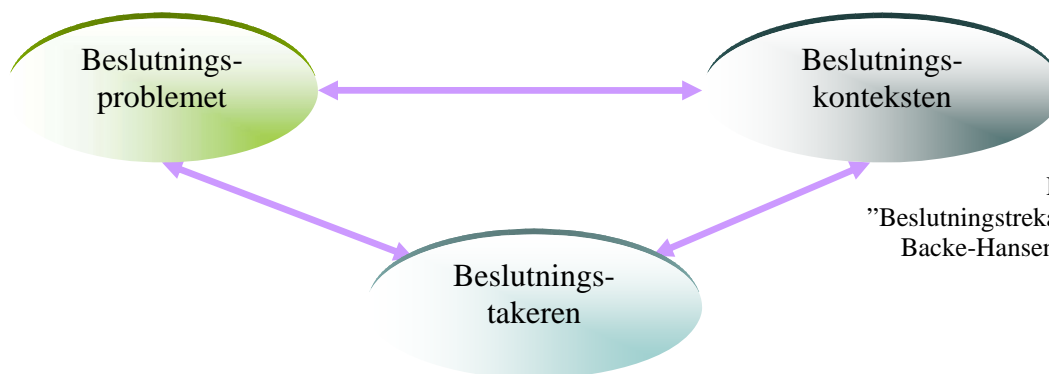

Fig. 6:
"Beslutningstrekanten"
Backe-Hansen 2004

For beslutningstrekanten gjelder det at dersom en gjør forandring i et punkt vil dette få konsekvenser for de to andre punktene. Endringer i kontekst føre til endringer både for beslutningstager og beslutningsproblemet. Likeså vil endringer hos beslutningstageren føre til endringer for beslutningsproblem og beslutningskontekst.

Å fremme en sak for fylkesnemnda etter § 4-20 er ressurskrevende for alle parter, ikke minst for den barneverntjenesten som har besluttet at sak skal fremmes. Vurderes det som sannsynlig at en ikke vil få medhold, vil det også øke sannsynligheten av at sak ikke blir vurdert fremmet. Dersom barneverntjenesten vurderer at beslutning om adopsjon av ulike grunner har liten legitimitet, vil dette på samme måte få betydning. Styrket kompetanse, eller på annen måte endrete oppfatninger hos beslutningstageren kan føre til større beslutningstrygghet, som igjen kan føre til at saken likevel fremmes.

Backe- Hansen (2004:11) skriver innledningsvis i boken sin "God nok omsorg" at:

"Barneverntjenesten utøver sin virksomhet i skjæringspunktet mellom familiens og samfunnets ansvar for barn og unge. Dermed er det helt sentralt at barneverntjenesten har tilstrekkelig legitimitet, selv om det er umulig å forvente aksept for alle vedtak som fattes."

Slik kan en opplevelse av at saker som fremmes har legitimitet, og / eller at barneverntjenesten opplever faglig trygghet ha betydning for at saker fremmes.

2.12 Oppsummering

Jeg har i det foregående søkt å beskrive det jeg mener er de mest essensielle faktorer i en beslutning om adopsjon av fosterbarn, dvs. beslutningskonteksten. Beslutningstakerne er mange; fosterbarnet skal ha medbestemmelse, fosterforeldre skal ønske å adoptere, biologiske foreldre skal samtykke til eller ikke samtykke, fylkesnemnda skal ta den endelige beslutning. Likevel, disse er en del av prosessen og

dermed en del av konteksten. Før disse blir aktører må barneverntjenesten ha besluttet at et barn skal få vurdert sin sak etter kriteriene i § 4-20. Det er dette beslutningsproblemet som er fokus for min studie, og det er barneverntjenesten som er beslutningstakeren.

Jeg har redegjort for en del begreper og prinsipper som setter informanter og barnevern i kontekst. Jeg har forsøkt å beskrive sentrale områder som har betydning for barneverntjenesten i en sak forut for en utredning av fratakelse av foreldreansvar med målsetting adopsjon. Gjennom mine beskrivelser har jeg søkt empiri som legger premisser for barnevernstjenestens medarbeidere. I dette har jeg også gjennomgått analysert en rekke dokumenter som er del av tjenestens arbeidshverdag.

Kunnskap om dette bakteppet er nødvendig for å forstå mine informanternes synspunkt og se disse i kontekst. Dvs. at deres utsagn ikke kan tas ut av sin sammenheng.

3. Metode

Metode er et redskap og en forutsetning for at en som forsker kan innhente informasjon for å få kjennskap og kunnskap om andres virkelighet eller andre virkeligheter. For å påberope meg kunnskap om barneverntjenestens holdninger og forhold til problematikken adopsjon av fosterbarn kreves en metodisk tilnærming.

I metodekapittelets første del drøfter jeg ulike metodiske inntak og utfordringer. Dette er en prosess der jeg drøfter valg av paradigme, og knyttet til dette innsamling av data, tolkning og analyseredskap, generalisering, validitet og reliabilitet. Metodevalg og teori knyttet til dette, vil tydeliggjøre hvordan jeg gikk frem for å tilegne meg egen forskningsbasert kunnskap om det aktuelle fenomen. *”An exposition of methodological theory places the proposed study in a research paradigm and identifies what kind of study is being planned”* (Silverman 2003:38.)

3.1 Problemstilling og avgrensninger

Min problemstilling er: Hvilke faktorer fremmer eller hemmer at fosterbarn får vurdert sin situasjon med henblikk på adopsjon (bvt § 4-20). Jeg etterspør barneverntjenestens

profesjonelle og normative vurderinger for å sette i gang en vurdering av adopsjon for fosterbarn.

Problemstillingen tar utgangspunkt i egne erfaringer, likevel med en analyserende innstilling. Problemstillingen har aktualitet, den er gitt teoretisk utgangspunkt og kan sees i sammenheng med tidligere forskning fra samme problemområde (Befring 2002).

Silverman (2003) viser til at problemstillingen kan bli for ustrukturert og lite forankret i forkunnskap og teori, bli for vid og omfattende eller søke å utvikle for store og omfattende teorier fra et relativt lite datagrunnlag. Dette var momenter som var vesentlige for tankeprosessen knyttet til problemformulering.

Problemformuleringen rettet seg inn mot en målgruppe av informanter: Medarbeidere i den kommunale barneverntjenesten. Jeg ønsket kunnskap om den enkelte medarbeiders tanker og vurderinger knyttet til adopsjon av fosterbarn. Dvs. deres faglige vurderinger, kontorets policy, egne oppfatninger, holdninger og verdier. Var der f.eks. samsvar mellom deres virkelighet og nyere forskning om adopsjon, nye dommer etc.? Dette er prosesser og mening som ikke kan måles kvantitativt. Dermed var det duket for en ren kvalitativ studie

Jeg har avgrenset arbeidet på ulike måter i forhold til de ressurser jeg har hatt til rådighet og innenfor rammene for en mastergradsoppgave. Jeg har også avgrenset arbeidet ved at jeg har valgt et kvalitativt forskningsparadigme. Jeg går i liten grad inn og drøfter selve fenomenet adopsjon som barneverntiltak, men er grunnleggende opptatt av hva som utløser eller begrenser barnevernstjenestens vurdering av å sette i gang en prosess som kan utløse at et fosterbarn blir adoptert av sine fosterforeldre. Jeg diskuterer heller ikke grunnlaget for omsorgsovertagelser, ettersom en vurdering av adopsjon her forutsetter at barnet er under omsorg.

Det er viktig å presisere at jeg ikke spør om fosterbarn skal bli adoptert eller ikke, eller om saker skal eller skal fremmes for nemnd eller ikke, det jeg spør om er om barnet skal få vurdert sin situasjon etter § 4-20.

3.2 Kvalitativ forskning

For å kunne tydeliggjøre mine metodiske inntak og utfordringer, vil jeg beskrive og drøfte hvilke paradigmevalg jeg stod overfor i forskningsprosessen. Paradigmevalget gir rammer og føringer for videre valg av datainnsamlingsmetoder, utvalg, tolkning og analyse av empirisk materiale, generalisering, validitet og reliabilitet, og var dermed den største utfordringen i en studie som dette.

På bakgrunn av min problemstilling, at jeg ønsker kunnskap om den enkelte medarbeiders tanker og vurderinger knyttet til adopsjon av fosterbarn, er det hensiktsmessig med en kvalitativ studie fremfor en kvantitativ. Kvantitativ forskning skiller seg fra kvalitativ forskning, kort fortalt, ved at *”kvalitative metoder søker å gå i dybden og vektlegger betydning, mens kvantitative metoder vektlegger utbredelse og antall.”* (Thagaard 2009:17) Kvalitativ forskning er ikke som enkelte har uttrykt, en samlepost for den forskning som ikke er kvantitativ, men kan defineres som:

“...multimethod in focus, involving an interpretive, naturalistic approach to subject matter. This means that qualitative researchers study things in their natural settings, attempting to make sense of, or interpret, phenomena in the terms of the meanings people bring to them”. (Denzin & Lincoln 1994:2)

Thagaard (2009) vektlegger *systematikk* og *innlevelse* fra den kvalitative forskeren. Videre er det av betydning at kvalitativ forskning ikke er en lineær prosess (Hatch 2002:52.), men en sirkulær prosess der alt står i et gjensidig påvirkningsforhold til hverandre. Jeg som forsker, søker å forstå et sosialt fenomen i den kontekst det befinner seg i. For å kunne gjøre dette kreves det fleksibilitet og evne til å reflektere over metoder jeg bruker for informasjonsinnhenting.

Kvalitativ forskning krever at forskeren gjøre rede for forskningsprosessen frem mot forskningens resultater. *”Forskningsresultatenes troverdighet og overførbarhet er avhengig av at grunnlaget som kunnskapen hviler på gjøre eksplisitt”* (Thagaard 2009:11). Det vil jeg gjøre i dette kapitlet.

3.3 Tre modeller for innhenting av data

Det finnes tre hovedmetoder for innhenting av data i kvalitativ forskning: "...*the oral (primarily interview-based), the textual (creative, documentary and landscape) and the observational.* (Hay 2000:7) For ulike studier vil problemformuleringen danne utgangspunkt for valg av metode.

Intervju ble for meg ble den mest hensiktsmessig metode for datainnsamling, ved at jeg da kunne fokusere refleksjon rundt de ytre faktorer som kan være styrende for barneverntjenestens vurderinger. Kvale (2001) understreker nødvendigheten av å skille mellom den filosofiske samtalen, det terapeutiske intervjuet og forskningsintervjuet, som alle frembringer kunnskap, men av ulik natur. Forskningsintervjuet frembringer kunnskap om folks daglige arbeidsliv, og gir av de overnevnte størst rom for struktur.

Tekst i denne sammenheng kunne vært utdrag fra dommer, artikler i aviser, fagblad og bøker der temaet har vært omskrevet. Tekstanalyse kunne ikke alene belyse min problemstilling, jeg ønsket informasjon om barneverntjenestens medarbeideres opplevelse og fortolkninger. En del dokumenter er likevel relevante, som foregående kapittel viser. Disse vil være en del av konteksten for en barnevernfaglig hverdag, og relevante for dem som vurderer å fremme en sak om adopsjon. Studien har dermed et element av "tekstanalyse" for å tydeliggjøre kontekst.

Kasus-studier, kunne vært aktuell metode. Da med utgangspunkt i enkelt barn som var i en situasjon der adopsjon kunne vært vurdert. Det ville pga ressurser gitt meg et begrenset utvalg av erfaringer. Jeg valgte å bruke elementer av denne metodikken ved å be informantene benytte eksempler, og ved at jeg bruke vignetter som et supplement til selve intervjuet. Vignettene er et redskap for å løfte informantene ut av egen praksis, slik at de ut fra konstruert situasjon med tydelig relevans for problemstillingen, skulle gi en vurdering av hvorvidt de ville ha vurdert/fremmet en adopsjonssak eller ikke. Vignettene var hentet ut fra aktuelle anonymiserte saker fra eget og andres arbeidsliv.

"Vignettes are short descriptions of a person or a social situation which contain precise references to what are thought to be the most important factors in the decision-making or judgment-making processes of respondents." Alexander and Becker (1978)

Deltagende observasjon syntes vanskelig. Da måtte jeg eventuelt være tilstede i en barneverntjeneste når aktuelle adopsjonssaker skulle diskuteres. For min studie ville dette utgjøre et for lite materiale ettersom få saker fremmes. Jeg har likevel tilgang til egen erfaringsbasert kunnskap fra prosessen som kan lede til adopsjon. Dette på bakgrunn av at jeg har vært med å fremme to saker for adopsjon tidlig på nittitallet.

Mitt primære metodevalg er derfor intervju, støttet av vignetter.

Hatch (2002:92) viser til hva han kaller tre kvalitative grunnleggende intervjuformer: *"Informal, formal and standardized"*. Det uformelle intervjuet kan i enkelte tilfeller sammenlignes med en observasjon, og det er gjerne brukt som en delstudie til andre former for kvalitativ forskning. Det formelle intervjuet er gjerne semistrukturert, strukturert eller dybde intervju. Der er tydelige rammer for intervjuet, og det blir ofte brukt opptaker.

Denne intervjuformen er gjerne brukt som eneste datainnsamlingsmetode i enkelte studier, mens andre studier ville brukt innsamlede data som tilleggsdata til andre data, - triangulering. Thagaard (2009) sier at en kan velge å ta en mellomposisjon, der en velger å ta med begge perspektiver i intervjusituasjonen. Hay (2000:51) viser til Maccoby and Maccoby (1954), når han utdyper hvordan et intervju kan defineres; *"a face-to-face verbal interchange in which one person, the interviewer, attempts to elicit information or expressions of opinion or belief from another person or persons"*. Det har jeg gjort.

3.4 Etikk

Etiske avveininger er en del av forskningsprosessen. Både som forsker og sosialarbeider er jeg undergitt etiske retningslinjer overfor hele forskningsprosessen, alt fra kildehenvisninger til informanter. Prosjektet ble meldt til NSD (Norsk Samfunnsfaglig Datatjeneste). Informantene har også gitt informert samtykke. Likevel må den informasjonen de gir forvaltes med respekt og informantens konfidensialitet ivaretas. Mine informanter har gitt informasjon om tredjeperson under intervjuene. Det er spesielt viktig å anonymisere slike opplysninger.

3.5 Utvalg

Å bestemme utvalg betyr mer enn å bare bestemme hvem som skal delta i undersøkelsen. En må også vurdere det slik at ulike informanter representerer ulike sammenhenger, hendelser og prosesser. *”Man må velge ut miljøer der det man vil undersøke, kan undersøkes.”* (Ryen 2002:79) I dette må det forstås at en velger ut miljøer som er kjent med fenomenet jeg vil undersøke. Miljøer jeg kan få tilgang til, og som ikke minst har et ønske om eller en villighet til, å la meg få tilgang til deres informasjon, - et strategisk utvalg

Utvalget kunne være hele barnevernstjenester eller det kunne være ansatte i tjenesten. Ettersom undersøkelsen hadde mange begrensninger både i forhold til tid og ressurser, måtte også antall informanter begrenses. Det ville være hensiktsmessig å intervju alle barnevernsmedarbeidere i Norge som arbeider med barn under omsorg, da ville jeg ha fått såkalte *”komplette data”* (Befring 2002:133). Det ble for omfattende og uhensiktsmessig, så det synes naturlig og nødvendig å snevre utvalget.

Der er mange ulike metoder for å snevre inn et utvalg, for eksempel tilfeldig trekking blant barnevernsmedarbeidere, eller jeg kunne sette bestemte kriterier for utvelgelsen. Det kunne være naturlig her å sette et kriterium der informantene faktisk enten har fremmet en sak, eller har overtatt en sak som har vært fremlagt for nemnd, og hvor det i slutningen sto at barnet skal plasseres og at plasseringen skal være langsiktig. Dette var en for snever målgruppe, i tillegg til at det også var ønskelig å få informasjon om tjenestens praksis generelt når det gjaldt denne type saker.

Ettersom jeg ikke hadde til hensikt å forske i de enkelte fylkesnemndssaker i seg selv, var der få hindringer av formell art knyttet til intervjuene. Jeg hadde behov for samtykke fra den enkelte informant og dennes leder. Videre ville jeg ha taushetsplikt i enkeltsaker på en slik måte, at dersom jeg ville bli informert om data som kunne identifisere et klientforhold, så ville jeg anonymisere.

Med dette utgangspunkt sendte jeg et presentasjonsbrev til den enkelte barnevernleder for å presentere undersøkelsen og for å få tilgang til informanter. Jeg ba om å få intervju to personer i deres tjeneste som de mente var sentrale aktører, i forhold til

problemstillingen. På denne måte ble det barnevernslederne som definerte det endelige utvalget. Leder og informanter ble gjort kjent med studiens innhold, formål, form, tidsrammer og videreføring. Dette sikret meg et informert samtykke fra informantene. Til sammen intervjuet jeg 14 barnevernsmedarbeidere på 7 ulike tjenestesteder.

Hatch (2002) snakker om bredde og dybde i intervjuet: Hvor bredt og hvor dypt, må stå i forhold til problemstillingen. I prinsippet kan en bare ha en informant, men det synes rimelig at desto færre informanter, dess viktigere blir tilgang til flere datakilder. (Hatch 2002:50) Jeg hadde et relativt lite utvalg, men hadde også tilgang til flere datakilder; lovverk, rundskriv osv som legger premisser for informantenes hverdag og som setter deres fortolkninger i kontekst.

Av de 14 informantene har vel halvparten relevant videreutdanning etter sin treårige grunnutdanning fra høyskole. Gjennomsnittlig har de jobbet med barn og unge i 12 år, av disse 7, 5 år i førstelinjetjenesten, dvs. kommunal barneverntjeneste. Jeg valgte å intervju dem parvis, og gjennomførte et intervju på hvert tjenestested. Dette fordi informantene da kunne korrigere og utfylle hverandres synspunkter på praksis, jeg kunne også få innblikk i diskusjoner som hadde pågått, pågikk eller ble igangsatt som følge av intervjuet. At de ble intervjuet parvis kan også føre til at noen synspunkter ikke ville komme frem, og at det som kommer frem skyldes at de hovedsakelig er enig.

3.6 Intervju

I følge Kvale (2001) finnes det både en tematisk og en dynamisk dimensjon i intervjusituasjonen. Begge dimensjoner vil ha betydning for utfallet av og formålet med intervjuet. Den ene ved at intervjuer klarer å holde fast ved tema, og den andre ved at intervjuet foregår i en mest mulig utvunget form / dialog.

Til intervjuet utarbeidet jeg en intervjuguide. Dette en var skisse eller huskeliste over de kategorier jeg ville belyse problemstillingen ut i fra, en grovskisse som ga rom for sirkulære prosesser. Dette ga meg anledning til å komme tilbake til ett moment etter å ha forfulgt et annet.

Innledningsvis presenterte jeg meg selv, studien og avklarte samtykket. Som introduksjon til intervjuet leste opp § 4-20. Jeg stilte mine spørsmål åpne ved at jeg som hovedsak etterspurte hvilke holdninger informantene opplevde at ulike andre aktører kunne ha. Det var ikke rom for ja og nei svar, samtidig som jeg heller ikke spurte etter fakta der informantene følte at her finnes en fasit, der de kunne stå i fare for å svare "feil". Gjennom prosessen hadde jeg få oppfølgingsspørsmål, men var bekreftende og støttende til det som ble sagt slik at de kunne gå videre i sine resonnementer og refleksjoner. Jeg hadde i intervjuguiden satt opp en del stikkord for å sikre at oppsatte emner ble berørt. (Se vedlagt intervjuguide) Jeg hadde fortatt et prøveintervju av en velvillig kollega for å forhåndssjekke at guiden fungerte hensiktsmessig.

Vignettene presenterte jeg som et tillegg, her måtte informantene krysse av. Vignettene var kasus, hentet fra en barnevernfaglig hverdag, der informantene måtte merke av på en linje fra en til ti hvorvidt de ville vurdere adopsjon i aktuell sak / kasus. *"When looking at ethical dilemmas in social work, commenting on hypothetical situations rather than the reality of your own practice may will allow social workers to be freer in their responses."* Wilks (2004:82) Dette er situasjoner der informantene tenker fritt uten at svarene er knyttet opp til egen arbeidssituasjon. Slik gir vignettene svar ut fra en tenkt virkelighet, som reflekterer informantens generelle oppfatning og mening om problemstillingen.

Hvilken rolle jeg påtok meg, hadde også relevans for intervjusituasjonen. *"Thinking through and describing the anticipated relationships between researcher and participants is a vital part of designing a qualitative project."* (Hatch 2005:51). En rolle som profesjonell intervjuer med bakgrunnskunnskap om deltagerens kontekst var hensiktsmessig. Med profesjonell mener jeg i denne sammenheng det å være lyttende og ydmyk i forhold til deltagerens historie og opplevelse. Videre det å fokusere deltagerens og ikke egen opplevelse.

20 års erfaring som sosialarbeider med barnevern som arbeidsfelt har, slik jeg opplever det, gitt meg profesjonalitet som aktiv lytter i tillegg til at jeg har kunnskap om tema og kontekst. Videre var det viktig innledningsvis å tydeliggjøre overfor mine informanter at i denne sammenhengen var jeg student og i en læringsprosess, særlig fordi jeg er kjent for flere av informantene gjennom faglige sammenhenger. Det var også viktig å

presisere at jeg var der for å lytte til dem, og at også overfor deres ledere ville utsagn være anonymiserte. Dette og for å tilrettelegge for interaksjon, å etablere en atmosfære der informanten følte trygghet til å snakke fritt. Det var også et bevisst valg at samtlige intervjuer foregikk i informantenes egne lokaler, på deres egen hjemmebane.

Prosesen med analyse og tolkning startet allerede under intervjuene, ved at jeg var tolkende til den informasjon som ble innhentet. Tolking var slik bli en kontinuerlig prosess gjennom alle ledd av studien. Dermed kunne jeg gjøre endringer også i forskningsdesign, dersom det fremkom informasjon som viste seg å ha innvirkning på problemformuleringen. *”Kvalitativ forskning innebærer at forskeren står overfor en serie veivalg, ikke bare ett”* (Ryen 2002:73).

Inngangsspørsmålet mitt omhandlet media, de fleste hadde bruk for noe klargjøring i forhold til hva de skulle respondere på, til å tenke gjennom hva var det dette egentlig handlet om, at jeg spurte om hva de opplevde at andre tenkte om adopsjon av fosterbarn. Etter dette var vi i gang. Jeg gjorde gjennom prosessen lite endringer i spørsmålsstillingene, ettersom spørsmålene fungerte greit, og at jeg samtidig var redd for at endringer kunne medføre at dataene ble vanskeligere å systematisere opp mot problemstillingen. Spørsmålet om hvordan de opplevde sin egen kompetanse knyttet til tema, syntes å gjøre informantene mest usikre. Dette forklarer jeg med at spørsmålet, i motsetning til andre spørsmål fra intervjuguiden, omhandlet ”egenskaper” hos informanten selv.

Ettersom vi beveget oss i et kjerneområde for informantene, ble det i under intervjuene stort engasjement. At det var to informanter samtidig, førte til diskusjoner knyttet erfaringer og faglige preferanser. Mine egen bidrag handlet i hovedsak og oppklarings spørsmål, anerkjennelse overfor deres utsagn og noe spørsmål knyttet til presisering. Ved et par tilfeller ønsket informantene en kort gjennomgang av Adele Johansen saken, som var nevnt i introduksjonsskrivet. Et spørsmål, som omhandlet organisasjon, ble gjennomgående utvidet til også å omfatte fosterforeldre. Gjennom intervjuet ble informantene oppmuntret til å komme med eksempler, noe de gjorde, og disse vil bli gitt en egen plass i analysen.

Vignettene avsluttet intervjuet, og informantene brukte i underkant av ti minutter på dette. Til sammen varte hele intervjuet halvannen time. Avslutningsvis ble det gitt rom for en kort ”debriefing” der informantene kunne uttale seg om hvordan de hadde opplevd intervjuet. Gjennomgående sa informantene at de opplevde at dette var interessant.

Jeg fant det hensiktsmessig å bruke lydopptak, som jeg senere transkriberte i sin helhet.

3.7 Analyse og tolkning av empirisk materiale

Empirisk materiale forstår jeg som resultater av vitenskapelige undersøkelser av et fenomen eller et utsnitt av praksis. I denne sammenheng vil mine intervjuer sammen med logg og forskningsjournal danne empirien. Analyse og tolkning ser jeg videre som en parallell prosess ettersom det ene utledes av det andre, ”fordi vi ikke kan beskrive og kategorisere hendelsesforløp uten samtidig å tillegge hendelsen en mening. (Thagaard 2009:35) Analyse vil være der jeg sorterer og systematiserer innholdet i intervjuene, mens jeg som tolker vil sammenholde min empiri med komparativ informasjon og tolke ut fra dette.

Både Hatch (2002) og Silverman (2003) mener at analyse og tolkning undervurderes hos mange kvalitative teoretikere, og at kvalitative forskningsprosjekt noen ganger gir lite innsikt eller kunnskap pga. manglende eller svak analyse. De synes begge å være enig i at tolkning og analyse er et omfattende arbeid.

Analyse sikrer en systematisk gjennomgang av egen empiri:

“Data analysis is a systematic search for meaning. It is a way to process qualitative data so that what has been learned can be communicated to others. Analysis means organizing and interrogating data in ways that allow researchers to see patterns, identify themes, discover relationships, develop explanations, make interpretations, mount critiques, or generate theories.”
(Hatch 2002:148)

Det synes å være rom for mange ulike valg av metoder, men valgene må sees i sammenheng med problemstillingen og det valgte forskningsparadigmet. Studier som er lite konsekvente i forhold til paradigme og metode, vil ha flere løse ender og krever en mer komplisert analyse og tolkningsprosess. Ettersom jeg har valgt et

meningsfortolkende forskningsparadigme for å belyse problemstillingen faller det naturlig at jeg velger analysemetoder og strategier utviklet fra samme paradigme.

3.8 Analyseredskap

Jeg ønsker å få kunnskap om hva som hemmer eller hva som fremmer at fosterbarn for vurdert sin situasjon opp mot § 4-20. Dette er utgangspunktet for analysen, videre hvordan jeg best kan sortere data i forhold til min problemstilling, hvordan jeg kan se mønstre og hvordan jeg endelig skal presentere dem. Hvordan dette ble gjort vil jeg beskrive her.

Jeg ønsket å vite hva medarbeiderne mener om problemstillingen. I intervjuguiden hadde jeg tatt utgangspunkt i kategorier fra konteksten, det falt naturlig at disse fulgte meg inn i kategoriseringen. Likevel, informantene har også synspunkt som går utenom disse. Dermed faller noen kategorier fra og noen blir lagt til.

Der er flere ulike måter å analysere på: Kvale (2002:121) presenterer fem ulike former for kvalitativ analyse. Hatch (2002) presenterer syv ulike analyseredskap for kvalitativ forskning: Typological, inductive, interpretive, political, polyvocal og computer-assisted analyses. Felles for disse er at de inneholder visse steg i en bestemt rekkefølge i analyseprosessen. Disse har også felleselementer med Kvales (2001) analyseredskap, men der Hatch (2002) er langt mer uttømmende i sine. Jeg fant ut at en kombinasjon av Hatch sin typologiske og induktive analysemetodikk var mest hensiktsmessig for min studie.

Typologiske analyser, kan forstås slik; ”dividing the overall data set into categories or group based on predetermined typologies.” (Hatch 2002:152) De forhåndsbestemte kategoriene her vil kunne stamme fra teori, fornuft, osv. og gir rammen for de ulike stegene i analysen og hvordan data skal organiseres. En er interessert i mønstre og hvordan mønstre forholder seg til hverandre.

Induktive analyse er knyttet til induktiv tenkning som er å se fra det spesielle til det generelle. Gjennom å klassifisere og analysere informasjonen i domener, studere tema

og relasjoner i og rundt domeneene, vil en kunne skape oversikt i omfattende og komplekst datamateriell.

Jeg beveger meg eller veksler dermed mellom en deduktiv og en induktiv tilnæringsmåte. (Thagaard 2009:189) I tillegg til Hatch (2003) støtter jeg meg også på Thagaard (2009) sin metode for temasentrert analytisk tilnærming, ettersom informasjon om tema her er mer sentralt enn hvem av informantene som sier hva. Rent praktisk vil dette si at jeg lager en matrise for ulike tema etter som de utpeker seg i materialet. Innenfor dette deler jeg opp utsagnene, knyttet til relevans for problemstillingen, i videre kategorier; hva mente alle, hva mente de fleste og hva mente få. Jeg legger vekt på å la alle stemmer høres, så lenge den har relevans for problemstillingen. Slik skaper jeg meg en oversikt over innsamlet materiale.

Dermed kunne jeg sammenligne informasjon fra alle informantene om hvert enkelt tema, samtidig som jeg måtte være varsom med å ta informasjon utav den sammenheng den var blitt gitt under intervjuet.

Det er vanskelig å avslutte en analysefase. Materialet, selv i en liten studie, ble omfattende, og der fremkom interessante underliggende problemstillinger jeg også ønsket å analysere. Det viktigste er her at en fortsetter å analysere inntil problemstillingen er besvart og formidlingsbar.

3.9 Generalisering / overførbarhet

For at funn fra en liten studie skal kunne være overførbare, må studien både i prosess og funn støttes av teori, knyttet til både metode og substans. Likeså vil den ha nytte av sammenligninger med andre studier, kvalitative og kvantitative. Den bør også kunne ha overførbare elementer dersom en har andre spørsmål knyttet til hva som ligger til grunn for barneverntjenestens vurderinger av lignende problemstillinger. Ved å presentere informantene kontekstuellt gir jeg leseren anledning til selv å gjøre sine vurderinger.

Kvale (2001:160) viser til fire ulike former for generaliserbarhet; naturalistisk, statistisk, analytisk og -forsker og leser generalisering, de to sistnevnte er relevant for

min studie. Dette fordi det etterspørres en begrunnet vurdering for generalisering, og at leseren er den som selv vurderer om det hun har lest er generaliserbart.

Han viser videre til at han ser generalisering tett knyttet opp til begrepene reliabilitet og validitet, noe som synes å samsvare med Silvermans (2001) oppfatning. I tillegg dømmer Silverman (2001) dårlig forskning nord og ned: *”Unless you can convince your audience(s) that the procedures you used did ensure that your methods were reliable and that your conclusions were valid, here is a little point in aiming to conclude a research study.”* (Silverman 2001:254)

Selv om jeg bare har 14 informanter, så er min studie så kontekstualisert at funnene kan ha overføringsverdi til andre studier på dette feltet

.

3.10 Validitet og reliabilitet

”Reliabilitet knytter vi til forskningens pålitelighet og, og validitet knytter vi til spørsmålet om forskningens gyldighet.” (Thagaard 2009:22)

I min studie, har jeg ved å tydeliggjøre teoretisk ståsted og ved å vise metodologisk åpenhet, utsatt meg for kvalitetskontroll. Videre at jeg undersøker det jeg har sagt jeg skal undersøke. Dette øker leserens tillit til forskningen og styrker forskningens validitet. *“By validity, I mean truth; interpreted as the extent to which an account accurately represents the social phenomena to which it refers.”* (Hammersley 1990:57) i (Silverman 2001:232)

Et annet redskap for å vise validitet kan være triangulering. Validitet sikres fordi flere metoder belyser samme fenomen eller tilsvarende, beskriver samme *”virkelighet”*. (Ryen 2002:194) I min studie har jeg søkt jeg støtte i teori, jeg har også benyttet vignetter som supplement til intervjuet.

(Kvale 2001:165) sier at validitet bør være en gjennomgående kvalitetskontroll i forskningsprosessens syv stadier. Dette tydeliggjorde og krevde en bevissthet fra meg om validisering gjennom hele forskningsprosessen. At jeg som forsker tydeliggjør egen bakgrunn som en del av forskningens premisser har også betydning for studiens validitet.

Videre vil det kunne få betydning for forskningens reliabilitet, at en senere og tilsvarende forsker under ellers like forhold og vilkår forhåpentligvis vil kunne komme til sammenlignbare konklusjoner. ”*[Reliability] refers to the degree of consistency with which instances are assigned to the same category by different observers or by the same observer on different occasions.*” (Hammersley 1990:67 i Silverman 2001:225)

4 Analyse

Analysen presenteres i ulike deler. Første del vil være analysen av selve intervjuet. For å belyse problemstillingen, søker jeg informantenes tanker om ulike lag av kontekst, jfr figur 1. Jeg etterspør hvilke faktorer som her hindrer eller fremmer at fosterbarn får vurdert sin situasjon med henblikk på adopsjon. Når jeg presenterer mine informaners synspunkt, starter jeg på overordnet systemnivå med hvilke føringer staten gir gjennom Barne- og likestillingsdepartementet, videre hvordan retts og fylkesnemnds avgjørelser påvirker informantenes tenkning og hvordan den kommunale barneverntjenesten forholder seg til adopsjon av fosterbarn. Videre presenterer jeg individnivå knyttet til kompetanse og personlige preferanser. Avslutningsvis vil jeg her presentere adopsjonens legitimitet i det norske samfunn slik mine informanter oppfatter dette. Dette er analysens hoveddel.

I andre del vil jeg presentere barn som informantene refererte til som eksempler under intervjuet. Dette var barn informantene kjente godt til fra egen praksis. Disse barna kategoriserte jeg i forhold til alder og problemområde.

I tredje del vil jeg presentere vignettene, som omhandler barn i tilsvarende situasjoner, men overfor informantene presentert uten kontekst; fri for forstyrrelser, historikk og relasjoner. På denne måten er de nøytrale, men likevel sammenlignbare med barna som informantene nevnte som eksempler.

Avslutningsvis vil jeg oppsummere analyser og adopsjon av fosterbarn i kontekst.

4. 1 Analyse intervju

Gjennom analysen siterer jeg informantene for å tydeliggjøre og eksemplifisere deres oppfatninger. Sitatene er fritt hentet fra de ulike intervjusituasjonene, og innenfor hvert tema er det ulike informanternes utsagn som brukes. Jeg har også vektlagt å holde utsagn i den sammenheng de kommer i, for eksempel utsagn i forhold til stat kommer fra en sammenheng der stat var tema under intervjuet. Jeg har sortert utsagn fra informantene i forhold til hva alle eller de fleste mente, videre i hva noen mente og hva få mente. Jeg har også søkt å legge vekt på at alle stemmer skal høres.

4.1.1 Stat v/ direktorat og departement

Lov om barneverntjenester er overordnet styrende for samtlige av barneverntjenestens aktiviteter. Til hjelp for fortolkning må en gå til forarbeider, proposisjoner, juridisk teori og lignende. Departementet har utgitt en rekke omfattende rundskriv, disse gir til dels detaljerte handlingsanvisninger for de fleste av barneverntjenestens gjøremål. For eksempel er fosterhjemsrundskrivet på nærmere 60 sider, et konkretiserende og praktisk verktøy i arbeidet med fosterhjem. Det tar for seg plasseringsprosessen steg for steg, vurderingstema og kontrakter.

Ingen av informantene kan sikkert si at de har lest eller mottatt informasjon fra direktorat eller departement som omhandler adopsjon av fosterbarn. De fleste synes å bli noe usikre, i tilfelle det skulle ha kommet rundskriv de ikke har satt seg inn i, og som de burde ha satt seg inn:

- *”Jeg har ikke sett en av dem som handler om det om fosterbarn i forhold til en adopsjon, vi har jo gått gjennom de fleste av de ganske nøye.”*
- *”det kommer jo ingenting som jeg har sett.”*
- *”Nei, jeg må jo være ærlig å si at jeg ikke har studert dem (rundskriv), om det er noe helt nylig som er kommet, så nå har jeg ikke studert det så nøye vil jeg si, det har jeg ikke kjennskap til.”*
- *”Det er sjeldent tema, slik at vi leiter ikke opp i det som finnes av skriftlig materiale for å gjøre oss bedre kjent.”*
- *”De har jo sikkert en holdning, men ikke en som utpeker seg, tenker jeg, ikke sånn at jeg har tenkt at her skinner det gjennom, nei.”*

Informantene har, slik jeg fortolker det, ikke lest noe om adopsjon av fosterbarn i rundskrivene, de formidler en usikkerhet knyttet til om det finnes rundskriv som

omhandler adopsjon av fosterbarn. Det synes også å være slik at de bruker rundskrivene som oppslag, og dermed i hovedsak bruker dem når de står overfor en faktisk problemstilling og trenger handlingsveiledning.

Flere av informantene er opptatt av at informasjon som kommer i rundskrivsform og lignende er knyttet til ivaretagelse av foreldres interesser:

- *”det som kommer fra departementet er jo mer i forhold til foreldre sine rettigheter, oppfølging av biologiske foreldre med tanke på hva de skal ha.”*
- *”Jeg tenker jo signalet, slik jeg oppfatter det, så er det sånn at biologiske bånd de er viktige, foreldrene er viktige i barns liv, du skal inkludere mye mer enn tidligere, og det tar jeg som signal om at adopsjon ikke er ønskelig på sett og vis, slik opplever jeg, når det kommer til de signaler der, fordi det er i motstrid til adopsjon, egentlig, slik det praktiseres i Norge i dag vel og merke.”*
- *”Den norske barnevernlovgivingen er veldig sterkt tuftet på dette her biologiske prinsipp og på kontakt med foreldre, jeg ser vel for meg at en del andre land har flere adopsjoner.”*

Informantene mener at rundskrivene fokuserer på det biologiske prinsipp, og foreldrerettigheter oppfattes til å overskygge det å vurdere et barns sak for adopsjon. Dette knyttes også opp til at når det gjelder adopsjon kan andre land ha annen praksis. Noen av informantene savner en tematisering av adopsjon av fosterbarn i rundskrivene:

- *”Ingen plass der det er drøftet hvor det er best for barn å vokse opp i forhold til adopsjon, i forhold til det å være fosterbarn en hel barndom.”*
- *”Det heftet som vi har, om det å arbeide med fosterhjem, for å få i gang våre tankeprosesser rundt det så bør vi ha noen moment i forhold til dette med foreldreansvar og oppfølging av biologiske foreldre, og et punkt på at viss dette ikke, så bør det faktisk vurderes om adopsjon er det beste.”*
- *”vi vurderer jo ikke i det hele tatt, selv om vi ser, med små barn når vi skal plassere de, så tenker vi ikke adopsjon, ikke i mitt hode i hvert fall, så er det ikke en tanke om adopsjon, selv om vi vet at foreldrene varig ikke vil være i stand til å ivareta ungen.”*

I følge informantene er ikke problemstillingen drøftet eller omskrevet i rundskrivene, noe som fører det til at en ikke går inn i denne type vurderinger, selv om en adopsjon kanskje kan være til barnets beste.

En av informantene gir denne kommentaren:

- *”Hva heter hun, nye ministeren vår, nå står det stille, jeg mener at det var hun som kom med et utspill, om jeg ikke tar helt feil, om at vi skulle se litt nærmere på adopsjon i barnevernet / da tenker jeg at det er positivt at hun tar tak i det og ser litt nærmere på det.”*

Oppsummeringsmessig fortolker jeg det slik at informantene er kjent med gjeldende rundskriv, og at de brukes som oppslagsverk i forhold til problemstillinger som skal løses i arbeidshverdagen. Rundskrivene har fokus på å ivareta foreldres rettigheter, og når problemstillingen adopsjon ikke er omskrevet, så får den heller ikke gyldighet. At barne- og likestillingsminister Anniken Huitfeldt nå skal se på adopsjon som tiltak i barnevernet synes å bli oppfattet positivt. Informantene antyder at de signaler som gis fra departementet om adopsjon av fosterbarn, i dag er til hinder for at barneverntjenesten starter en vurdering etter § 4-20.

4.1.2 Fylkesnemnd og rettsinstanser

Under nemndsbehandlingen av en omsorgsovertagelsessak, som vanligvis er berammet i tre fulle dager, stilles det mange spørsmål til kommunens partsrepresentant. Nemnda har en leder, i tillegg til at det kan være to sakkyndige og to legmedlemmer. Disse sammen med partsrepresentanter kan stille spørsmål til parter og vitner. Spørsmålene omhandler årsaken til at barneverntjenesten mener at foreldre ikke kan ivareta barnet, samvær, saksbehandling osv. Særlig i forhold til samvær vil en bli bedt om å si noe om plasseringens varighet. I nemndas slutning, som gjerne kan være opp til ti sider, blir ulike aspekter ved selve vedtaket gjennomgått. Her kan nemnda fritt formidle sine føringer, også når det gjelder samvær og plasseringens langsiktighet.

To av informantene, fra ulike tjenestesteder har kjennskap til § 4-20 saker behandlet i nemnd fra egne tjenestested, en av sakene ble gitt medhold, den andre ikke:

- *”Den eneste slutningen er den saken der de gikk inn for en adopsjon, eller gav samtykke til adopsjon.”*
- *”Vi hadde jo en, vi har jo en sak her på kontoret, det er vel fem år siden, vi hadde en adopsjonssak som vi ikke fikk igjennom, så jeg tror at det rettssystemet bygger mye på det biologiske.”*

Det er ingen som har egen erfaring med 4-20 saker, mange av informantene har arbeidet i flere år i barneverntjenesten. Ved at terskelen er høy for å sende en sak til nemnd, opplevde den sist siterte det som om at det var foreldrenes interesser som ble ivaretatt, da de ikke her fikk medhold. Videre at det for denne tjenesten fikk som konsekvens, at det ikke ble sendt flere adopsjonssaker til nemndsbehandling.

Flere av informantene uttrykker at de ikke tror de vil få medhold om de sender en sak til nemnd, en av informantene sier:

- *”Det som blir sagt er at det er veldig vanskelig å få igjennom adopsjon av fosterbarn, du vil aldri få det gjennom i fylkesnemnda.”*

Det kan synes som om dette er informantenes generelle holdning til å prøve en adopsjonssak for nemnd. Å fremme en sak for nemnd er arbeidskrevende, og er det slik at en vet at dette ikke vil føre frem, vil en ha vansker med å gi dette arbeidet prioritet.

Ingen av informantene har hørt om, eller har selv opplevd at adopsjonsspørsmålet har vært debattert i fylkesnemnda eller fylkesnemndas slutninger i forbindelse med omsorgsovertagelser, krav om tilbakeføring eller samvær.

- *”For vi får jo ofte veldig mange spørsmål fra fylkesnemnda om, har du tenkt på, har du? Jeg har i hvert fall aldri opplevd eller har hørt at andre barneverntjenester har fått spørsmål om har du vurdert adopsjon.”*
- *”Aldri, nevnt muntlig eller skriftlig i noen av de sakene. Her burde det sånn eller sånn....., eller vært tatt noe initiativ underveis i prosessen. Så, de er ikke aktive på det. Selv om det er åpenbart at det er en omsorgsovertagelsessak og at foreldrene er veldig, veldig dårlig fungerende og har dårlige prognoser som forelder, så er det ikke noe tema”.*

Samvær er et stort tema i saker om omsorgsovertagelse, og informantene har også sterke meninger om nemndas beslutninger om samvær. Informantene er opptatt av at fylkesnemnda, også i sine beslutninger om samvær, gir signaler til at en fosterbarns adopsjon vil være vanskelig å få gjennomslag for:

- *”Også får de mye mer, mye mer samvær altså, det er jo veldig sterke signaler om at de ønsker foreldre mye med og aktive med, ansvarliggjøre de.”*

Slik kan det se ut som om fylkesnemnda ved å gi mye samvær vil ha tanker om å opprettholde tilknytning for snarlig tilbakeføring, dette også der foreldre har dårlig prognose:

- *”Vi har jo og saker med klare utredninger i forhold til endringspotensialet til foreldre, og det er gjerne lik null kanskje, og vi opplever også at de gjør om på tidligere slutninger, at de gir overnattings samvær for små barn som knapt har bodd hjemme, så det biologiske prinsippet eller foreldrevernet som vi sier sånn intern, er sterkt.”*

I følge flere av informantene kan det se ut til at fylkesnemnd og barneverntjeneste kan ha ulike forestillinger om varigheten i plasseringen, at nemnda ikke nødvendigvis forholder seg til plasseringslengden, men at de i noen saker vil ha mye samvær uansett:

- *”Føringene ligger ikke der syns jeg, når du ser på hvor mye samvær de gir i 4-12 saker, så synes jeg ikke de legger opp til adopsjonsspørsmålet over hodet. Vi fremmer gjerne fire samvær i året, seks samvær i året og de ender opp på 8 og 12. Jeg synes jo trenden er å gi mer og mer samvær da, det fremmer ikke akkurat tanken om adopsjon.”*
- *”Det kan stå i premissene at det er en langsiktig plassering, likevel er det ganske omfattende samvær, og på små barn”*

Likevel, her er nyanser, denne informanten tar med at det faktisk er av betydning for nemnd at samværet ikke er til skade for barnet:

- *”Fylkesnemnda reflekterer jo, nei altså de er nå veldig klare på at de mener at det skal være kontakt, så sant det er mulig, mellom biologisk familie og barnet, de skal kjenne sitt biologiske opphav, så sant det er mulig og ikke skadelig for barnet”*

Høyesterettsavgjørelser er viktige, de legger prinsipielle føringer for saker som behandles i andre rettsinstanser og i fylkesnemnda. Få av informantene er kjent med siste Høyesteretts avgjørelse, men to av informantene sier følgende:

- *”Vi har lest det, for å vite litt hva regler det er, hvilken trend det er. Høyesterett ligger jo noen føringer for hvordan saker blir håndtert i ulike rettsinstansene, i etterkant. Så det handler vel om det. Jeg har ikke brukt Høyesteretts dommer i saker.”*
- *”Ja de Høyesterettsdommene, det er jo en del, i hvert fall i forhold til samvær, som kommuneadvokaten bruker.”*

Informantene har kjennskap til disse dommene betydning, noen leser dem, men de har i liten grad generelle gjennomganger av dem. I den grad de brukes aktivt, så gjøres dette av kommuneadvokaten.

Adele Johansens sak fra 1996 er kjent for de fleste av informantene, men de færreste kjenner det konkrete innholdet i denne dommen.

- *”Nei jeg husker Adele Johnsen eller Johansen eller noen sånt i Strasbourg vel / Nei det var samvær... Jeg vet ikke om barna var adoptert, men det var i hvert fall en samværssak. Jeg lurte på om ikke barnet var adoptert. Ja, at det var en samværssak, altså jo hvis det var, eg vil jo undersøke rettskilden hvis det var noe relevant.”*

Flere av informantene, spesielt de som har jobbet lengst, erindrer at det skjedde en endring av praksis på nittitallet:

- *”Den (ny lov om barneverntjenester) var akkurat begynt, i toognitti var det vel. Sånn som jeg opplevde det så var det en veldig klar holdning til dette, at det var best for foster barn, mulig jeg foregriper spørsmålene dine, for fosterbarn som var lenge plassert å bli adoptert. Sant? Og at den nye loven åpnet for det. f. eks når de var plassert når de var små, og så skulle det gis. Og der ble fremmet en, nå snakker jeg litt på hukommelse, de fremmet en del saker, og de fikk nok igjennom en del saker, altså om foreldreansvar og godkjenning for adopsjon. Og så fikk jeg inntrykk av at trenden snudde litt. At det plutselig ikke ble så åpent for å sikre de ungene som hadde vært lenge i fosterhjem, at de ble, ble adoptert. Der skjedde en endring.”*

Denne informanten refererer til et holdningsskifte på nittitallet. Skiftet førte til at færre saker om adopsjon av fosterbarn ble fremmet for nemnd.

Oppsummeringsmessig er informantene opptatt av fylkesnemndas samværsfastsetting. At fylkesnemnda ikke tar hensyn til om plasseringen skal være langsiktig, foreldrenes endringspotensial og også i liten grad om omfattende samvær er til barnets beste. Flere oppfatter det slik at fylkesnemnda lar foreldres interesser gå fremfor barnets.

Avgjørelser fra Høyesterett synes kun å legge føringer når en sak faktisk er ferdig utredet og skal fremmes for nemnd, dvs. når kommunens advokat forbereder prosessen.

Praksis oppleves å ha vært annerledes i tidligere år, at flere barn fikk sin sak vurdert for adopsjon, og fikk saken behandlet i nemnd etter § 4-20. Avslutningsvis fortolker jeg det slik at fylkesnemnda, slik samvær fastsettes for barn som har vedtak om langvarig plassering, kan være hindrende for at et barn får vurdert sin sak for adopsjon. Videre at Høyesterettssaker bare i begrenset grad blir lest, og dermed ikke får betydning i en tidlig vurdering.

4.1.3 Egen organisasjon

Hver kommune har sin barneverntjeneste. I større bykommuner organiseres tjenesten bydelsvis i ulike tjenestedistrikt. Tjenestene er ofte dimensjonert i forhold til antall brukere og/eller kommunale budsjetter. Internt kan tjenestesteder være organisert noe ulikt, selv om oppgavene i utgangspunktet er like. Når informantene her snakker om ledelse, er det barnevernleder og eventuelle avdelingsledere det refereres til.

Informantene ser ikke organisasjonen i seg selv som et hinder for å fremme adopsjonssaker. Med unntak av en informant, mener de at heller ikke ledelsen ville sette seg i mot at en fremmet en adopsjonssak. I diskusjonen utpeker følgende tema seg: Ressurssituasjon, prioritering og tematisering av adopsjon av fosterbarn.

Informantene er opptatt av ressursituasjonen, der synes å være enighet om at denne generelt er svært vanskelig, men at det ikke står på ressurser alene:

- *”Det eneste som hindrer oss litt er vel at vi har ganske stort arbeidspress, så har vi ikke hatt noen ildsjeler som har brakt det temaet på banen.”*
- *”Ja, jeg tror at det handler litt også om ressurser, og dette med at barna som er plassert de har det bra.”*
- *”Vi må bruke kreftene på andre ting.”*
- *”Vi har ressurser til det vi har tror på.”*
- *”I forhold til tid, så kan vi gjøre så mye vi bare orker.”*
- *”Så, alt vi klarer å gjøre på den tiden vi har, får vi lov til å gjøre og vi får gjerne oppfordring om å gjøre mer.”*

Det ser også ut til å handle om tjenestens prioriteringer, om hvilke tema som er problematisert og som settes på dagsorden:

- ”Hadde vi fått det opp som et tema, så hadde det ikke vært noen hindringer tror jeg, hos oss som organisasjon.”
- ”Det har ikke vært noe fokus på at nå skal vi tenke adopsjon, hvorfor skal vi, hvorfor ikke, det har ikke vært noe tema.”

Lovverket pålegger tjenesten en rekke oppgaver, men hvordan tjenesten velger å løse disse er knyttet til kompetanse, forskrifter og bruk av skjønn. Om tjenesten velger å tematisere adopsjon av fosterbarn ved å for eksempel hente inn ny kompetanse, vil det få betydning for skjønnsutøvelsen. I dette hører det også med en diskusjon om hva som er til barnets beste:

- *”Vi er nå og påvirket av at det går tid før barnet kommer under omsorg, det er etablert kontakt med det biologiske opphavet, og sånn sett tenker vi at det er best for barnet å fortsette den kontakten, og det er veldig sjeldent at vi tenker at det er fremtredende at det er klart at det er til det beste for barnet at kontakten ikke blir opprettholdt, det er mange ganger det skurrer, men det er vanskelig å føre bevis for dette direkte.”*

Denne informanten sier at samvær med biologiske foreldre som hovedregel er ønskelig etter en omsorgsovertagelse, men at det kan være vanskelig å gjøre en god og tydelig vurdering, særlig i saker hvor samvær ikke synes hensiktsmessig. Dette illustreres også av neste utsagn, som samtidig også skisserer en vei å gå:

- *”Jeg tror, altså at om det kom mer forskning på det, i de saker der vi ser at barna blir påvirket negativt under samvær med foreldrene, at det er vanskelige avveininger det med å ha en kontakt og det dette påfører barna av uro, av forventninger og alt som ikke blir innfridd på den ene siden og samtidig verdien av å ha kontakt, å vite hvem som er den biologiske familien. Så jeg vet ikke så mye om, jeg synes ofte når jeg beskriver disse sakene i nemnda, hva er bra med seks ganger pr år kontra to ganger pr år, kontra ingen ganger, hva er kriteriene for at det er bedre enn det. Jeg synes at dette er kjempe, kjempe vanskelig, det er noe med det om kanskje vi hadde hatt bedre tid, kunne vi ha forsket mer på dette feltet.”*

Det synes å være usikkerhet knyttet til hvilken samværsfrekvens som er til barnets beste, at dette er uttrykk for at der råder ulike syn og / eller en kompetansemangel. En av informantene utpeker seg i forhold til å ha tydeligere meninger om dette enn de andre:

- *”Det kan ikke være noe som er bedre for et barn enn det å virkelig å høre til juridisk og på alle vis, i en familie og dette skal være for alltid.”*

Oppsummeringsvis, så er det innenfor de ulike tjenestedene flere faktorer som fører til at adopsjon ikke vurderes overfor fosterbarna. Særlig gjelder det ressursituasjon og at adopsjon av fosterbarn ikke er tematisert. Disse faktorene går igjen på tvers av tjenestestedene. Det synes å være slik at når det ikke er gjort eksplisitt at barn skal vurderes for adopsjon, så blir det ikke gjort. Dette kan sees i sammenheng med at tjenestenes er utsatt for store krav gjennom lovpålagte oppgaver og tidsfrister. Når dette er sagt, synes det også å råde en usikkerhet om hva som er til barnets beste, særlig er dette knyttet til samværsfastsettelse. Jeg fortolker det dermed slik, at selv om ikke tjenesten i seg selv er hindrende for at et barn for sin sak vurdert etter § 4-20, så har ressursituasjon og manglende tematisering en betydning.

4.1.4 Fosterhjem

Fosterforeldre er ikke ansatt i barneverntjenesten, de er selvstendige oppdragstakere, bundet av en kontrakt med tre måneders gjensidig oppsigelses tid. Det er et nært forhold mellom de fleste fosterhjem og den stedlige barneverntjeneste som handler om veiledning, tilsyn og avtaler om ulike ekstra ytelser og tiltak. Disse ytelsene og tiltakene er knyttet til at mange av fosterbarna har skader, og dermed spesielle behov.

To av informantene kommenterer et behov for å ikke lage unødvendig støy:

- *”Så tror jeg de fosterhjemmene som vi har, når de fungerer greit, fosterforeldrene er fornøyd og ungene utvikler seg, og foreldre holder seg på et rimelig nivå, så roter vi det ikke til.”*
- *”Det med å ta opp dette tema med fosterforeldre, jeg kjenner litt på en liten sånn, ja, men tenk om de ikke vil. Det er nå tøft å være fosterforeldre, skaper vi holdninger på at vi forventer noe mer en det de klarer”*

Den sist siterte informanten legger også til;

- *”du sitter kanskje på gjerdet og venter på at initiativet skal komme fra de, sant.”*

Dette fortolker jeg dit at en ikke spør fosterforeldre om de ønsker å adoptere, at initiativet bør komme fra fosterforeldrene selv, noe som kan føre til at fosterforeldre ikke blir gjort kjent med muligheten.

Flere av informantene gir uttrykk for at mange fosterforeldre av ulike grunner ikke ønsker adopsjon:

- *”Så er det jo en del fosterhjem som ønsker å være oppdragstagere, som fosterhjem, sant. Så det er veldig sjelden vi får fosterhjem som spør; kan vi ikke få adoptere dette barnet, da blir de jo overlatt til seg selv.”*

Og / eller at barneverntjenesten ikke ser det hensiktsmessig:

- *”Så, tenker jeg at der er en sånn sak som er vanskelig altså hvis vi snakker holdinger og økonomi og sånne ting, som kan være vanskelig ikke minst i forhold til all den oppfølgingen en har når en er en del av en barnevernstjeneste i forhold til å stå helt alene, du har jo ingen ting da, når du er adoptert altså, i forhold til å finne ut av hjelpeapparatet selv, og du ikke har noen støtteordninger og må ut i det vanlige systemet for å klare det. Så tenker at vi har et spesielt ansvar for de ungene som er født veldig sårbar og for å følge de opp.”*

Dette ble tematisert av flere, faren for at et adoptert barn ikke får tilgang til nødvendige hjelpetiltak, og at adoptivforeldre ikke får nødvendig oppfølging. At det slik kan handle om, fra informantens side, en tenkt ivaretagelse av barn og fosterforeldre.

Noen av informantene hadde sterke utsagn om fosterforeldres forhold til økonomi, at de av den grunn ikke ønsker å adoptere fosterbarnet, det sterkeste er som følger:

- *”Sånn som jeg tenker så er hindringene fosterhjemmene selv, det er en sånn pengegriskhet som jeg synes er en veldig negativ utvikling. Det er penger, penger, penger, og bare å nevne for de adopsjon og at de da ikke får noen penger, da tror jeg de hadde besvimt, altså penger går fremfor det å bry seg om barnet, jeg kjenner at de få gangene jeg har slått i bordet, da har det vært i sånne diskusjoner, og sagt nå er det nok, nå kan vi ikke bare ha fokus på penger. Det blir vi påvirket av, og vi aldri kunne drømme om å foreslå noe sånt.”*

Andre modifierer dette, blant annet trekkes endringer i samfunnsstruktur inn som poeng:

- *”Jeg tror det gjenspeiler litt generelt, holdningen generelt i samfunnet, vi har jo blitt mer og mer materialistisk, folk har mer og mer penger, det er mer pengefokus, og det er klart det tar fosterhjem med seg også, det er større press, det er dyrere å kjøpe et hus, det er dyrere i dag, da trenger de jo penger. Sånn der frivillig veldedighetsarbeid, det er ikke så mange som gjør det vet du.”*

Likevel, sterkere økonomiorientering betyr nødvendigvis ikke at informantene mener at fosterforeldre ikke har barnet i fokus;

- *”selv de fosterhjemmene, som jeg vet oppriktig er veldig glad i barnet, som er kandidater til det å adoptere, selv de tror jeg faktisk ikke kunne ha gjort det altså.”*

Oppsummeringsvis kan det synes som en ved å sette i gang en sak om adopsjon kan komme til å utsette barn, fosterfamilie og biologisk familie for mye støy. Dette kan true barnets behov for trygghet og stabilitet. Ved en adopsjon vil barna også risikere å ikke få den hjelp og oppfølging fra hjelpeapparatet som de har behov for, ettersom de da ikke har den støtte og de hjelpetiltak som barneverntjenesten kan tilby. Til sist kan det også være slik at fosterforeldre ikke vil adoptere fordi de da vil miste inntekt, og dermed vil en invitasjon til diskusjon om adopsjon kunne være provoserende for noen dem.

4.1.5 Kompetanse

Informantene har en treårig høyskoleutdanning, halvparten har videreutdanning og det arrangeres en rekke ulike kurs og faglige samlinger der tjenestens ansatte har deltatt. I tillegg har de fleste tjenestesteder eget fagbibliotek.

De fleste informantene, og i alle intervjusituasjonene, sier kompetanse er viktig for å vurdere om et barn skal få utredet sin omsorgssituasjon med tanke på adopsjon. Generell psykologi anses som viktig kompetanse, og med unntak av en informant, nevnes tilknytningspsykologi; *”tilknytning, tilknytningsteorier.”* Flere av informantene har kjennskap til forskeren Kari Killèn⁴⁰ og hennes bøker:

- *”Jeg tenker mest på Kari Killèn, disse som har hatt fokus på barna, om hvordan barna opplever å bli flyttet eller bli sveket eller behovet deres for tilknytning og ivaretagelse framover i oppveksten.”*

Informantene synes å være kjent med en av hjørnesteinene barnevernfaglig kompetanse bygger på.

⁴⁰ Killèn, K. (2004): *Sveket*

Flere av informantene er i sammenheng med tilknytning, også opptatt av barnets identitetsutvikling;

- *”jeg tenker jo det med trygghet i tilknytning, identitet og tilhørighet er sentrale stikkord.”*
- *”jeg tenker jo det med trygghet i tilknytning, identitet og tilhørighet er sentrale stikkord.”*

Begrepet ”barnets beste” blir også tematisert av flere;

- *” det blir jo det med å analysere og drøfte barnets beste, sant.”*

Samtlige informanter er opptatt av risikofaktorer, og særlig skader som barn er påført før en fosterhjemsplassing. Skader som følger barnet inn i plasseringen;

- *”det er jo klart det er jo psykologi faglig tenkning, altså rundt skadevirkninger; hva er det som gjør at barnet er skadet og hva er det barnet kan bli skadet av fremover. Så vi har jo en del grunnkunnskaper, teoretisk grunnkunnskaper som ligger i bunn for de barnevernfaglige vurderingene.”*
- *”dette med det biologiske, verdifølelse og selvfølelse og avvising, sant, og hvilke skader en kan ta av det, og hvilke skader en har fra før, slik at det blir verre igjen, en må jo se hvert enkelt barn.”*
- *Veldig mange av de barna vi har er jo og skadet, ruskadet, relasjonsskadet så det er jo noe med hva kan gi dem trygghet og forutsigbarhet, stabilitet, det er jo der vi har hovedfokus.”*

Videre sier de om risikofaktorer at dette fører til risikoavveininger;

- *”så det er sånne risikoavveininger,”*
- *”Jeg tenker at utfordringen, hvis en mener at en vil fremme en sak om adopsjon, så vil en alltid finne noe som understøtter, eller det motsatte, så vil en alltid finne noe som understøtter de ulike sidene.”*

Jeg fortolker det slik at informantene ikke ser det som en rettlinjert argumentasjon knyttet til en vurdering av adopsjon av fosterbarn, men at det er en diskusjon der en må synliggjøre ulike sider og konsekvenser av ulike løsninger.

De fleste informantene nevner også juridiske aspekter ved å være fosterbarn versus det å være adoptivbarn:

- *”da tenker jeg også på jussen i forhold til dette med rettigheter som barn har i forhold til det, for midlertidig omsorg, for kontraktbasert omsorg, med en til tre måneders oppsigelse, selv om de ikke vet det, så ligger der noe der i forhold til å sikre at her hører en til, at her har en sine rettigheter i forhold til andre søsken i familien.”*
- *”Ja, ungene, de har ikke jussen på sin side, det er jo mer basert på det biologiske prinsipp, på foreldrene. Så jeg vet ikke om det kommer inn, det kommer kanskje spørsmål senere, men det som datt inn nå, for et par dager siden i nyhetene, det er ikke nytt da, men at barn som er adoptert klarer seg bedre, de klarer seg bedre enn fosterbarna.”*
- *”også handler det litt om lovgiver har godtatt at barn som er adoptert klarer seg bedre enn de som ikke er adoptert.”*

Betraktninger rundt juridiske aspekter og oppsummeringsmessige forståelser av det som er fosterbarnets rettslige stilling, fører også til at barns mulighet til adopsjon vurderes som lav. Videre at informantene beveger seg inn i området der psykologi og juss skal samstemme for at en sak skal ha mulighet for medhold i nemnd.

Det å treffe beslutninger som får alvorlige implikasjoner i en hel barndom og i et menneskeliv, er også en vesentlig faktor som en forholder seg til:

- *”Så er vi redd for, det er jo en alvorlig beslutning, inngripen i et annet menneskes liv, vi er jo redd for å ta feil beslutning, hva om i fosterhjemmet, så blir der en skilsmisse så går ikke det, så sånn og sånn, så står du der, og så har de et adoptert barn, uff så var ikke det bra, så har vi gjort noe veldig endelig.”*

Selv om en beslutning i en gitt situasjon vil være til barnets beste, så kan det oppstå hendelser som kan føre til at denne beslutningen ikke nødvendigvis vil være en absolutt garanti for en god barndom. Dette kan, slik jeg fortolker det, være et uttrykk for beslutningsutrygghet.

Flere informanter sier at adopsjon av fosterbarn er en problemstilling de sjeldent eller aldri har forholdt seg til:

- *”Jeg har ikke satt meg noe mer inn i den type problemstillinger, har lest litt artikler, begrunnelser i fylkenemndene for hvorfor, og gjort meg refleksjoner rundt det. Så du lærer, reflekterer rundt erfaringene i kombinasjon med den psykologien du har i bunnen, det er det vi flyter på.”*

Realkompetanse synes å være sentralt. De leser fagartikler og lignende. Videre innhentes relevant kompetanse etter behov. Dette beskrives av flere informanter:

- *”Jeg tror at jeg måtte finne noe nytt altså, jeg hadde, dersom det kom en slik problemstilling eller løsning så måtte jeg ta kontakt med noen som hadde gjort dette før, og så måtte jeg ha funnet litteratur rundt det, og nå er det jo så lett å gå inn på internett å søke frem, også hadde jeg satt meg litt inn i det, rett og slett, Jeg var utdannet i -96 og kan ikke huske at vi hadde så mye av de tingene der, i alle fall utgått på dato. Jeg ville ha litt nyere ting, da måtte jeg ha funnet frem litt, og så kunne jeg kanskje delt med andre på kontoret. Så jeg tror det at om jeg først kommer i gang, så vil det få ringvirkninger for resten av kontoret. Da er jeg engasjert rundt det, se her, denne boken, les den!”*
- *”Innimellom at saker skrives så forskes det jo, den enkelte saksbehandler dykker ned i biblioteket vårt her ute, og går dypt inn i dette her.”*
- *”det blir jo alt for liten tid til å lese teori”*

Informantene er kjent med barnevernfaglig teori gjennom utdanning og realkompetanse. De arbeider teorinært og søker informasjon der det er mulig. Informantene har ikke gjennomført en 4-20 sak, og har dermed ikke eksakt kunnskap om vurderingsgrunnlag, fremgangsmåte og kriterier som skal være innfridd. Samtidig synes det slik at de gjennom sin kompetanse i dag vil skaffe seg denne informasjonen for å igangsette og gjennomføre en sak. Jeg fortolker det dit at tjenesten, med utgangspunkt i den kompetanse som finnes, kan tilføres eller tilføre seg selv den spisskompetanse som er nødvendig for å sette i gang en vurdering etter § 4-20.

4.1.6 Egne preferanser

Selv om mine informanter er profesjonelle aktører gjennom sin utdanning, etiske retningslinjer og ansettelsesforhold er her likevel rom for at de kan ha egne preferanser i faglige spørsmål. Dette trenger ikke stå i motsetning til, men kan underbygge eller svekke et faglig ståsted.

Egne preferanser dannes gjennom de erfaringene de har gjort seg. Dette kan være egne erfaringer gjennom opplevelser både fra privat og yrkesliv, og det kan også erfaringer de har fått gjennom andre, gjennom utdanning, litteratur og annet.

Alle informantene er gjennom intervjuet opptatt av trygghet for de barn som er plassert:

- *”Vi er opptatt av å trygge ungene, at de skal vite at de skal vokse opp i fosterhjemmet, det tror jeg vi er opptatt av, og å synliggjøre det gjennom omsorgsplaner som vi leverer det til fosterforeldre.”*

Likeledes er hensynet til barnets beste tatt med;

- *”jeg tenker at det er veldig viktig, det er det med trygghet, at det finnes en mulighet for det, så er det det med barnets beste.”*

Utover denne samstemtheten hadde informantene en rekke ulike preferanser. De var heller ikke nødvendigvis udelt positiv til adopsjon av fosterbarn:

- *”Jeg har en positiv holdning til det(adopsjon), pga den erfaringen jeg har med at jeg har sett hvor vanskelig det er for barn å vokse opp når de ikke har en skikkelig tilknytning, det er det de ikke gjør, de blir stadig forstyrret av biologiske foreldre som krever stort innpass i livene deres.”*

En annen er langt mer tilbakeholden:

- *”Jeg er jo litt der at jeg ser fordeler og ulemper med det (adopsjon).”*

Dette kan knyttes opp til at mange fosterbarn ikke nødvendigvis har sterk tilknytning til fosterhjemmet eller vil kunne få det. De kan ha vært plassert som ganske store, det kan ha vært sterke relasjonsskader, plasseringen har vart for kort, plasseringen er ment å være kortvarig, samværet med biologiske foreldre er omfattende med videre. Det kan også forårsake slik at informanten er generelt negativ eller svært usikker til adopsjon av fosterbarn. Dette blir også uttrykt ved at fosterbarn søker kontakt med biologiske familie i ungdomsalderen;

- *”har vært opptatt av at fosterbarn i ungdomsårene er mer opptatt av sin biologiske familie, og ofte søker tilbake.”*

Dette er en omfattende problemstilling. Mange barn har sin tilknytning hos biologiske foreldre, mens andre barn er og kan være nysgjerrig på hvem disse er. Der er også et ønske om å kompromisere, for eksempel gjennom formalisert åpen adopsjon slik at barnet kan adopteres, uten at alle bånd til den biologiske familien ble brutt:

- *”Det var jo helt frem til, jeg tror det var i 1959 var det to typer adopsjoner i Norge. Det var sterk og svak adopsjon. Sterk adopsjon, så hadde du sånn som nå, bare du har rettigheter etter den familien du er adoptert i men på svake adopsjoner, tror det het sterk og svak adopsjon / Så hadde du arverett fra begge.”*

Gjennom å ha deltatt på intervjuet opplever flere av informantene også en større nysgjerrighet:

- *”Jeg har ikke noe i forhold til det tema der nå, kjenner jeg synes det er grådig interessant å diskutere det, kjenner jeg får lyst å vite mer, kjenner jeg får lyst til å ta det opp som et tema.”*

Avslutningsvis presenterer jeg den preferansen som kanskje er den sterkeste, og som også synes å gi fosterforeldre som ønsker å adoptere sitt fosterbarn en stemme:

- *Da vil jeg adoptere barn fra utlandet, om jeg ikke selv kunne få barn. Nå, jeg fikk nå de. Jeg vil ikke ha barn som bare er til låns, jeg vil eie dem, sant, så derfor kan du si, det er kanskje viktig at mange tenker slik som meg, fordi at jeg, jeg vet med meg selv at jeg kan være en ressursperson for barn, men jeg ønsker ikke barneverntjenesten sine barn, for jeg ønsker å eie noen.”*

Jeg fortolker informanten dit at ”eie” her er en metafor. Hun ville ikke vært villig til å leve med trusselen om at barnet kunne blitt fratatt henne igjen gjennom en tilbakeføring, eller få familielivet regulert i kontakten med barneverntjenesten.

Oppsummeringsmessig fortolker jeg at der kun er en sterk fellesnevner i materialet, det er viktigheten av at plasserte barn skal ha en opplevelse av trygghet, og trygghet kan oppnås gjennom adopsjon. Utover dette er svarene springende. Adopsjon kan være en løsning på problemet for noen, men ikke for alle. Informantene er også opptatt fosterbarnets identitet, kjennskap til opprinnelsesfamilie og at en adopsjon ikke nødvendigvis trenger å hindre all videre kontakt ved at adopsjonen kan være såkalt åpen. Jeg fortolker det slik at individuelle variasjoner knyttet til informantenes egne preferanser kan være både hindrende og fremmende for om et barn får sin sak vurdert etter § 4-20.

4.1.7 Media

Media er fora for opplysning og offentlig debatt; artikler, blogger, TV- og radio programmer. Barnevernssaker er undergitt strenge regler for taushetsplikt, og publikum får sjeldent innsyn i hele saken slik den fremstår hos barneverntjenesten, men blir som hovedregel presentert for fragmenter. Hvordan påvirker dette barneverntjenestens medarbeidere i en vurdering om at en adopsjonssak skal fremmes.

Informantene har ulike oppfatninger om hvordan media påvirker deres arbeidshverdag.

Tatt i betraktning at intervjuene var gjennomført før høsten 2008, dvs. før det kom en ny debatt om fosterbarnsadoptsjon, synes samtlige å ha lest lite eller ingenting i media om fosterbarnsadoptsjoner:

- *”kan ikke huske når jeg så noe om dette, rett og slett, eller har hørt om dette sist, det er et ikke tema.”*

To av informantene mener å ha lest en artikkel som har vist til forskning på tema, der de mener at media har vært positive til problemstillingen, adopsjon:

- *”jeg har nå lest lille grann om det, der de har vist til forskningsresultat og noen uttalelser, og jeg synes å huske at det har vært positive holdninger til det.”*

Om medias holdninger til barneverntjenesten generelt, mener de fleste at barnverntjenesten omtales negativt:

- *”ja da, media har som sin oppgave å selge, at artiklene og stoffet er laget for å selge, det er i alle fall min hovedforståelse av det, da snakker jeg om media, i hvert fall avisene, de vil nok ligge og klø på den måten at en vil få mest mulig blikkfang og også gjerne finne en negativ vinkling og også grave frem noe sånn som den Adele Johansen saken.”*

To av informantene sier at der også har vært positive innslag, en av disse sier;

- *”varierende, altså, det har jo vært noen positive artikler og om barneverntjenesten, det har åpnet mer opp, gitt folk en forståelse av hvordan barneverntjenesten jobber.”*

Om medias holdning får konsekvenser for barneverntjenestens arbeid, trekker en av informantene frem at media påvirker tjenestens brukere negativt;

- *”klart det, ja det merker vi når vi får foreldre inn her, den høye engstelsen, det handler mye om at de har lest i avisen eller sett på tv”*

Informantene mener at medias dekning av barnevernssaker generelt har liten betydning for prosesser og beslutninger som fattes;

- *”jeg tror ikke at det påvirker i stor grad beslutningene våre altså, og det blir det samme med adopsjon, vi har på en måte tenkt grundig igjennom og gjort vurderinger, så hva media tenker og mener er ikke så veldig viktig.”*

Likevel har de reservasjoner eller er ambivalente. En knytter det til adopsjon av fosterbarn som fenomen, og knytter det til de diskusjoner om omsorgsovertagelser som er omskrevet i pressen;

- *”hvis de da skal gjøre dette som en permanent ordning (adopsjon) så blir det veldig negativt vinklet, tenker jeg.”*

Et par av informantene mener at dersom det ville være mye støy, blant annet i media, knyttet til å fremme en sak etter 4-20 ville de vurdere å ikke fremme den:

- *” I noen saker ja, det tenker jeg, da tenker jeg på konkrete saker, jeg vil kvi meg grådig for å fremme en adopsjonssak selv om vi tenker at det er absolutt at der skal barnet vokse opp, fordi der vil være så utrolig mye støy, og rabalder og trusler”.*
- *”men samtidig så tror jeg jo ikke, at sånn så vi vurdere adopsjon nå at vi vil fremme noen saker, så lenge foreldre er aktiv og står på og er veldig uenig, altså da vil vi ikke fremme saken.”*

Jeg tolker dette slik at selv om informantene sier at pressens holdning til adopsjon av fosterbarn i prinsippet har liten betydning for tjenestens vurderinger, vil noen reservere seg for å fremme sak der biologisk familie gir aktiv motstand. Dette både av hensyn til saken i seg selv, og pressens reaksjoner.

Oppsummeringsmessig vil medias eventuelle holdning til fosterbarns adopsjon ha lite betydning for om en vil fremme en sak eller ikke. Likevel, det kan være forbundet med ubehag om en skal vurdere å fremme en sak som medfører mye støy, slik at det for enkelte medarbeidere kan føre til at sak ikke blir fremmet, og dermed hindres en adopsjonsprosess.

4.1.8 Publikum

Hva andre mener om barneverntjenesten, hvordan oppgavene blir utført og hva som oppnås vil kunne ha betydning for hvordan tjenesten utføres. Media er en referanse, men informantenes opplevelse av legitimitet omfatter mer enn det som vises i media. De fleste mente at publikum ville være positiv til en adopsjon av fosterbarn.

Noen var usikker på om folk flest hadde kunnskap om at barnet har denne muligheten:

- *”Det er ikke sånt som folk spør meg om når det gjelder barnevern, så jeg tror ikke akkurat det, at det er så mange som vet om det, de fleste tenker utenlandsadopsjon.”*
- *” Nei, jeg tror heller ikke at folk flest vet det.”*

Videre mente de at publikum, om de hadde kunnskap om det, ville ha ulikt syn på fosterbarnsadopsjon, avhengig av hvem en snakket med, og om vedkommende hadde personlige preferanser til adopsjon av fosterbarn:

- *”Det spørres hvem du hadde truffet på, hadde du truffet på en biologisk mor som kjemper for barnet sitt, så ville hun ha sagt at det ville ha stoppet mulighetene mine til å kunne, jeg gir ikke opp kampen, sant, jeg vil ha barnet mitt, jeg ville ha mulighetene mine til å ha kontakt med barnet mitt. Det forstår jeg veldig godt, det kan jeg se at sånn bare blir det. Hadde vi møtt på et fosterbarn som skulle ønske at det hadde blitt adoptert, hadde det nok sagt det at dette ville gjort situasjonen min så mye lettere”.*
- *”Det kommer an på hva de har fokus på, når de skal reflektere rundt det, hvis de har stort fokus på det vi kaller biologiske prinsipp eller de biologiske foreldrene, så tror jeg de vil ha mer motstand mot det, men vis de tenker barns rettigheter, ofte så flytter barn inn i hjem som er mer velstående en det som er deres biologiske familie, da vil de tenke at barn burde ha arverettigheter fra det hjemmet der de vokser opp, da kan hende at de ville sagt noe annet, at de burde bli adoptert”*
- *”Dersom vi intervjuer eller treffer fosterbarn som har hatt det bra så tror jeg nok de vil være positiv til adopsjon fordi jeg hører jo en del fosterbarn som har vokst opp, de er jo litt annerledes likevel enn egne barn, så hvorfor kan de ikke adoptere meg, hvorfor kan jeg ikke arve som mine søsken, de opplever seg som en del av familien, men samtidig er det noe som er litt annerledes”*
- *”jeg tror nok de ville ha stemt for adopsjon om vi hadde spurt dem / jeg tenker at de da tar utgangspunkt i ungen, sikre trygghet, forutsigbarhet, at de skal høre til.”*

Jeg tolker disse utsagnene slik at informantene hovedsakelig tror de vil møte en positiv holdning til adopsjon av fosterbarn, særlig om en tar barnets perspektiv, men her er også informanter som tror det motsatte, om enn ikke udelt;

- *”men jeg tror kanskje at en vil møte noen holdninger, det er nå nok at dere fratar, men skal de aldri få se hverandre mer. Mange har nå dette genuine at barn skal vokse opp hos foreldrene sine, og en ting er at de kommer under omsorg, men at dere skal være så vanskelige at de ikke skal være i kontakt med familien sin, men at dere skal frata de, at familien ikke har noe de skulle ha sagt, men jeg tror en kan møte begge holdninger.”*

Et par av informantene uttaler at media kan være med å forme folks preferanser til adopsjon av fosterbarn:

- *”Jeg tror kanskje at det handler om, nå er det ikke så veldig gjennomtenkt det her, men at det handler om det nettopp det her media skapte bildet om barnevernet som er ute med hoven og kaprer barn, at det er negativt å være i barnevernet sine klør, jeg tror kanskje det vil gjøre at mannen på gate, hvermannsen vil tenke at det er bedre å være adoptert, så hører de nå til en plass og har det bra, slipper unna barnevernet.”*

Informantene mener at publikum har et relativt positivt syn på adopsjon av fosterbarn, men med en tankestrek knyttet til at biologisk familie skal miste all kontakt. Likevel, jeg fortolker det slik at publikums meninger ikke er til hinder for å sette i gang en vurdering av adopsjon for et fosterbarn.

4.2 Fosterbarn det refereres til

Gjennom intervjuet ga informantene mange eksempler fra konkrete saker som de relaterte til adopsjon av fosterbarn. Det var barn i ulike situasjoner med det til felles at de var fosterbarn. Jeg velger å presentere disse sakene i et eget avsnitt ettersom de viser barn som er i situasjoner der informantene vurderer at dette kan være barn som kunne, burde eller har fått sin sak vurdert for adopsjon.

Eksempelene satt løst hos informantene, men det var ikke rom for fordypning eller kommentar, dermed er her begrenset og ufullstendig informasjon. Der er store variasjoner, men de var kategoriserbare og ble kategorisert. Dette fordi de konkretiserer og aktualiserer problemstillingen.

Til sammen nevnes 41 barn som informantene relaterte til tema adopsjon. Dette var ulike type saker som informantene kjente godt fra sin egen arbeidshverdag, og kom som assosiasjoner, utdypninger og eksempler knyttet til spørsmålene i intervjuguiden.

To av sakene var eldre saker, dette var saker som hadde versert for rettsapparatet etter § 4-20. Den ene saken var en gjennomført adopsjonssak fra 90-tallet, den andre var en sak

som førte til lovendring⁴¹, ved at der nemnda hadde fattet vedtak om adopsjon, kunne dette ikke overprøves av departementet slik situasjonen var tidligere.

Fem saker gjaldt samtykkeadopsjoner. Tre av disse gjaldt barn som var over 18 år da de ble samtykkeadoptert. To saker, en 17 åring og en 18 åring har fått samtykke adopsjonssaker i gangsatt.

Fire saker var sakene lagt i bero på grunn av rettsavgjørelser. I to av disse var det for flere år siden fremmet sak etter § 4-20, men barneverntjenesten hadde ikke fått medhold i sine forslag adopsjon. I en annen sak hadde barneverntjenesten fått medhold og foreldreansvaret var fratatt foreldrene, men adopsjon var ennå ikke iverksatt. For den fjerde saken ble det fremmet en sak om samværsreduksjon, med tanke på en senere adopsjon. I denne saken hadde begge foreldre gitt uttrykk for at de ikke var i stand til å følge opp samvær. Nemnda vedtok likevel samvær og begrunnet det med at foreldrene skulle ha noe å strekke seg etter.

I ni saker er vurdering av adopsjon ikke er aktuelt fordi barneverntjenesten og / eller fosterforeldre mener at barnet trenger spesiell oppfølging i form av tiltak eller økonomiske ressurser. Ingen av disse barna har kontakt med sine biologiske foreldre. De er fra ett til fjorten år, og fjortenåringen har bedt om å bli adoptert. For ett av barna ønsker biologisk mor å gi fra seg foreldreansvaret.

For de resterende 21 saker er det store variasjoner rundt samvær, og samværsspørsmålet er en fellesfaktor. På den ene siden fullstendig uteblivelse fra biologiske foreldre, eller på den andre siden store konflikter knyttet til samværene og aktiv motarbeidelse av plassering. Informantene fremstiller det slik at barnas foreldre enten ikke forholder seg til at de har et foreldreansvar, eller at de bruker det på en slik måte at det fører til vesentlige problemer for barnet. I flere av de sistnevnte sakene har samværsspørsmålet og omsorgsspørsmålet vært prøvd for nemnd og rett ved flere anledninger. Aldersmessig er det stor variasjon, men mange av barna som det ble referert til er mellom 10 og 14 år gamle. To av disse barna, som ikke er i slekt, har uttalt at de ønsker adopsjon.

⁴¹ BLD 05.01.06: Endring av barnevernloven § 4-20 og adopsjonsloven § 1 – adopsjon mot foreldrenes vilje

Informantene assosierer til en rekke barn som er i en situasjon der de med stor sannsynlighet har en sterkere og kvalitativt bedre tilknytning til fosterhjemmet enn til sine biologiske foreldre. Kun få av disse har fått vurdert sin sak etter § 4-20. De aller fleste av barna som ble vist til som eksempler hadde vært plassert over lengre tid og var i skolealder eller eldre. Informantene synes i liten grad å se småbarn som kandidater til å få vurdert sin sak for adopsjon. At barn er eksplisitte i sitt ønske om adopsjon, synes heller ikke å få avgjørende betydning. Informantenes kjennskap til barn som de mente kunne være aktuelle for å få sin sak vurdert for adopsjon, synes å vise at barnets situasjon i seg selv ikke fremmer at det får vurdert sin sak etter § 4-20..

4.3 Vignetter

Til vignettene brukte jeg situasjoner som var kjente fra min egen og andres arbeidsvirkelighet. Vignettene vektlegger tre ulike utgangspunkt for vurdering av adopsjon; kronisk psykisk sykdom hos mor, langvarig rusmisbruk med liten mulighet for endring hos begge foreldre og for det siste barnet er det alene dets tilknytning til fosterhjemmet som er utgangspunktet. For de tre barna gjelder det at fosterforeldre ønsker å adoptere. Kasus var anonymiserte.

Informantene krysset av på en skala fra en til ti, fra liten til stor sannsynlighet. for at barnet ville får vurdert sin situasjon etter § 4-20. Informantene får her anledning til å fritt gi sin vurdering, uten at svarene er knyttet til egen arbeidssituasjon. Vignettene gir svar ut fra en tenkt virkelighet, og refererer informantenes generelle oppfatning og mening om problemstillingen.

Vignett 1, Anna:

Den første vignetten er et spørsmål om hvorvidt informantene ville vurdert adopsjon for jente fem år. Jeg presenter videre en del tillegg for å se om disse for betydning for risikovurdering.

Jenten fem har bodd i fosterhjemmet siden hun var spedbarn. Mor er tung psykiatripasient. Møter til samvær, men er passiv. Jenten er under utredning for føtalt alkoholsyndrom (FAS). Far ønsker ikke kontakt med barnet.

Her er snittskåren på 8,42 for at informantene ville vurdere adopsjon for Anna. Svarene varierer mellom 5 og 10.

Tillegg A: *Mormor og onkel ønsker samvær.*

Her er snittskåren på 7,92. Når det opplyst at biologisk familie ønsker samvær med barnet så vil noen av informantene bli noe mer usikker i forhold til å vurdere adopsjon for Anna. Svarene varierer mellom 5 og 10.

Tillegg B: *Foreldre vil ikke samtykke til adopsjon.*

Her er snittskåren på 7,64. Når foreldre ikke ønsker adopsjon, vil det få betydning for å vurdere saken for adopsjon. Likevel, de vil vurdere, men foreldres synspunkter vil bli ilagt vekt. Svarene varierer mellom 4 og 10.

Tillegg C: *Barnet vil bli arving til vesentlig formue.*

Her er snittskåren på 7,78. Dvs. at i denne saken blir barnets mulighet for arv gitt en verdi, men ikke avgjørende for å sette i gang vurderingen. Svarene varierer mellom 4 og 10.

Tillegg D: *Mor har nylig overlevd overdose.*

Her er snittskåren 8. Konkrete situasjoner som gir ”tilleggsbeviser” knyttet til foreldres manglende omsorgsevne, fører til at det blir mer aktuelt å vurdere adopsjon. Dette kan handler om barnets situasjon eller også om barnverntjenestens opplevelse å få større mulighet til gjennomslag for sitt synspunkt i en nemnds sak. Svarene varierer mellom 4 og 10.

I denne saken mener de fleste informantene at barnet bør få vurdert sin sak etter § 4-20. Nye momenter, knyttet til biologiske foreldres ønsker, til biologisk families ønske om samvær, om mulighet for arv sår i liten grad tvil om beslutningen som er tatt. Tvilen reduseres noe ved at mor nå har tatt en overdose, noe som kan anses å være ”bevis” i en sak for nemnd og rett. Fysisk og psykisk totalt fravær fra begge foreldre, samt liten mulighet for endring, synes å være det styrende for informantenes tydelig holdning om å vurdere adopsjon for Anna. Likevel, to av informantene svarer konsekvent 4 eller 5. Sannsynligheten for at Anna ville ha fått vurdert sin sak etter § 4-20 av disse, tolker jeg som liten.

Vignett 2, Peter

Vignetten beskriver en *åtte år gammel gutt som har vært unders omsorg siden han var ett år. Begge foreldre er tunge rusmisbrukere, seks samvær pr år, preget av stress og konflikt.*

Her er snittskåren 6,35. Jeg tolker det slik at informantene her er mer usikker på om det vil vurdere saken for adopsjon. Dette kan handle om at de vurderer at foreldre kan ha et endringspotensial, og at det er dette som vektlegges. I tillegg kan de også ha lagt vekk på at foreldre kommer på samvær. Svarene varierer mellom 3 og 10. Fire av informantene ville overfor Peter i liten grad vurdert hans sak for adopsjon.

Vignett 3, Jenny

Jente fire år, i fosterhjem siden hun var baby. Mor har ikke hatt kontakt, bodd i utlandet. Hun har kommet tilbake til Norge, og er velfungerende i dag. Ønsker samvær med tanke på tilbakeføring. Fosterforeldrene trodde en adopsjon skulle bli mulig i fremtiden.

Her er snittskåren 4,92. Jeg tolker det slik at informantene er svært usikre. At Jenny skal få utredet sin situasjon etter § 4-20 fra disse informantene er relativt liten, men ikke absolutt usannsynlig. Det er her stor spredning i hvordan informantene vurderer dette. De svarer alt fra 1 til 10, og det er dermed store individuelle variasjoner. Halvparten av informantene ville i liten grad vurdert Jennys sak for adopsjon.

4.3.1 Oppsummering vignetter

Vignettene beskriver tre barn i tre ulike situasjoner, men der alle har sin tilknytning til fosterhjemmet, og der fosterforeldre ønsker å adoptere. Svaralternativene var fra 1 til 10. Svarer informantene fra 6 og høyere fortolkes det slik at det er for informantene sannsynlig at det ville blitt igangsatt en vurdering etter § 4-20 for det aktuelle barnet. Er svaret 5 eller lavere, er sannsynligheten liten eller at det er uaktuelt. Jeg fortolker det slik at de fleste informantene sier at barneverntjenesten kunne, for disse barna, valgt å vurdere hvorvidt de er i en situasjon som nevnt i § 4-20. Likevel, det er nødvendig å være oppmerksom på store individuelle variasjoner, ikke alle informantene ville ha igangsatt en vurdering.

5. Oppsummerende avslutning

De siste tretti år har antallet adopsjoner av fosterbarn vært synkende. Mye av dette skyldes bedre offentlige ytelser til enslige forsørgere slik som dobbel barnetrygd, rett til lønnet permisjon og overgangstønader. Dette forklarer likevel ikke at barn under langvarig offentlig omsorg ikke kan bli gitt mulighet til adopsjon.

Adele Johansens sak ble tilnærmet et endelikt for adopsjon av fosterbarn. Etter dette ble adopsjon fjernet som mulig tiltak for fosterbarn i departementale rundskriv. Dermed finnes det ikke en handlingsveileder eller handlingskrav, slik det finnes på tilnærmet alle andre områder for barneverntjenesten. Det stilles heller ingen krav om vurdering av adopsjon, slik fremgår paragraf 4-20 i dag som en unntaksbestemmelse.

Det har også vært, også knyttet til Adele Johansens sak, et økende fokus på ivaretagelse av menneskerettigheter. Dette har ført til at biologiske foreldre har fått en styrket rettslig stilling, og vekten legges på at familier skal holdes sammen og beskyttes. Dette har gått på bekostning av barns rettigheter, i denne sammenheng, deres rett til medbestemmelse og deres rett til å definere familie som noe annet enn den biologiske.

Når informantene erfarer at statens rundskriv har fokus på å ivareta foreldres rettigheter, og når det ikke foreligger handlingsveiledere for lov om barneverntjenester § 4-20, ligger det sterke statlige føringer for at adopsjon av fosterbarn ikke skal vurderes.

Informantene er lite kjent med Høyesterettsavgjørelser, det legges lite vekt på felles gjennomgang på tjenestestedene av disse. De blir heller ikke masseutsendt til tjenestestedene slik som mye annet materiale som kan ha relevans for barneverntjenestens arbeid.

Informantene er heller opptatt av fylkesnemndsslutningene, som gir foreldre mer samvær enn det tjenestene innstiller på, og at foreldres interesser i dette kan gå foran barnets, noe som oppleves som frustrerende. Når nemnda beslutter en høy samværssekvens, kan dette også oppleves som at en vurdering av adopsjon ikke er en aktuell problemstilling. Nemndas slutninger har stor autoritet, og den legger også føringer for barnets omsorgsplan, slik vil den være styrende for eventuelle vurderinger

om en senere adopsjon, uten at den nødvendigvis har hatt det som intensjon. Det er ulike oppfatninger hos informantene om hvorvidt barneverntjenesten skal la seg låse av et vedtak om omfattende samvær om en vurderer at adopsjon vil være til barnets beste.

Det er i liten grad formelle eller ledelsesmessige hindringer for å vurdere adopsjon som tiltak på informantenes ulike tjenestesteder. Likevel, når tema ikke blir tematisert eller prioritert, blir det for de fleste i en hektisk arbeidshverdag en uaktuell problemstilling. At fosterforeldre i noen saker blir oppfattet som økonomiorienterte sees i sammenheng med premisser for rekruttering, en økende profesjonalisering av fosterhjemmene og en manglende diskusjon om adopsjon som mulighet. Noen ser også det i forhold til at fosterforeldre ikke knytter seg tilstrekkelig til barnet –bonding, fordi de må beskytte seg for et senere tap ved en eventuell flytting eller tilbakeføring.

Dersom en igangsetter en adopsjonssak kan barneverntjenesten komme til å utsette barnet, fosterfamilie og biologisk familie for mye støy. Informantene er også opptatt av at barnet og fosterforeldre kan risikere å tape nødvendig oppfølging.

Som utgangspunkt har informantene tilstrekkelig kompetanse til å kunne fremme en sak for nemnd, men det synes som om de færreste har god nok kunnskap om nyere forskning om adopsjon av fosterbarn. Dermed tviler de på sin kompetanse til å initiere at barnet får vurdert sin situasjon etter 4-20. De kjenner til tilknytningspsykologi, men ikke godt nok til de føler seg sikre nok til at de av eget initiativ setter i gang en utredning av et barns tilknytning. De er opptatt av at barnet skal oppleve trygghet, men er ambivalente til at en fosterhjemplassering kan oppleves utrygg for barnet.

Når det gjelder informantenes personlige preferanser er disse ikke entydige. De er alle opptatt av at fosterbarn skal trygges, men ser i ulik grad at adopsjon kan være et redskap for trygghet. Flere er opptatt av at barnet skal ha kjennskap til sin opprinnelses familie, og at de kanskje vil søke denne ved et senere tidspunkt.

Informantene er opptatt av at det er lite legitimt å skille barn og foreldre, i alle fall opplever de at media fremstiller det slik. For enkelte av informantene vil dette være til hinder for at en adopsjonssak fremmes da det vil medføre ytterligere støy. Slik støy kan være ubehagelig for den enkelte barnevernsmedarbeider, tjenestestedet og ikke minst

for barnet og dets fosterforeldre. Dette kan føre til at beslutning om å vurdere en sak etter 4-20 ikke blir tatt, om ikke dette fra annet hold blir sterkt påkrevd. Dette kan også sees i sammenheng med media oftest ikke har et helhetlig bilde av sakskomplekset, at media er opptatt av individets, les foreldrenes, kamp mot overmakt og byråkrati, og ikke minst det at det er enkeltskjebner knyttet opp til individ som selger.

Selv om informantene opplever at media fokuserer at det å skille barn og foreldre er negativt, har informantene sterkere tiltro til at publikum av ulike grunner ville stille seg positiv til adopsjon av fosterbarn. Slik jeg fortolker dette er at informantene opplever at barnevernet vil ha legitimitet i saker om adopsjon av fosterbarn, og da større legitimitet enn det media ofte kan tilskrive tjenesten. En av årsakene til dette kan i følge informantene, være at barnet da kommer ut av barnevernet, ikke lenger er under offentlig omsorg, og at dette blir sett på som et gode i seg selv.

Informantene henviser til en rekke saker når de gjennom intervjuet gir eksempler fra egen praksis. Få av disse har blitt gjenstand for en vurdering etter § 4-20, selv ikke i saker der barnet ber om adopsjon. Når vi på slutten av intervjuet gjennomgår vignettene, er viljen til å vurdere disse barna for adopsjon gjennomgående til stede for de fleste informantene. Det er dermed diskrepans mellom hvordan de vurderer saker i teori og praksis. Noe av ulikheten kan være knyttet til at de gjennom intervjuet har fokusert problemstillingen, men dette gir kun en delvis forklaring. Det er rimelig å anta at når saker ikke er gjennomgått med denne problemstillingen for øye, blir balansen mellom biologiske foreldres behov, interesser og rettigheter på den ene siden og barnets behov for god omsorg, trygghet og forutsigbarhet, i tillegg til fosterforeldres behov og interesser på den andre siden, for energikrevende og altoppslukende. Det vil si at barneverntjenestens ansatte ofte balanserer på stramme liner.

Hva som hindrer eller fremmer adopsjon av fosterbarn, må forstås i forhold til mange sammenhenger. Det som hindrer er først og fremst statlige departementale rundskriv eller handlingsveiledere, som verken diskuterer, omhandler eller stiller krav til at fosterbarn skal få vurdert adopsjon som barnevernverntiltak. I en travel arbeidshverdag fører dette til manglende prioritering og fagutvikling av dette området. At fylkesnemnda fatter vedtak om omfattende samvær som ikke tar hensyn til at barnet skal vokse opp i fosterhjemmet, gir signaler om at adopsjon ikke skal vurderes, men samtidig kan ikke

barneverntjenesten la seg låse av et vedtak om omfattende samvær i en sak om adopsjon. Informantene har i liten grad motstand til adopsjon av fosterbarn, selv om enkelte er kritiske. De er heller mer nysgjerrige, selv om de vurderer enkelte fosterforeldre uaktuelle som adoptanter.

5.1 Sluttord

Gjennom denne studien har jeg lært mye av mine informanter og den teori jeg har lest for å dokumentere kontekst. Som barnevernsarbeider har jeg gjort meg en rekke betraktninger knyttet til problemstillingen.

Kjernes spørsmålet i denne studien har ikke vært spørsmålet om fosterbarn skal adopteres eller ikke. Kjernes spørsmålet har vært om barn skal få vurdert sin situasjon etter kriteriene i § 4-20: Er det til dette barnets beste at det blir adoptert, eller vil det være til dette barnets beste å fortsette å være fosterbarn? Hva hindrer eller fremmer at barna får sin situasjon vurdert?

Fremmende er det at fosterbarn bør ha en selvskreven rett til å få sin sak vurdert, jfr nyere forskningsresultater og barnekonvensjonens artikkel 3 om til barnets beste, som er gjennomgående for konvensjonens andre artikler. Så får resultatet av denne vurderingen være avgjørende for om det fremmes sak eller ikke.

Dersom en ønsker fosterhjem som kan være aktuelle for å senere adoptere fosterbarnet, vil det være en fordel at mulighet for adopsjon er klargjort tidlig i prosessen, at det fremgår i barnets omsorgsplan at dette er en langsiktig plassering og at barnet skal vokse opp i fosterhjemmet. At fosterforeldre er usikre på adopsjon ved at de blir stående for alene i tilfeller der barnet trenger omfattende oppfølging fra ulike tjenester, kan løses ved at barneverntjenesten ikke trekker seg ut. Barneverntjenesten kan i slike saker, om nødvendig, følge familien gjennom forebyggende tiltak og samarbeidsavtaler. En skal ta i betraktning at barn som er plassert i fosterhjem ofte har skader.

Mange fosterbarn har sin primære tilknytning til de biologiske foreldrene og vil søke tilbake dit når fosterhjems plasseringen avsluttes. Andre står uten nære tilknytningspersoner eller er tilknyttet flere, og vil søke seg dit det kan være mulig å

oppnå en relasjonell nærhet i biologisk familie eller fosterfamilie, for noen ligger tilknytningen kun til fosterfamilien.

Slik som adopsjonslovgivningen fungerer i dag, er alle rettslige bånd til biologisk familie brutt ved en adopsjon. Det er adoptivforeldrene som kan definere hvem barnet skal ha kontakt med, om barnet er lite. –Men trenger de å definere at tidligere familie ikke skal ha kontakt? For noen få barn kan det være nødvendig å beskytte barnet mot opprinnelsesfamilien, for de fleste andre ville det være til barnets beste å ha kjennskap til sine biologiske røtter og for noen kan det å ha kontakt med den biologiske familien være en berikelse for alle parter. Her finnes ingen fasit, men her finnes muligheter, ved lovendring og/ eller at dette også kan handle om normativ forståelse av hva som skal skje etter en adopsjon.

Barnevernsmedarbeiderne er ikke en ensartet gruppe, de har ulike personlige og profesjonelle preferanser til spørsmålet, og bør ikke forta den type beslutninger alene dersom barn skal få vurdert sin sak etter § 4-20, og få like tjenester uavhengig av tjenestested eller kommune. Til det er der for store individuelle variasjoner i informantenes forståelse av § 4-20, jfr vignettene. Som for nesten alt annet i barnevernet finnes det såkalte ”skjæringpunkt” som utløser nye vurderinger og nye tiltak. Slik kan det også være for vurdering av adopsjon. Slike skjæringspunkt kan defineres gjennom faglig forståelse og veiledning. Likevel, Barne- og likestillingsdepartementets passive holdning til adopsjonsspørsmålet er til hinder for at fosterbarn får vurdert sin situasjon etter lov om barneverntjenester § 4-20. I kraft av sin autoritet preger departementets holdning praksis innen hele barnevernsfeltet.

Dersom flere barn skal få vurdert sin sak etter lov om barneverntjenester § 4-20 kreves det at barnevernets beslutningstrygghet heves gjennom kompetanse om barns tilknytning; oppdatert forskning om barn og tilknytning, om tilknytningsskader og hvordan disse vil forme den voksne barnet senere vil bli. Barnets rettsikkerhet må gis større fokus, og departementet må gi handlingsveiledere for at barn i gitte situasjoner skal få vurdert sin situasjon etter lov om barneverntjenester § 4-20.

I respekt for foreldre som av ulike grunner ikke har maktet å ta omsorg for egne barn vet vi at barn representerer håp og drømmer, men samtidig er det fosterforeldrene som

oftest bærer barnet frem, etablerer trygghet og tilknytning, uten garanti for videre fremtid.

Referanser

Bøker:

- Archard, D. (1993)(2004) *Children. Rights and Childhood*. Routlegde
- Backe- Hansen, E. (2004) *God nok omsorg: riktige beslutninger i barnevernet*. Kommuneforlaget A/ S
- Backe-Hansen (red.)(2003) *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal.
- Backe-Hansen, E. (2000) *Adopsjon som barneverntiltak*. I Norges barnevern 77
- Befring, E. (2002) (3.utg.)*Forskningsmetode, etikk og statistikk*. Det norske samlaget
- Bunkholdt, V., i Follesø, R. (red) (2006) *Sammen om barnevern*. Universitetsforlaget
- Eriksen, E.O (2001) *Demokratiets sorte hull. Om spenningen mellom fag og politikk i velferdsstaten*. Abstrakt forlag, Oslo.
- Gutman, A. og Thompson, D. (1966) *The Value of Publicity. Democracy and Disagreement*.t Cambrigde
- Hay, I. (Ed.) 2000: *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Melbourne: Oxford University Press
- Havik, T., Larsen, M. Y., Nordstoga, S., Veland, J. (2004): *Barnevernet – Forutsetninger og gjennomføring*. Universitetsforlaget
- Hatch, A. (2002): *Doing Qualitative Research in Education Settings*. Albany. State University of New York Press
- Høstmælingen, N. (2004): *Internasjonale menneskerettigheter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johanson, M. og Sundt, M. (red) (2007): *Fosterhjemshåndboka*. Kommuneforlaget A/S
- Killèn, K. (2004): *Sveket*. Kommuneforlaget A/S
- Killèn, K. (2000)(2007): *Barndommen varer i generasjoner*. Kommuneforlaget A/S
- Kvale, S. (2001) *Det kvalitative forskningsintervju*. Ad Notam Gyldendal A/S
- Kvello, Ø. 2007: *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Universitetsforlaget
- Ofstad, K. og Skaar, R. (2004) *Barnevernloven med kommentare.r* Gyldendal Norsk Forlag AS
- Ryen, A. (2002): *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Fagbokforlaget
- Silverman, D. (2001): *Interpreting Qualitative Data. Methods of Analyzing Talk, Text and Interaction*. London, Thousand Oaks, New Dehli: SAGE Publication Ltd.
- Smith, L. i Gulbrandsen, L. M.(red) (2006): *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske teorier*. Universitetsforlaget A/S
- Smith, L. (2002) *Tilknytning og barns utvikling*. Høyskoleforlaget

Artikler

- Alexander C.S, Becker H.J. (1978) *The Use of Vignettes in Survey Research*
The Public Opinion Quarterly, Vol. 42, No. 1., Oxford University Press
- Andersen H.E.(2006): *Om litteraturviteren Geir Follevåg*. Dagbladet 16.01.06.

Christoffersen, M.N., Hammen, I., Andersen, K.R. & Jeldtoft, N. (2007): *Adoption som indsats, en systematisk gjennomgang af udenlandske erfaringer*. SFI – Det nationale forskningscenter for velferd. København

Eriksen, E.O. og Skivenes, M.: *Barnevern, vitenskap og politikk* Dagbladet 13.09.2000

Eriksen, E. O. & M. Skivenes (red) (2001): *Deliberasjon og demokrati*. Bergen: LOS-senter rapport R0112

Gjerdevik, B. (2005) *Fosterbarns familier. Betydningen av sosiale og biologiske bånd for tilhørighet og identitet* Hovedfagsoppgave i sosiologi UIB

Haanes, K. (2008): *Barnevern for de minste* Dagsavisen 10.6.08
<http://www.dagsavisen.no/meninger/article353939.ece>

Henriksen, A. *Flengende kritikk av Svanhild-saken*. Aftenposten 21.03.04

Huitfeldt, A (2008): *Barnets beste og det biologiske prinsipp*. VG 26.10.2008. også i:
<http://www.regjeringen.no/nn/dep/bld/-Om-departementet/barne--og-likestillingsminister-anniken-/taler-og-artikler>

Opdal, P. M. (2002): *Barnerettighetene*. I: *Mennesker & Rettigheter*, nr. 4

Ostling, K. A. (18.12.2004) *Sosialarbeidere sover dårligst* Fontene nr. 14, 2008 også i:
<http://www.frifagbevegelse.no/fontene/article3999934.ece>

Sandberg, K. (2004): *Inkorporeringen av FNs barnekonvensjon i norsk rett*. Kritisk Juss, 30

Skivenes, Marit (2002): *Lovgivning og legitimitet. En evaluering av lov om barneverntjenester av 1992 i et deliberativt perspektiv*. Bergen: Rapport nr. 79 (2002).

Skivenes, M. (2004): *Grensen mellom det private og det offentlige i barnevernet*. Tidsskrift for velferdsforskning Vol. 7 Nr. 1

Vandale, A. og Wouter, P. (2003): *International Human Rights Treaties and their Relation with National Law: Monism, Dualism and the Self-executing Character of Human Rights* i Verhellen, E. og Weyts, A. (2003) (ed.) *Understanding Children's Rights*. Ghent Papers on Children's Rights – 7. Ghent University, Belgium

Verhellen, E. (2000): *Convention on the Rights of the Child*. Leuven/ Apeldoorn Garant.

Willks, T. (2004): *The Use of Vignettes in Qualitative Research into Social Work Values* *Qualitative Social Work* 2004; 3; 78

Lovverk, NOUer, rundskriv og veiledere

FNs Barnekonvensjon
Adopsjonsloven
Lov om barn og foreldre
Lov om barneverntjenester

Barnevernet til barnets beste, en veileder BLD 19.11.2001

Barnevernet i Norge NOU 2000:12

Q-1045 *Retningslinjer for saksbehandling ved søknad om innenlands- og utenlandsadopsjon og særlig skjønnsutøvelse ved innenlands adopsjon*. BLD, med endringer 19.05 2006

Q-1102 *Rutinehåndbok for kommunenes arbeid med fosterhjem*. BLD mars 2006

Q-0836, *Fosterhjem*, med endringer gitt i Q-9/00 BLD (19.06.2000)

Stortingsmelding nr. 40, (2001-2002) *Om barne- og ungdomsvernet*,

Tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten - en veileder. BLD 2006

Rundskriv 98/05134, BFD (07.11.08) *Den europeiske menneskerettighetsdomstols dom av / august 1996: Barnevernsaken Johansen mot Norge – konsekvenser for rettstilstanden*.

Norsk offentlig statistikk

Statistisk sentral byrå 2007 SSB (<http://www.ssb.no>)

Høringsnotat

Høringsnotat – forslag til endringer i lov 17. juli nr. 100 om barneverntjenester. Kap. 6: Forslag om økt bruk av adopsjon som barneverntiltak . BLD, 23.10.2008

Nettsider

Adoption and Children Act http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2002/ukpga_20020038_en_1

Arizona Department of Health Services <https://www.azdes.gov/dcyf/adoption/>

Barneombudet 30.03 2008 Barneombudets nettside:
<http://www.barneombudet.no/>

Davidson, H.A., *Protecting America's Children: A Challenge*. *Trial* 35 (January 1999): 22.
<http://encyclopedia.adoption.com/entry/Adoption-and-Safe-Families-Act/17/1.html> (Adoption.com)

Det danske socialministeriet
Kapitel 2, kontinuitet – Betenkning nr. 1463 om retsikkerhet i anbringelsessager.
<http://www.social.dk/netpublikationer/2005/bet1463/html/bet1463-2.htm>

Huitfeldt, A 5.6.2008 *Utfordringer-i-barnevernet* <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dep/barne--og-likestillingsminister-anniken-/taler-og-artikler/2008/utfordringer-i-barnevernet.html?> (Barne- og likestillingsdepartementets nettside)

Høyesterett

Sak nr. 2006/1834, Høyesteretts dom 20.04.2007, HR-2007-00732-A
Sak nr. 376/1999, Høyesteretts dom 10.01.2001 HR-.1B/2001
<http://www.domstol.no/DAtemplates/Article>

Kinderstart (<http://www.kinderstart.com/>)

Foredrag

Killén; K. Dr. Oscar Olsen seminar 2008

- 1) **Presentasjon av meg selv.**
- 2) **Kort informasjon om bakgrunn for intervjuet, hvordan intervjuet er lagt opp, tidsramme og videre behandling av informasjon. Her er ingen fasit.**
- 3) **Informasjon om samtykke og at det er når som helst anledning til å trekke dette og også å få gitt informasjon slettet.**

Intensjonen er en åpen diskusjon for å bringe inn momenter i diskusjonen om adopsjon. Hva er det som hindrer og hva er det som fremmer adopsjonsprosessen

4)

§ 4-20. *Fratakelse av foreldreansvar. Adopsjon.*

Har fylkesnemnda vedtatt å overta omsorgen for et barn, kan fylkesnemnda også vedta at foreldreansvaret i sin helhet skal fratras foreldrene. Blir foreldreansvaret fratatt foreldrene slik at barnet blir uten verge, skal fylkesnemnda snarest ta skritt til å få oppnevnt ny verge for barnet.

Når det er fattet vedtak om fratakelse av foreldreansvar kan fylkesnemnda gi samtykke til adopsjon i foreldrenes sted.

Samtykke kan gis dersom

- a) Det må regnes som sannsynlig at foreldrene varig ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg eller barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet og
- b) Adopsjon vil være til barnets beste og
- c) adoptivsøkerne har vært fosterforeldre for barnet og har vist seg skikket til å oppdra det som sitt eget og
- d) vilkårene for å innvilge adopsjon etter adopsjonsloven er til stede.

Når fylkesnemnda gir samtykke til adopsjon skal departementet utstede adopsjonsbevillingen

5) Holdningsspørsmål

Her etterspørres informantenes opplevelser og tanker og det inviteres til diskusjon.

5.1) Hvilke ulike holdninger formidler media i diskusjoner om fosterbarn og adopsjon?

Stikkord:

Variierende trender

Tjenestens legitimitet

Publikums oppfatninger

Gi eksempler

5.2) Har direktorat, departement holdninger til adopsjon av fosterbarn?

Stikkord:

Rundskriv, kommentarer, kurs

5.3) Hvilke holdningsmessige signaler og føringer gir fylkesnemnda og rettsinstanser om adopsjonsspørsmålet?

Stikkord:

Dommer som har blitt gitt spesiell betydning

5.4) Hva er -hindrende/ fremmende- praksis for fremming av adopsjonssaker etter 4-20 i egen organisasjon?

Stikkord:

Ledelse

Ressurser

Kvalifikasjoner

Diskusjoner internt

5.5) Barnevernfaget henter sin kompetanse fra ulike fag og innenfor fagene ulike retninger, hvor finner du dine sterkeste faglige argumenter for eller mot adopsjon.

5.6) Hvilke holdninger tror dere andre i din organisasjon har til adopsjon av fosterbarn?

5.7) Hvilke holdninger tror dere Ola Nordmann har til paragrafene 4-20?

Stikkord:

Er folk kjent med muligheten?

Er fosterforeldre kjent med muligheten?

5.8) Personlige oppfatninger spørsmål om adopsjon?

Er her spesielle hendelser og erfaringer som har påvirket egne holdninger til adopsjonsspørsmålet? Her vil vignettene bli brukt som tillegg; (vedlagt)

Egen kompetanse

Beslutningstrygghet

6) Vignetter

Vignettene vil danne et utgangspunkt for diskusjon og tjene som supplement til spørsmål.

Besvares ikke numerisk, men vurderes som uavhengige.

Vignett 1

Anna f. 24.12.03 har vært under barnevernets omsorg siden hun var født. Hun ble plassert i beredskapshjem og overført til nåværende fosterhjem tre mnd gammel. Mor fikk diagnosen paranoid schizofren i 1996, det har ikke vært endring i hennes fungeringsnivå iflg. psykiater. Under graviditeten ruset hun seg på alkohol, og Anna er nå under utredning for FAS. Barnehage og fosterforeldre er bekymret for Annas høye aktivitetsnivå og manglende konsentrasjon. Far er kjent for barneverntjenesten. Han benektet i utgangspunktet farskapet og nekter på alle måter all kontakt med barnet. Han har fortsatt kontakt med mor.

I fylkesnemndas slutning (4-8 jfr 4-12 a og d) står det at plasseringen skal være langsiktig og at barnet skal vokse opp i fosterhjemmet. Mor ble tilkjent inntil 6 samvær i året, samværene foregår i fosterhjemmet. Hun møter til disse. Under samværene sitter hun stille i sofaen og forholder seg kun til barnet om det blir løftet fram foran henne. Hun blir veiledet i sin kontakt med barnet, men klarer ikke å nyttiggjøre seg denne.

Fosterforeldrene har ytret ønske om adopsjon. Tilsynsfører og saksbehandler karakteriserer relasjonen mellom barn og fosterforeldre som nær og god. (1 er lite adopsjon – 10 er mye adopsjon)

Inf. 1:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Inf. 2:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Tillegg A: Mors mor og eldre bror har ytret ønske om samvær med barnet. Dette har barneverntjenesten avslått med den begrunnelse av at dette vil medføre at det vil medføre uro for barnet. ((1 er lite adopsjon – 10 er mye adopsjon)

Inf. 1:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Inf. 2:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Tillegg B: Mor vil ikke adoptere bort barnet. Far nekter også adopsjon. (1 er lite adopsjon – 10 er mye adopsjon)

Inf. 1:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Inf. 2:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Tillegg C: Barnets farfar er svært velstående. Far er enebarn. (1 er lite adopsjon – 10 er mye adopsjon)

Inf. 1:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Inf. 2:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Tillegg D: Det er blitt rapportert at mor har tatt en overdose. Hun lot seg gjenopplive. Mor mener at det var en uheldig kombinasjon av utmattelse, legale piller og kanskje noe alkohol. (1 er lite adopsjon – 10 er mye adopsjon)

Inf. 1:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Inf. 2:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Vignett 2

Peter er 8 år. Han bor i fosterhjem og har bodd der siden han var 11 mnd gammel. Mor var fengslet i deler av svangerskapet og ble etter dette tvangsinnlagt etter sosialtjenesteloven på behandlingssenter. Barnet har ikke rus-skader. Begge foreldre er tunge rusmisbrukere, de ruser seg i hovedsak på heroin. Begge har vært gjennom ulike behandlingstilbud ute å bli rusfri. Mor som er 28 år har likevel i tre perioder, fra 6 til 10 mnd, klart å holde seg unna heroin. Hun går nå på subutex. Det har vært mistanke om side misbruk, men dette er ikke dokumentert.

Begge foreldre møter til samvær, de har samvær 6 ganger pr år. De får ikke ha samvær dersom de er ruset.

Far er under samværene svært støyende, han kan være ufin mot fostermor som er tilstede under samværene.

Fosterforeldrene ønsker å adoptere barnet. (1 er lite adopsjon – 10 er mye adopsjon)

Inf. 1:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Inf. 2:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Vignett 3

Jenny er fire år. Hun har bodd i fosterhjem siden hun var 6 mnd gammel. Mor ga på bakgrunn av en vanskelig livssituasjon fra seg omsorgen like etter Jenny var født. Jenny har hatt en normal utvikling. Mor har nå kommet tilbake til Norge etter et langt studieopphold i utlandet, hun er gift og hun og mannen ønsker samvær med tanke på en tilbakeføring. Fosterforeldrene er nedbrutte, de håper at de en dag skal få adoptere Jenny. Ville dette kunne utløse en adopsjonssak?

(1 er lite adopsjon – 10 er mye adopsjon)

Inf. 1:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Inf. 2:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10